

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

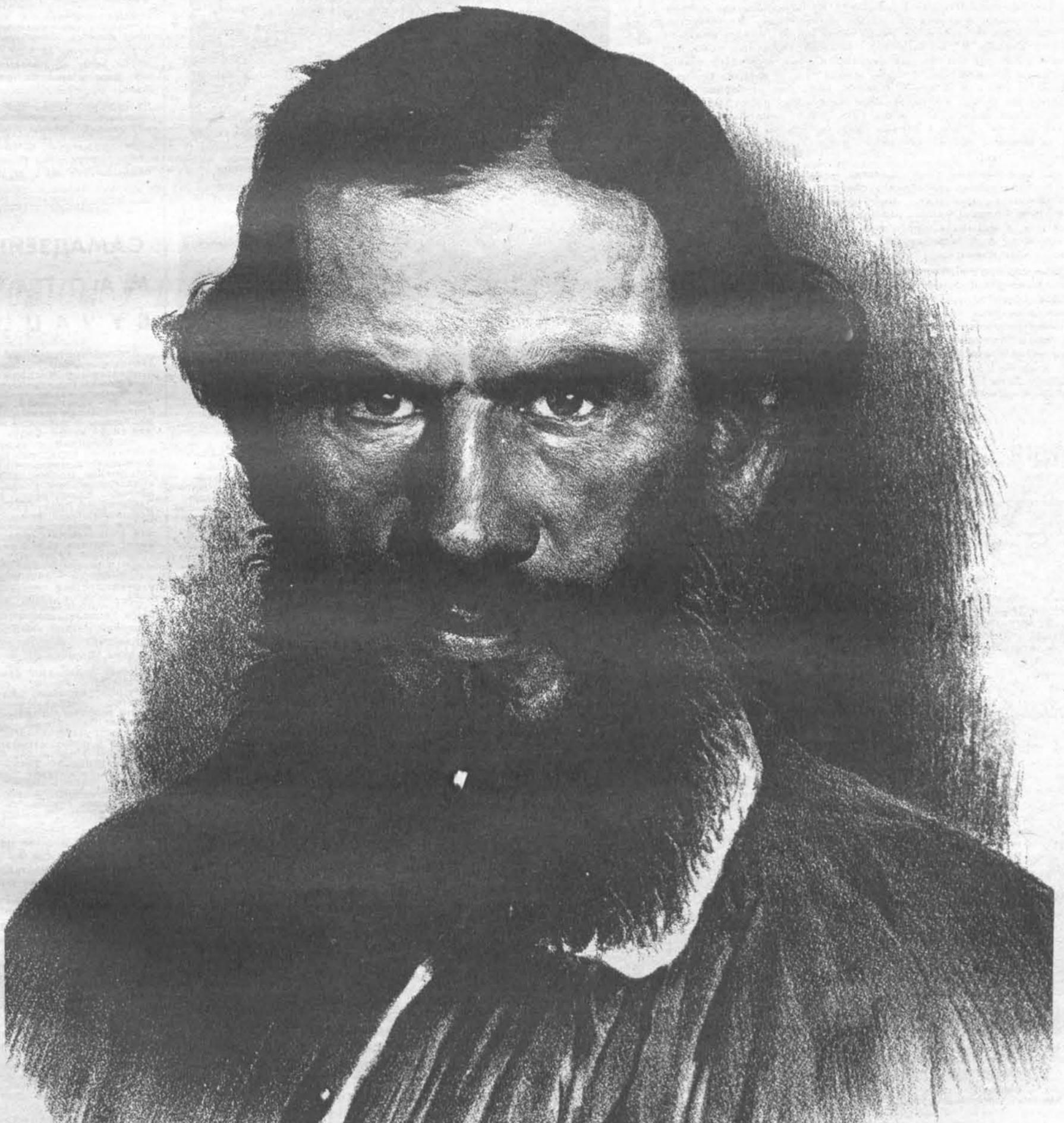
№ 36 (2927)
3 верасня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

1828

1978

ЛЕУ МІКАЛАЕВІЧ ТАЛСТОЙ.

Мал. А. І. В. ЗАУЯЛАВЫХ.

ЗА АФІШНЫМ РАДКОМ

Увагу мінчан прыцягнулі спачатку свежыя тэатральныя плакаты. Пазней з'явілася рэклама ў друку: «Акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларускай ССР. 9 верасня — адкрыццё тэатральнага сезона...» Гэта будзе заўтра. А сёння пра навіны калектыву раскажае загадчык рэжысёрскага ўпраўлення тэатра, народны артыст БССР Валерый Глушакоў:

— Вераснёўская афіша не тоіць у сабе асаблівых сакрэтаў: адкрыццё сезона мы вырашылі тымі спектаклямі, што набылі неблагую рэпутацыю ў маскоўскай грамадскасці за час нашых сёлетніх гастроляў. Які важна менавіта цяпер, напачатку, не астыць, не дапусціць спаду творчай узбуджанасці, якая спадарожнічала нам у Маскве! На першы вечар прызначана адна з лепшых работ тэатра — «Барыс Гадую». Праз колькі часу пакажам оперу «Дон Жуан». (Адна з апошніх прэм'ер мінулага сезона, не ўсім аматарам, мабыць, давялося яе пабачыць. Аналагічны «лёт» і ў балета «Лебядзінае возера», новую пастаноўку якога напярэдадні гастролёў здзейсніў народны артыст ССР А. Месэрэр). У вераснёўскі рэпертуар трапіла назва, якая па розных прычынах час ад часу выпадала з нашай афішы: «Залаты пеўнік». Днямі гэты спектакль адбудзецца, весці яго даручана першаму складу выканаўцаў: В. Чарнабаеву, Л. Златавай, Л. Галушкінай, В. Гур'еву, В. Ганчарэну і г. д.

Вядучыя салісты ўдзельнічаюць ва ўсіх спектаклях гэтага месяца. Але адказныя творчыя задачы ў нашым тэатры давяраюць і моладзі. Так, В. Цішына выступае заўтра ў партыі Шынкаркі; у тым жа «Барысе Гадую» занятыя В. Скарабагатаў і Г. Чэпікаў (ці даўно ўсе трое лічыліся стажорамі!). На бліжэйшы час намечаны шэраг уводаў у спектаклі новых выканаўцаў. У «Фаўсту», «Анегіне», «Дон Паскуале» загучыць голас нашага самага маладога опернага спевана У. Эзнадзіосава. Спадзяёмся, з яго прыходам недахоп у тэатры выканаўцаў вядучых партый лірычнага тэнара стане менш адчувальным. Цікавай аб'явае быць у вобразе Таццяны Ларынай Н. Губскай. А для Р. Прашко, якая ўжо не першы сезон выходзіць на сцэну, выпрабаваннем паслужыць дэбют у партыі Ірыны («Сівая легенда»). Вядома, гэта толькі некаторыя факты. Да таго ж, я не закрану справы балетнай трупы, дзе таксама да шырока вядомых прозвішчаў можна дадаць цэлы спіс імёнаў маладых артыстаў.

Сярод запланаваных прэм'ер сезона — балет для дзяцей «Чыпаліна» К. Хачатурана, увасабленне слаўтай партытуры І. Стравінскага «Вясна свяшчэнная». Аднаўляецца «Севільскі цырульнік». Цікава, што ў партыі Разіны, напісанай для каларатуры, выступіць С. Данілюк, а музычнае кіраўніцтва спектаклем даручана маладому дырыжору А. Вінаградаву. Затым пачнецца праца над операй Д. Вердзі «Дон Карлас».

Работа над новымі пастаноўкамі, лістападаўская Дэкада савецкіх спектакляў («Джардана Бруна», «Альпійская балада», «Сівая легенда», «Стварэнне свету», «У буру» і інш.), спецыяльныя тэматычныя канцэрты і штодзённыя спектаклі будуць праходзіць пад юбілейнай рубрыкай. Свае справы калектыву прысвячае 60-годдзю рэспублікі і Кампартыі Беларусі, таму як ніколі надзённая для нас задача — змагацца за высокі прафесіяналізм свайго мастацтва.

ІТАЛІЯ СУСТРАКАЕ «ЛЯВОНІХУ»

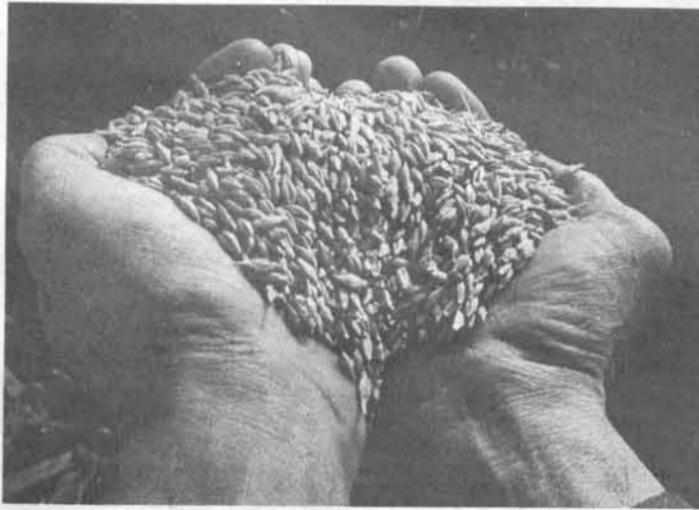
Вянок беларускіх народных танцаў влязў у падарунак італьянскім глядачам артысты Дзяржаўнага ансамбля танца БССР. Яны прымуць удзел у традыцыйным свяце газеты «Уніта» ў Генуі, выступаць з канцэртамі ў іншых гарадах краіны.

У рэпертуар гастролёў уключаны лепшыя харэаграфічныя кампазіцыі, карагоды, карціны і танцы, створаныя на аснове беларускага нацыянальнага фальклору. Гэта арыгінальны карагод «Мяцеліца», які арганічна спалучае ігравыя, пантэмічныя прыёмы з чыста народ-

нымі танцавальнымі элементамі, мяккая лірычная нарціна «На Купалле», жартоўныя мужчынскія танцы «Назыры», «Лявоні», праслаўленыя «Лявоніха», «Крыжачок» і іншыя.

Гэта не першая зарубежная паездка ансамбля, які ў будучым годзе адзначыць сваё дваццацігоддзе. Калектыв з поспехам прадставіў савецкае мастацтва ў Венгрыі, Чэхаслававіі, Румыніі, ГДР, Бельгіі, Аўстрыі, Сірыі, Ліване і іншых краінах. Два гады назад ансамбль з трыумфам правёў гастролі ў Лацінскай Амерыцы.

БЕЛТА.

ХЛЕБ.

Фотатрыпціх Я. ПЯСЕЦКАГА.

ВЯЛІКІ СЫН РАСІ

Грамадскасць краіны рыхтуецца адзначыць 250-годдзе з дня нараджэння заснавальніка першага прафесійнага рускага драматычнага тэатра Фёдора Волкава. Падрыхтоўку і правядзенне мерапрыемстваў, звязаных з гэтым юбілеем, арганізуе Усесаюзнае юбілейнае камітэт на чале з Героем Сацыялістычнай Працы, народным артыстам ССР М. Царовым. Ад Беларускай ССР у яго склад уваходзіць старшыня праўлення БТА, народны артыст рэспублікі Мікалай Яроменка.

ВЫСОКАЯ УЗНАГАРОДА

За вялікую работу па эстэтычнаму выхаванню працоўных, вывучэнню і прапагандзе творчай спадчыны вялікага рускага пісьменніка Л. М. Талстога Прэзідыум Вярхоўнага Савета ССР узнагародзіў музей-сядзібу Л. М. Талстога «Ясная паляна» ордэнам Леніна.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР скульптару Сяргею Міхайлавічу Ванару прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР.

ДАРОГА ЛЯЖАЛА ПРАЗ ОРШУ...

«Князь Андрэй прыехаў у гаюную кватэру арміі ў канцы чэрвеня. Войскі першай арміі, той, пры якой знаходзіўся гаспадар, былі размешчаны ва ўмацаваным лагера ля Дрысы...» Калі чытаеш гэтыя радкі эпапей Л. М. Талстога «Вайна і мір», міжволі спыняешся на назве Дрысы. Сёння ў Віцебскай вобласці ёсць гарадок Верхнядзвінск, у мінулым Дрыса, дзе некалі быў лагер рускіх войск. Сюды і прыежджаў Андрэй Балконскі.

Апісанні Дрысенскага лагера, гаворка аб яго значэнні займае шмат месца ў раздзелах рамана пра вайну 1812 года. Талстой, верны гістарычным фактам, не мог не ўспомніць той ролі, якую выконваў гэты гарадок у тыя часы. Дакладна вывучыўшы гістарычныя дакументы, пісьменнік «прымусіў» Мікалая Растова менавіта тут, непадалёку ад Віцебска, пад Астраўно, здзейсніць свой гераічны ўчынак.

Ёсць меркаванні, што сам Талстой у свой час праезджаў праз Віцебскую губерню. Так, у яго дзённымі за 1857 год захаваўся запіс аб паездцы за мяжу. Дарога ляжала праз Оршу. Вялікі рускі пісьменнік не мог не бачыць праз акно вагона наш край, куды пазней ён прывёў герояў «Вайны і міру».

А. СИМАНОВІЧ,
студэнтка Віцебскага
педінстытута імя С. М. Кірава.

САМАДЗЕЙНЫЯ МАСТАКІ ВУЧАЦА

Закончыўся семінар самадзейных мастакоў Міншчыны, праведзены ў Нясвіжы абласным Домам народнай творчасці. На працягу дзевяці дзён больш чым 20 удзельнікаў семінара ўдасканалілі сваё майстэрства. Кожны з мастакоў працаваў над сваёй тэмай. Сурэн Мірзаян з захапленнем працаваў над партрэтамі перадавікоў працы Нясвіжскага раёна — матарыста ордэна Леніна аб'яднання «Сельгастэхніка» Генадзя Паўлавіча Ключамава, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, Героя Сацыялістычнай Працы слесар гэтага ж прадпрыемства Мікалая Мікалаевіча Германа, старшыні калгаса «1-е Мая» Марыя Мікалаевы Худой.

Таццяна Філатава пісала партрэты сваіх таварышаў — удзельнікаў семінара. Яна стварыла галерэю партрэтаў пад агульнай назвай «Мастацтва самадзейнага выяўленчага мастацтва Міншчыны».

Пісалі ўдзельнікі семінара і Нясвіжскі замак, слаўтыя «Случкія вароты», калгасныя палеткі, даспяваючае жыта, статкі жывёлы, краўвіды, афарбаваныя пшчотным ружоўным святлом узыходзячага сонца. Кожная з работ, створаная самадзейнымі мастакамі, была пасвойму цікавай. Гэта эцюды, замалёўкі з прыроды, пейзажы, скульптурныя кампазіцыі Валерыя Алейніка, Віктара Бялова, Аляксея Гаміна, Васіля Каротнага, Янава Нэймана і іншых.

Яшчэ адна цікавая работа — калектыўная праца па распрацоўцы эскізаў мастацка-агітацыйнага афармлення Сноўскага Дома культуры.

Самадзейныя мастакі Міншчыны не толькі ўзбагацілі сябе новымі ведамі, але і атрымалі духоўны зарад, які дапаможа ім стварыць работы, што будуць паказаны на гарадской, а затым і абласной выстаўках самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечаных 60-годдзю рэспублікі.

Працяглыя семінары-практыкумы ў Мінскай вобласці сталі традыцыйнымі. Яны з'яўляюцца важным звяном вучэбна-выхаваўчай работы, якая вядзецца ў вобласці з майстрамі народнай і самадзейнай мастацкай творчасці.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

У Вільнюсе ў парку Вінгіс урачыста прайшло Мінрэспубліканскае студэнцкае свята песні «Гаўдзеамус-VII», яким моладзь вышэйшых навучальных устаноў адзначыла 60-годдзе ВЛКСМ. У ім прынялі ўдзел і самадзейныя калектывы Беларусі — хоры Белдзяржкансерваторыі, Беларускага політэхнічнага інстытута, БДУ імя У. І. Леніна. Зводным хорам дырыжыравалі вядомыя савецкія дырыжоры, у тым ліку — народны артыст БССР В. Роўда.

На здымках: выступае зводны хор студэнтаў; дырыжыруе В. Роўда.

Фота Г. ФРАЛОВА.

ПАЧАТАК ЗНАЁМСТВА

Больш за дваццаць гадоў ідзе на сцэне п'еса «Вечна жыўя» В. Розава, якая ўпершыню убачыла святло рампы на падмостках Маскоўскага тэатра імя М. Ярылава і потым абвясціла аб нараджэнні тэатра «Современник». Паводле яе зняты былі вядомыя на ўвесь свет фільм «Ляццяць журавы». І сёння тэатры на матэрыяле гэтай рамантичнай і суровай гісторыі з жыцця сям'і Барздыных і Веранікі па-мастацку даследуюць складаны працэс станаўлення чалавечай асобы ў выпрабаваннях і пошуках часоў Вялікай Айчыннай вайны. Ленінградскі дзяржаўны Малы драматычны тэатр спектаклем «Вечна жыўя» пачаў гастролі ў горадзе-героі Мінску, аддаючы тым самым пашану ваеннаму подзвігу яго жыхароў, падпольшчыкаў, партызан. Паставіў спектакль галоўны рэжысёр калектыву Я. Падве, аўтар сцэнаграфіі — мастак І. Іваноў. Галоўныя ролі выконваюць артысты Я. Мяркур'ёў, А. Калібінаў, А. Каваленка, Г. Шмакава, заслужаныя артысты РСФСР Т. Шамардзіна і С. Грыгор'ева. Музыкальнае афармленне, у якое ўключаныя песні ў выкананні У. Высоцкага, — кампазітара С. Самойлава.

На здымку: у ролях настаўніцы Ганны Міхайлаўны і Веранікі заслужаная артыстка РСФСР Т. Шамардзіна і актрыса Г. Шмакава.

Фота У. КРУКА.

ЧАСОПІСЫ Ў ВЕРАСНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца новымі вершамі П. Броўкі. Друкуюцца «Абразкі» Ф. Янкоўскага, заканчанне рамана В. Карамазова «Пушча».

Пад рубрыкай «3 літаратурнай спадчыны» публікуюцца вершы А. Бялевіча і п'еса-роздум А. Маўзона «Да апошняга дыхання». Слова пра заўчасна памёршых пісьменнікаў гавораць А. Вялюгін і К. Губарэвіч.

Вершы Ю. Хапалаева, У. Х'ю Одэна, Р. Альберці пераклаў на беларускую мову М. Танк.

Чытач пазнаёміцца таксама з нарысам В. Шырко «Бацькава вуліца», артыкуламі М. Касцюка «У саюзе роўных», А. Валахановіча «Чырвоная гвардыя і камандзір», А. Ліса «Пакліканы песня».

Слова пра творчасць Льва Мікалаевіча Талстога гавораць Ф. Куляшоў, Н. Ватацы, Н. Лапідус, А. Васілевіч, В. Адамчык, В. Казько, Б. Сачанка.

Кнігі Я. Брыля «Акраец хлеба», В. Каваленкі «Праблемы сучаснай беларускай крытыкі», І. Басі «Літаратурна-эпічныя эцюды», Я. Семляноў «Сем цудаў свету», А. Волна і А. Раковіча «Кнігоіздательскае дело в Белоруссии» рэцензуюць М. Тычына, Я. Усіна, Г. Кісялёў, В. Нікіфаровіч, М. Філімонаў.

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата ў нумары пазіі. Чытач пазнаёміцца з творамі Н. Тулупавай, А. Крывіцкага, У. Карызы, Р. Тармоў, Т. Дзмітрэвіч, В. Ашуркі.

Друкуюцца апавесці хроніка М. Хведаровіча «Вяртанне ў будучыню».

«Абразкі» Ф. Янкоўскага прапануюцца да 60-годдзя з дня нараджэння вядомага беларускага вучонага-мовазнаўцы і пісьменніка.

Змешчаны артыкулы А. Адамовіча «Адкрыццё чалавека», Н. Лапідуса «Час пошукаў, лётучыні», нарыс У. Прусава «Фотарэпартаж В. Ждановіча «На алімпійскіх рыштваннях»».

Раман П. Місько «Мора Герадота» рэцензуе

Э. Скобелеў — «Паглыбляючы разуменне часу». Пра кнігу П. Марціновіча «Час бурштыну» ў рэцензіі «Зямлю адчуваю пад нагамі» піша У. Маэго.

«Пра самае галоўнае» — дыялог крытыка А. Гардзіцкага з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР В. Быкавым.

«БЕЛАРУСЬ»

«Наш нарадзены клопат» — перадавы артыкул нумара.

Пра справы працаўнікоў Брэстчыны, якія рыхтуюць дастойную сустрэчу 60-годдзю Беларускай ССР і Кампартыі рэспублікі, расказвае ў артыкуле «Маладзёва зямля Брэсткая» першы сакратар Брэстскага абкома партыі Я. Я. Сакалоў.

Пра Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт, які першага верасня прымае першае папаўненне, гаворыцца ў нарэспандэнцыі Д. Курносава «Трэці ў рэспубліцы».

М. Гроднеў і М. Мінковіч свой фотарэпартаж вядуць з калгаса імя Леніна Талачынскага раёна — «Прагноз на заўтра».

У часопісе з'явілася некалькі новых рубрык. Адна з іх — «Спартыўны клуб «Стадыён», першы выпуск якога падрыхтаваў І. Калюта. Сярод іншых матэрыялаў увагу чытача прыцягне нататка вядомага савецкага кампазітара І. Лучанка «Слухаю музыку атакі».

Уражаннямі пасля наведвання Злучаных Штатаў Амерыкі дзеліцца ў дарожных нататках «Ля падножжа небаскробаў» А. Шабалін.

У нумары пачынаецца завочнае падарожжа па знакамітых мясцінах рэспублікі. У першым матэрыяле расказваецца пра Дом-музей І. Я. Янкоўскага РСДРП — «Дом ля цяжай Свіслачы».

Шырока адзначаецца 150-годдзе з дня нараджэння Л. Талстога.

З новымі вершамі выступаюць Д. Бічэль-Загнетава, В. Макаравіч, а таксама друкуюцца першыя творы маладога аўтара В. Бялецкага.

Кнігі Н. Гілевіча «У гэта веру», І. Смарыніна «Мацней за сталь», пераклад Л. Салаўём твораў Л. Талстога рэцензуюць С. Хорсун, Ф. Собаль, Ю. Гаўрук.

Адзначаць юбілейныя даты вялікіх майстроў мастацтва мінулых эпох стала законам культурнага жыцця савецкага грамадства, добрай традыцыяй. І падзеі такія адзначаюцца не групамі выбраных, інтэлектуалаў-аматараў, як гэта робіцца на захадзе, а ўсім народам. Выконваецца Ленінскі завет аб узбагачэнні камуністаў, народа найлепшымі дасягненнямі культуры, якія выпрацавала чалавецтва за сваю гісторыю. Але часта на такіх юбілях мы ўжываем правільнае, але, бадай, шаблоннае ўжо вызначэнне: вялікі пісьменнік, вялікі мастак мінулага. Прызнаюся, рука мая пацягнулася была напісаць пра Льва Талстога — найвялікшым мастак мінулага. Але я спачпіўся. Талстой у мінулым? Не! Талстой з намі, сярод нас. Талстой самы вялікі наш сучаснік!

Прайшло семдзесят гадоў пасля яго смерці. Сем-

гэта лягло ў аснову нашага маральнага кодэксу. У гэтым мы, камуністы, паслядоўнікі Талстога. Уплыў Талстога на развіццё эстэтычнай думкі, на станаўленне рэалізму ў вышэйшым сэнсе, кажучы словамі Дастаеўскага, на творчасць і сучаснікаў Талстога і многіх выдатных пісьменнікаў, якія тварылі пасля яго і пішуць цяпер, у наш час, немагчыма перабольшыць. Томас Ман і Рамэн Ралан, Анры Барбюс і Уільям Фолкнер, Герхарт Гауптман і Бернард Шоу, Анатоль Франс і Максім Горкі, Яраслаў Івашкевіч і Марыя Пуйманова, Іван Бунін і Міхаіл Шалахаў, Аляксандр Фадзееў і Канстанцін Федзін, Кузьма Чорны і Алесь Ганчар, Андрэй Упіт і Іван Мележ і многія іншыя заўлялі, што найвялікшым настаўнікам іх з'яўляецца Талстой, што пішуць яны пад уздзеяннем яго творчасці.

НАШ ВЯЛІКІ СУЧАСНІК

ІВАН ШАМЯКІН, НАРОДНЫ ПІСЬМЕННІК РЭСПУБЛІКІ

дзедзят гадоў найвялікшых сацыяльных пераўтварэнняў, якія змянілі свет. Казачна развіліся навука, тэхніка. Чалавек узняўся ў космас, ходзіць па месяцы. Але калі задаць лінгвістычнае пытанне сёння: каго ў сучаснай літаратуры можна паставіць побач з Талстым? — не сумняваюся, што кожны знаёмы з літаратурай чалавек аджажа гэтак жа, як аджазаў Уладзімір Ільіч: «Няма каго». Усе майстры, каторыя заслугуюцца эпітэта вялікія, толькі набліжаліся ці набліжаюцца да Талстога. Усе мы ідзем да Талстога, усе мы імкнемся дасягнуць яго вышыні. Аднак нямогім гэта ўдаецца і толькі ў асобных творах, як Міхаілу Шалахаву ў «Ціхім Доне».

Даўно даказана, з'яўляецца аксіёмай, што найвялікшым дасягненнем у развіцці мастацкай мыслі чалавечай душы і людскіх адносін — сацыяльных, вытворчых, сямейных — гэтым метадам, усе спробы стварыць якія б там ні было іншыя «ізмы», якія ўводзілі ўбок ад рэалістычнага адлюстравання рэчаіснасці, канчаліся непазбежным правалам. Некаторыя з гэтых «ізмаў» рабілі многа шуму. Але што ад іх засталася ў мастацкай практыцы?

Магчыма, такое параўнанне, такая аналогія трохі прымітыўна-утилітарная. Але думка такая, ведаю, з'яўлялася не толькі ў мяне: як без адкрыцця электрычнасці навука і тэхніка не маглі б зрабіць такі гіганцкі скачок, так і мастацтва, у прыватнасці літаратура, без рэалістычнага метаду наўрад ці дасягнула б тых вышыняў і глыбін у пазнанні чалавека і грамадства, якіх яна дасягнула ў творах класікаў, а таксама пісьменнікаў нашага часу, верных метаду сацыялістычнага рэалізму.

Але развіццё ў навуцы і тэхніцы ідзе паслядоўна: без адкрыцця, напрыклад, Паповым радыё немагчыма было б «пераскочыць» да тэлебачання і г. д. У мастацтве дзівоў больш, чым у навуцы. У мастацтве адкрыццё галаграфіі магчыма было ў век паравой машыны.

Такі чуд зрабіў Л. М. Талстой. Выкарыстаўшы вопыт Пушкіна, Гоголя, Балзака, Дзікенса ў распрацоўцы рэалістычнай цаліны жыцця, Талстой «пераскочыў» на сто і больш гадоў наперад, ён даў узоры, кажучы мовай сучаснасці, спраўды аб'ёмнага адлюстравання рэчаіснасці. Ён дасягнуў тых вышыняў мастацкай выразнасці, якія далі яму магчымасць адразу акінуць поглядам свайго генія велізарныя прасторы і ўбачыць хрыбты на дне акіяна, як бацьчы іх сённяшнія касманаўты.

Вось чаму мы прымаем Талстога, як нашага сучасніка.

Талстой сучасны не толькі сваімі творами, сваімі героямі, мастацкай дасканаласцю ўсяго вобразнага ладу. Немагчыма, бадай, назваць другога дзеяча мінулых эпох, вобраз якога ўваходзіў бы ў сьвядомасць людзей канца ХХ стагоддзя як вобраз самага блізкага чалавека, простага, зразумелага і адначасова недасягальна складанага, супярэчлівага ў сваёй чалавечай сутнасці. Сам Леў Талстой — Герой і Легенда ў самым шэрокім разуменні гэтых слоў. Вялікі бунтар, які ўзняўся супраць цара, самадзяржаўя, афіцыйнай царквы, памешчыцкага прыгнёту, паразітычнага існавання — за працоўны народ, за «мысль народную», вялікі праўдальбоец, шукальнік праўды, рэаліст і адначасова абстрактны філосаф, ён памыляўся ў сваіх філасофскіх, рэлігійна-этычных высновах, сам разумее многія свае памылкі, умеў мужна адмовіцца ад сваіх поглядаў з тым, каб зноў нястомна і няспынна шукаць. Ад аднаго ён не адступаў ніколі — ад праўды жыцця ў літаратуры. Праўда і толькі праўда — ва ўсім і заўсёды, у кожным вобразе, галоўным і другарядным, у кожнай сітуацыі, дэталі, у кожным радку і слове. Незвычайны і магутны чалавек і мастак!

Мастацкая творчасць Талстога і яго погляды, яго філасофія, нягледзячы на іх супярэчлівасць, сталі значным этапам у духоўным развіцці чалавецтва, у перамозе гуманізму, прагрэсу над нішэнскімі ідэямі чалавеканавісціцтва, узятымі на ўзбраенне фашызма.

Узвышэнне чалавека, яго магчымасцей, раскрыццё «дыялектыкі душ», паказ шляхоў маральнага ўдасканалвання, бязлітаснае выкрыццё нізкага, подлага, ілжывага, фарысейскага — выкрыццём такога прасякнута ўся творчасць Талстога — усё гэта ўзята Леніным, партыяй для выхавання новага чалавека, усё

Вывучэнне мастацкага вопыту Талстога пісьменнікамі, дзеячамі ўсіх відаў мастацтва, вучонымі і чытачамі мае першаступеннае значэнне не толькі для развіцця літаратуры, але і ўсяе духоўнай культуры сацыялістычнага грамадства.

Талстой, як, бадай, ніхто да яго, умеў канкрэтнасць, індывідуальнасць у паказе чалавека аб'яднаць з шырокімі і глыбокімі, часам проста глабальнымі абгульненнямі. Такі метады тыпізацыі мае асаблівае значэнне для нас, савецкіх пісьменнікаў. Мы павінны ўмець праз паказ канкрэтных людзей і іх штодзённага жыцця несці ў свет лінгвістычны ідэі, ідэі міру і сацыялізму. І аднак да ўсяго, малага і вялікага, палтаўскаму падыходзіць з чалавечай меркай — не дэкларыраваць факты гісторыі і ідэі, а прапусціць іх праз прызму ўспрыняцця героя, яго душы і розуму. Як здорава гэта ў Талстога: любую гістарычную падзею, усю яе складанасць і шматграннасць ён судзіць з чалавекам, з яго перажываннямі!

Нельга не выказаць задавальненне, што савецкая літаратура, у тым ліку беларуская, усё глыбей і глыбей асвойвае сінтэз эпічнага і псіхалагічнага. Да эпічнасці мы прыйшлі раней. Але, калі не лічыць Чорнага і Коласа, герой многіх твораў даваеннай беларускай літаратуры і першага пасляваеннага дзесяцігоддзя не пазбаўлены быў пэўнага схематызму. Распрацоўка тэмы Вялікай Айчыннай вайны, безумоўна, ішла з выкарыстаннем «талтаўскага вопыту» і гэта дало багаты плён. У раманах і апавесцях, паэмах і п'есах Коласа, Броўкі, Лынькова, Крапівы, Танка, Куляшова, Глебкі, Мележа, Макаёнка, Панчанкі, Навуменкі, Пестрака, Віткі, Астрэйкі, Бялевіча, Лужаніна, Быкава, Брыля, Кулакоўскага, Карлава, Адамовіча, Чыгрынава, Аўрамчыка, Пысіна, Барадуліна, Вялюгіна, Новікава, Пташнікава, Сачанкі, Асіпенкі, Савіцкага, Місько, Хомчанкі героі — салдаты, афіцэры, партызаны, падпольшчыкі — паказаны ў розных планах, з усімі супярэчнасцямі іх чалавечай псіхікі. Крытыка атрымала нямала матэрыялаў для даследавання «дыялектыкі душ» людзей 40 гадоў, выхаваных партыяй, савецкім ладам, — абаронцаў Радзімы, што прайвілі свой высокі патрыятызм і гераізм у змаганні з фашызмам.

Гаворачы аб традыцыях Талстога, традыцыях класікі, нельга забываць, што для таго, каб традыцыя жыла, яна павінна мець свае карані ў жыцці, інакш кажучы: пэўныя бакі быцця, пэўныя тэндэнцыі, што адкрыты класікамі, павінны мець працяг у будучым, а пісьменнік-сучаснік павінен умець знайсці, убачыць, злавіць, схпіць гэты тэндэнцыі, якія, безумоўна, на сваім шляху вельмі змяніліся. Значыцца, важна не простае падключэнне да ўжо дасягнутай культуры пісьменніцкай працы, гэта само сабой зразумела, а пошук праўдзальных традыцый яе глыбіннай падасновы ў самім жыцці. Калі мы гаворым, што той ці іншы пісьменнік вучыцца ў Талстога, то гэта павінна быць не авалоданне прыёмамі, а адкрыццё з'яў і тэндэнцый, якія, можа быць, Талстым толькі ўгадваліся ці якіх зусім у тым жыцці не існавала. Толькі традыцыя, якая вынікае не толькі з літаратуры, але і з жыцця, мае права на існаванне. Голая «вучоба ў класікаў» без глыбокага пранікнення ў сучаснасць — гэта эпігонства, стылізацыя. Спраўднае далучэнне да класічных традыцый — працэс надзвычай цяжкі, ён немагчымы без таленту, без вострага адчування сучаснасці і без «музычнай чуйнасці» да культуры мінулага. Толькі асвоішы гэтак традыцыі, пісьменнік будзе здольны адлюстравач глыбінную сувязь часоў, месца чалавека і гісторыі і лёс усёго чалавецтва.

У савецкай рэчаіснасці, у савецкай шматнацыянальнай культуры Леў Талстой жыў не толькі сваімі кнігамі. Герой яго неўміручых твораў перайшлі на сцэну, на экран, у музыку, у жывапіс. Яны заўважваюць наша жыццё, наш духоўны свет як самыя блізкія і дарагія людзі. Аб гэтым хораца сказаў Л. І. Брэжнёў запісам у кнізе ганаровых гасцей Яснай Паляны: «Герояў «Вайны і міра» аддзяляюць ад савецкіх людзей паўтара стагоддзі. Але іх збліжаюць высокія пачуцці патрыятызму і гераізму, адзін і той жа дух праўды і справядлівасці, гатоўнасць аддаць жыццё за яго гонар і незалежнасць Радзімы...»

Адзначаючы 150-годдзе з дня нараджэння Льва Мікалаевіча Талстога, мы, беларусы, кланяемся зямлі, якая яго нарадзіла, мы шлём любоў, павагу, глыбокую ўдзячнасць і наш брацкі паклон вялікаму рускаму народу, які даў свету Леніна і Талстога!

Кнігі Талстога... гэта сама праўда, мастацкая настолькі, што выходзіць за межы мастацтва, каб заўсёды заставацца сапраўды чыстай праўдай...

Якуб КОЛАС.

БЕЛАРУСКІ раман малады па ўзросту. Ён, бадай што, равеснік Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, якая яго нарадзіла, выклікала да жыцця «Сокі цаліны» Ціхі Гартнага, «У Палескай глушы», «У глыбі Палесся» Якуба Коласа, «Сцежкі-дарожкі» М. Зарэцкага, «Салавей» З. Бядулі — першыя нашы раманы, аповесці дваццятых гадоў, непасрэдна авяных подыхам Кастрычніка.

У гады рэвалюцыі, як і пазней, у Айчынную вайну вельмі адчувальна, рэльефна праявілася адзінства асабістага і грамадскага ў чалавеку. Падпарадкаваўшы ўсе свае сілы сацыяльнай, патрыятычнай ідэі, чалавечая асоба робіцца яшчэ больш значнай і цэльнай.

Усё гэта не магло не паўплываць на пошукі беларускіх пісьменнікаў, у прыватнасці, на лёс рамана. Беларускі раман і звязаны з ім жанры нарадзіліся як эпос рэвалюцыі, барацьбы, параметрамі яго было сумяшчэнне лёсу асобы з лёсам народа, грамадства, можна сказаць, што ў ім нават не мыслілася аўта-

цэльную эпоху ў мастацкім развіцці народа. Іменна такім быў Леў Талстой.

Магутная эпічная традыцыя, створаная вялікім рускім пісьменнікам, стала тым сілавым полем, з мастацкага прыцяжэння якога не можа выйсці ні адзін прыкметны талент, які ўнікае на параўнаўча недалёкім гістарычным аддаленні. І ў той жа час кожны буйны, яркі талент нагадвае планету, якая, падпарадкоўваючыся агульнаму закону прыцяжэння, рухаецца, аднак, па ўласнай арбіце, стварае сваю мастацкую сістэму.

Бясспрэчна, кожны па-свойму, вучыліся на прыкладзе «Вайны і міру» Талстога стваральнікі першых беларускіх раманаў і аповесцей, прысвечаных рэвалюцыі, Якуб Колас, Цішка Гартны, Змітрон Бядуля, Міхась Зарэцкі і, асабліва плённа, Кузьма Чорны, які, падобна вялікаму рускаму сабрату, імкнуўся даследаваць «дыялектыку душы».

Яшчэ большы ўплыў талстоўскага рамана аказаў на пісьменнікаў, якія пісалі пра Вялікую

ВЕЩЕ

Магутнага ДРЭВА

номнае, незалежнае ад втравы, павеваў часу існаванне асобы.

Але якім бы арыгінальным, самабытным ні быў пісьменнік, так ці іначай ён адштурхоўваецца ад пэўнай традыцыі, творчага ўзору.

Для многіх савецкіх пісьменнікаў, якія пісалі пра рэвалюцыю, Айчынную вайну, такім узорам была «Вайна і мір» Льва Талстога.

Леў Талстой, напісаўшы «Вайну і мір», стварыў, па сутнасці, новы від рамана. Назва яму: раман-паток, раман-плынь. Рух народнага жыцця, гісторыя знаходзіцца ў ім у непарыўнай сувязі з дыялектычнай духоўнага жыцця асобных людзей. Прыватнае жыццё чалавека ў рамане Талстога не паглынаецца, не раствараецца ў агульным патоку, а наадварот, дзякуючы сувязі з народнай агульнасцю, набывае надзвычайна поўную ёмістасць і акрэсленасць.

Раман Талстога ахоплівае вялізныя пласты, масівы жыцця, ён як бы адкрыты на сустрэчу рухому, дынамічнаму стану свету, ён па-мастацку асэнсоўвае сам рух жыцця, зменлівую дыялектыку чалавечай душы, мнагалучныя, мнагазначныя суадносінны, сувязі чалавечай асобы і свету. Прадмет даследавання Талстога — сучаснасць. «Вайна і мір» як бы рухаецца на сустрэчу жыццю, і ў гэтым сэнсе мы маем справу з адкрытай, свабоднай жанравай формай, якая характарызуецца незвычайна шырокімі рамкамі часу і вялікай праставай парспектывай.

Падзеі ў «Вайне і міры» ніколі не засланяюць жыцця душы, складанай дыялектыкі думан і пачуццяў героўў, роса развіцця характараў. Жыццё як цэлае, у дынаміцы, развіцці, супярэчнасці — сутнасць раманага мыслення Талстога. У ім знаходзіць адбіццё ўстаноўка на адлюстраванне праўды, як асноўнага героя твора, глыбіннае разуменне ўсеперамагаючай сілы жыцця, настойлівае дбанне пра вышнюю маральную каштоўнасць, на якіх жыццё заснавана.

Талстой «Вайной і мірам» стварыў некананічную, адкрытую раманаўную структуру, якая спалучае ў адно мастацкае цэлае плынь гістарычнага часу, народнае і сямейнае жыццё ў вышэйшых пунктах яго духоўнай напружанасці.

Сёння не выклікае сумнення, што «Вайна і мір» — гэты сусветна вядомы шэдэўр — паўплываў на мастацкія пошукі многіх савецкіх пісьменнікаў. У арбіце творчага прыцяжэння геніяльнага талстоўскага рамана — «Блунанне па пакутах» А. Талстога, «Ціхі Дон» М. Шалахава, «Разгром» А. Фадзеева, шэраг твораў беларускіх пісьменнікаў.

Пытанне аб традыцыях, відавочнае ў сэнсе тыпалагічных параўнанняў агульнага літаратурна-аўтэнтчнага плана, незвычайна ўскладняецца, калі перайсці да жывой творчай практыкі. Бясспрэчна, што вызначаюць напрамак літаратурных пошукаў творцы магутнага даравання, тым, якім суджана было стаць выразнікамі народнай самасвядомасці, якія нараджаюць

Айчынную вайну. У беларускай прозе падзвіг народа, стойкасць, мужнасць савецкага чалавека ўвасоблены ў ваенных раманах К. Чорнага, у «Глыбокай плыні», пенталогіі «Трывожнае шчасце» І. Шамякіна, у раманах «Мінскі напранак» І. Мележа, «Векапомныя дні» М. Лынькова, «Расстаемца ненадоўга» А. Кулакоўскага, «Згуртаванасць» М. Ткачова, «Вогненны азімут» А. Асіпенкі, «Птушкі і гнёзды» Я. Брыля, «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві» І. Чыгрынава, дылогі А. Адамовіча «Партызаны» і інш.

Няцяжка убачыць, што мастацкія прычыпы, — панарамнасць, шырыня ахопу жыццёвага матэрыялу, палладзены ў аснову амаль усіх гэтых твораў, — бяруць пачатак ад вялікай талстоўскай эпопеі. Чалавек у сілавым полі грамадскага, гістарычнага руху, народ на грозных перавалах сваёй жыццядзейнасці — гэтыя праблемы вырашаюцца беларускімі пісьменнікамі ў залежнасці ад таленту, мастацкай спецасабліваасці ноўнага.

Сіла «Вайны і міру» адбіваецца не толькі на творах панарамных, шырокіх па ахопу падзей. Адчуваем мы яе і ў даволі сціплых па аб'ёму апавесцях В. Быкава, І. Пташнікава.

Уроні Талстога ў лепшых творах беларускай прозы аб вайне бачацца ў пільнай увазе пісьменнікаў да народнага жыцця, яго глыбінных вытокаў, да паводзін, духоўнага свету, маральнага патэнцыялу самых разнастайных удзельнікаў вайны.

Высокі гуманістычны пафас, імкненне да ўсебаковага раскрыцця характараў, маральна-этычных вытокаў гераічнага, невычарпальнага, закладзенага ў сутнасці чалавека маральнага патэнцыялу, які дазваляе яму вытрымаць звышчалавечыя нагрукі, выпрабаванні, жахі і застацца чалавекам — вось той асноўны ўрон, які засвоіла беларуская проза, вучачыся ў Талстога.

У апошні час многа пішацца, гаворыцца пра глыбіню псіхалагічнага аналізу, аналітычны спосаб раскрыцця і ўвасаблення жыццёвых падзей. Псіхалагічны аналіз, дакладнасць рэалістычнага малюнка, умненне пісьменніка глыбока зазірнуць у душу героя — рэальная завява беларускай прозы, якая прыйшла да яе ў многіх адносінах дзякуючы таму, што лепшыя нашы праявіліся ў вучацца ў Талстога.

У творах Якуба Коласа, Кандрата Крапівы, Івана Мележа, Янкі Брыля, Івана Шамякіна побач з удумлівым даследаваннем псіхалогіі героя знаходзім пазытыўнае бачанне свету, умненне адным словам, адной мастацкай дэталю сказаць многае, імкненне да жывапісу і рукапісу словам. У многіх нашых кнігах шматфарбнасць, поліфанічнасць адлюстравання жыцця дасягаюцца дзякуючы іроніі, гумару, трапнаму эмацыянальна-ацэннаму слову. Шюла, мастацкія залаты Талстога як бы спалучаюцца ў такіх творах з другімі творчымі прычыпамі і крыніцамі. Гэта добра, бо ў гэтым — рух літаратуры.

Іван НАВУМЕНКА.

ДОМ У ХАМОЎНІКАХ

Т Р Ы П Ц І Х

1. ДЛЯ СЭРЦА

Часцей прыходзіць да
Хамоўнікаў!
Завулак.

Дом, нібы ў глушы.
Ані даведнікам, ні слоўнікам
Не замяніць вачэй душы.

Паркан і брама, ліпы ціхія
Талстога бачылі жывым.
Цагляны комін быццам дышае—
Вось-вось заўецца сіні дым.

У кабінце вокны вузкія,
Над галавой навесла столь...
А тут былі прасторы рускія,
Яго задумы,
гнеў і боль.

Даве свечкі—даве зары
Нязгасныя,
Малая шафа ля дзвярэй.
Так, нашы класікі сучасныя
Жывуць, прынамеі, раскашней!

Адсюль дарагою надзейнаю
Ішоў ён пеша на Арбат.
Тут цепенёю немужейнаю
Сагрэты

дом, і двор, і сад.

Мы ўсё хадзілі і маліліся
Яго сцяжынкам і слядам.
На ўзгорку лаўцы пакланіліся,
Як быццам там—ён сам.

ён сам!

2. ТАЛСТОЙ ІГРАЕ ШАПЭНА

І адпывае дробязяў пена —
Стала складаней,

ён застаецца сам-насам
з Шапэнам —
Жонкі не бачыць,
не чуе гасцей.

У паланезе—агонь і трывога,
Водгулле мужных пачуццяў

І працавітыя рукі Талстога
Усё адчуваюць—геройства

і сум.

ён не шукае у музыцы раю
І адпачынку для бур і нягод!

«Соф'я Андрэеўна ўся замірае,
Успомніла свой васемнаццаты
год.

Як вымаўляў ён з радасцю

Соня...

«Соня»—гучала, як сонца

ў імгле.

Як ад каханья шалеў,
ад бяссоння,

Крэйдай прызнанне пісаў на
стале...

Музыка кліча людзей
на прыволле —

З сэрца да сэрцаў працягнута
ніць.

І ШЛІ ЛІСТЫ З РАКАВА...

Сёння, калі ва ўсім свеце шырока адзначаецца юбілей геніяльнага мастака слова асаблівае значэнне набывае кожны новы факт сувязей ясна-палайскага мудраца з нашай беларускай зямлёй, людзьмі, што жылі і працавалі, марылі і тварылі на ёй. Адзін з такіх фактараў нядаўна стаў вядомы дзякуючы польскаму прафесару, нястомнаму даследчыку польска-руска-беларускіх літаратурных кантактаў Б. Белакзавічу. Вучоны адшукаў у архівах і ўпершыню апублікаваў лісты М. Здзяхоўскага да Л. Талстога. Амаль палавіна гэтых лістоў была напісана і паслана ў Ясную Паляну з вёскі Ракаў Валожынскага раёна. Лісты М. Здзяхоўскага прымуслілі Л. Талстога задумацца і выказацца па шэрагу праблем, што хвалявалі шырокую грамадскасць Расіі ў самыя канцы XIX — пачатку XX ст.

Але хто ж такі М. Здзяхоўскі?

Старэжылы Ракава добра памятаюць драўляны панскі маёнтак, што яшчэ да вайны стаяў на высокім беразе хуткаплынай Іслачы, якраз насупраць старажытнага гарадзішча (Валаў — як завуць яго ракаўцы). Гэты маёнтак належаў Мар'яну Эдмундавічу Здзяхоўскаму (1861—1938), вядомаму ў свой

Гэта вясна Жалызовае Волі
У звонкіх зарніцах мазуркі
грыміць.

Нават Рахманінаў нерахманы
Нізка,

слухмяна схіліў галаву.
О, яшчэ ўспомніць за акіянам
Дом у Хамоўніках,
горад Маскву!

Пальцы Талстога, як промні
над глебай,

Будзяць,
трывожаць,
выводзяць на шлях.

Яснай Паляны яснае неба
Адлюстравана ў глыбокіх вачах.

Чорныя клавішы, быццам
бароны.

Белыя—воблакаў белых парыў.
Ён у гарачых,
лірычных і грозных
Колерах гукаў
Свабоду адкрыў.

3. ПАКОЯ ВАНЕЧКІ

Самы малодшы, самы жаданы...
Сэрца апошні цудён удар.
Астрацелы конік драўляны
Не разумее:

дзе ж гаспадар?

А на стале—
шматок папярковы,
Спісаны коса няўмелай рукой.
— Прыходзь, я заўтра буду
здоровы.—
Друг не паспеў прыбегчы ў
пакоя.

Ванечка-Ваня! Быў і не будзе,
Так і застаўся ў малых
хлалчуках...

Геніі плачуць, як простыя
людзі.

Вацька прыходзіў сюды па
начак.

Гладзіў каня драўлянага
з ласкай,

Выццам знаходзіў рэшткі
цяпла...

Мабыць, у прытчах, былых
і казках

Сіла любові выйсеце знайшла.

Бачыў ён сына ў дзевяці Расіі,
Дзецім сялянскім святло
прывіс.

Ён з мужыкамі—попчелі касілі
Першыя травы ў кропельках
рос.

Вось і смуткуе няня-сялянка,
Як прыбірае пусты куток.
На ложка глане—зашопча ўбок:
— Ванечка-Ваня,
Яначка-Янка!

час польскаму літаратурнаму
дзеячу, прафесару Кракаўскага
і — пазней — Віленскага ўні-
версітэтаў. М. Здзяхоўскі нара-
дзіўся ў Ракаве (а не ў Нава-
сёлках, што недалёка ад Рака-
ва, як лічыць Б. Белакзавіч,
дзе быў толькі невялікі фальва-
рак Здзяхоўскіх). Вучыўся спа-
чатку ў Мінскай гімназіі, потым
у Пецярбургскім і Дэрпцкім
(Тартускім) універсітэтах. Скон-
чыў Дэрпцкі універсітэт са сту-
пенню кандыдата філалогіі. За
працу, прысвечаную вобразу
героя рускага былічнага эпаса
Дабрыні Нікііча, атрымаў за-
латы медаль.

Як падкрэслівалі сучаснікі,
М. Здзяхоўскі ўзяў сабой той
тып «крэсоўца» (выхадца з так
званых усходніх крэсаў былой
Рэчы Паспалітай), які заўсёды
больш гарнуўся да родных
мясцін, чым да этнаграфічнай
Польшчы. Беларусь, на якой на-
радзіўся і дзе атрымаў гімна-
зічную адукацыю, дапамагла
яму стаць адным з нямногіх
для свайго часу спалучальных
звенняў паміж рускай і польс-
кай культурамі. Беларуская
мова Ракава і яго ваколіц дапа-
магла М. Здзяхоўскаму адно-
сна лёгка і грунтоўна авалодаць
мовай рускай. Беларускія песні
і казкі пасадзейнічалі больш
тонкаму спасціжэнню рускага
фальклору і рускай народнай
душы. У выніку ўсяго гэтага ў
польскай прэсе М. Здзяхоўскі
апублікаваў дзесяты прац, пры-
свечаных рускай літаратуры,
уплывам асобных рускіх пісь-
меннікаў, найперш Л. Талстога,
на духоўнае жыццё Польшчы і
ўсёй Заходняй Еўропы. З дру-
гога боку, у рускай перыёды-
цы, а таксама ў часопісе
«Край», што выходзіў у Пецяр-
бурзе па-польску, ён друкаваў
артыкулы, якія знаёмілі рускую
літаратурную грамадскасць з
асабліваасцямі польскай літара-

Л. М. Талстой у малюнках І. Рэпіна.

Л. М. ТАЛСТОЙ НА ВОРЫБЕ. Туш, пэндзаль, пяро, 1887 г.

ЖЕЧМІРУЧОЦЬ

Ці пішца калі хоць адзін радок без згадкі пра Льва Мікалаевіча Талстога, пра яго неўміручыя творы? (Маем на ўвазе пісьменнікаў). Ці чытаецца ўсім людзям у нашай краіне хоць адна кніга і не параўноўваецца з геніяльнымі раманами, апавесцямі, апавяданнямі Л. Талстога?

З таго часу, як давялося пабываць у Яснай Паляне, я ўвесь час нашоў у душы прыемнае перакананне, што нідзе так трывала і надзейна не захоўваецца і не шануецца памяць аб геніяльным чалавеку, як у музеі яго імені, нідзе так сістэматычна і відавочна не сцвярджаецца неўміручасць яго тварэнняў. Гэта дасягаецца экспазіцыямі музея, вялікай даследчай і прапагандысцкай работай, нястомнымі і бясконцымі клопатамі аб павелічэнні фондавых багаццяў.

Галоўнае ж — гэта вызначаецца штодзённым і амаль штогадзінным патокам людзей, якія душою і сэрцам імкнуча аддаць сваю павагу і любоў геніяльнаму пісьменніку — ідуць і ідуць сюды.

Так заўсёды бывае ў Яснай Паляне, у музеях Пушкіна, Нярасава, Чэхава, Дастаеўскага. І мне хацелася б, як дырэктару Літаратурнага музея Янкі Купалы, сказаць з пачуццём радасці і глыбокага задавальнення, што нешта блізкае мы назіраем і ў музеях беларускіх класікаў літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Я не памятаю таго дня, калі б у парку імя Янкі Купалы не было поўна турыстаў як з усіх рэспублік нашай Радзімы, так і з зарубежных краін. Музей не мае магчымасці ўсіх іх прыняць, дык яны з захапленнем аглядаюць мемарыяльны комплекс Янкі Купалы, а потым спыняюцца ля будынка музея і з затоеным дыханнем слухаюць расказ экскурсавода пра жыццё і творчасць геніяльнага песняра беларускай зямлі.

Такія з'явы наглядаюцца і каля мемарыяльнага комплексу і музея Якуба Коласа.

Калі ўспамінаю музеі Л. Талстога і А. Пушкіна, Ясную Палю і Міхайлаўскае, у маім уяўленні нібыта міжвольна перакідаецца духоўны мосцік ад вялікай паэзіі Пушкіна да паэзіі Янкі Купалы і Якуба Коласа, ад геніяльнай прозы Льва Талстога да праявістых твораў Якуба Коласа. Вядома ж, тут не проста ўраўнаванне маецца на ўвазе, а самае непасрэднае духоўнае яднанне дзвюх літаратур, далёкіх адна ад адной па часе, але блізкіх па мастацкай узніскасці і глыбіні абагульненняў.

Уяўленні ўяўленнямі, мары марамі, але вось у гэтым годзе мы пачалі думаць у музеі, што можна было б зрабіць у такім плане практычна? На дапамогу супрацоўнікам музея прыйшоў здольны і энергічны мастак з Маладзечна Міхаіл Паўлавіч Чайкін, які добра знаёмы з кіраўніцтвам Пушкінскага запаведніка. Сталі мы разам абдумваць магчымасць арганізацыі літаратурна-мастацкай выстаўкі «Пушкін і Беларусь», каб размясціць яе ў Міхайлаўскім. Звязаліся з Пушкінскім музеем, з кіраўніцтвам запаведніка ў Міхайлаўскім. Прыйшлі да агульнай згоды аб тым, што такая выстаўка-экспазіцыя будзе засноўвацца галоўным чынам на экспанатах музея Янкі Купалы, звязаных рознымі галінамі і адценнямі з жыццём і творчай дзейнасцю А. Пушкіна. Часткова будучы выкарыстаны таксама экспанаты Мастацкага музея Беларусі.

Выстаўка ў Міхайлаўскім адкрылася дваццаць першага жніўня. Яна прысьвечана шасцідзесяцігоддзю нашай рэспублікі і Кампартыі Беларусі і будзе экспанавацца да канца года.

Гэта адно з мерапрыемстваў, што садзейнічаюць актыўнаму супрацоўніцтву нашых музеяў і запаведнікаў па ўвекавечанню памяці геніяльных дзеячаў літаратуры. А такіх формаў і метадаў можна знайсці многа. Усё гэта — адзіная плынь нашых клопатаў пра ўвекавечанне памяці народных песняроў.

Аляксей КУЛАКОЎСкі.

Л. М. ТАЛСТОЙ ЗА ЧЫТАННЕМ. Графічны аловак, 1891 г.

Л. М. ТАЛСТОЙ У ЯСНАПАЛЯНСКІМ КАБІНЕЦЕ. Аловак, 1891 г.

туры, філасофіі, асобнымі ідэйнымі пошукамі польскай інтэлігенцыі.

Ракаў, дзе М. Здзяхоўскі праводзіў кожны год па некалькі вясенне-летніх месяцаў, прыязджаючы сюды з Пецярбурга ці Дэрпта, з далёкага Кракава або бліжэйшай Вільні, стаў на нейкі час літаратурнымі пенаматамі, і не толькі для М. Здзяхоўскага, але і для некаторых іншых пісьменнікаў і вучоных. Дастаткова сказаць, што сюды, у гасці да Здзяхоўскага, прыязджала Эліза Ажэшка (дарэчы, Ракаў яна называла мясцовымі Афінамі), і ракаўскі брук, які дагтуль чуў перастук абцасаў В. Дуніна-Марцінкевіча і Ф. Дзяржынскага, радасна адзываўся на паважную хадку аўтаркі «Хамасі» і «Над Нёманам». Ракаў з'яўляўся своеасаблівым перавалачным пунктам для Здзяхоўскага, калі ён ехаў з Кракава ў Маскву ці Пецярбург, а таксама для некаторых іншых палякаў, добрых знаёмых вядомага прафесара. У Ракаў, на імя Здзяхоўскага, ішла карэспандэнцыя як з Расіі, так і з Польшчы, адсюль адпраўляліся яго лісты ў многія польскія і рускія гарады.

Менавіта адсюль, з Ракава, 12 жніўня 1895 г. паслаў М. Здзяхоўскі свой першы ліст у Ясную Палю, да Льва Мікалаевіча Талстога.

А было гэта так.

У сёмым (ліпеньскім) нумары пецярбургскага «Севернага вестніка» за 1895 г. М. Здзяхоўскі пад псеўданімам М. Урсін (бачыцца тут слова русін, г. зн. рускі, з перастаўленымі дзвюма першымі літарамі) надрукаваў вялікі артыкул «Рэлігійна-палітычны ідэал польскага грамадства». У артыкуле з рэлігійна-маралізатарскіх

пазіцый асвятляліся пошукі палякамі грамадскага ідэалу, выказваліся погляды на польскі патрыятызм, каталіцкую рэлігію і г. д. Царскага цензура, нягледзячы на асцярожнасць у выказваннях Здзяхоўскага, яго далёка не рэвалюцыйныя высновы, парэзала артыкул, значна яго скараціла. Тады аўтар надумаў надрукаваць яго цалкам за мяжой. А каб надаць публікацыі дастатковую вагу і зацікавіць сваёй працай чытача, ён звярнуўся з просьбай да Л. Талстога напісаць да яе спецыяльную прадмову. Вось пачатак гэтага ліста:

«12.VIII. 1895. Раков.

Глубокопочтительный Лев Николаевич!

Покорнейше Вас прошу извинить меня, что, будучи Вам неизвестен даже по имени, смею утруждать Ваше внимание так сильно волнующим меня вопросом, к которому, может быть, Вы отнесётесь равнодушно... Если я позволю себе обратиться к Вам, то это по поводу Вашей статьи о патриотизме... Вы сумели вознестись неизмеримо выше национальных предрассудков и ненавистей Ваших соотечественников, — но Вы не обратили внимания на то, что, кроме завоевательного человеконенавистнического патриотизма народов могущественных, существует еще совершенно противоположный патриотизм народов поработенных, стремящийся единственно к защите родной веры и языка от врагов. Самый типичным выражением этого патриотизма служит в настоящее время польский патриотизм».

У лісце М. Здзяхоўскага (як да гэтага і ў артыкуле), побач са слухнымі думкамі (у прыватнасці, пра патрыятызм прыгнечаных нацый), былі недакладчыя і нават антыгістарычныя палажэнні. Так, М. Здзяхоўскі імкнуўся спалучыць патрыятызм з хрысціянствам, любіў да бацькаўшчыны з ідэямі «сусветнага бога». Ён не бачыў

дзвюх нацый у польскай нацыі — нацыі прыгнечальнікаў і нацыі прыгнечаных, а таму не адчуваў класавай розніцы ў поглядах на патрыятызм. Ён асуджаў «не толькі всякіе мечтанні о вооруженном восстании, но даже всякое мирное действие» за нацыянальную незалежнасць.

М. Здзяхоўскі ў многім імкнуўся пераймаць Л. Талстога. Праўда, на жаль, нярэдка пераймаў і слабыя бакі святапогляду Л. Талстога, што акрэслілі ў паняцці «талстоўства»: богашукальніцтва, непраціўленне злу насіллем, заклік да апрашчэнства.

Як толькі Л. Талстой атрымаў ліст з Ракава, ён адразу прачытаў, па яго словах, «вельмі цікавы артыкул аб рэлігійна-палітычных поглядах польскага народа», надрукаваны ў «Северном вестнике», і вырашыў адказаць на невядомаму адрасату. Над адказам пісьменнік працаваў ґрунтоўна. Вядомы чатыры варыянты адказу Л. Талстога М. Здзяхоўскаму. Атрымаўся, па сутнасці, не проста ліст-адказ, а асобны артыкул, прысьвечаны вытлумачэнню поглядаў Л. Талстога на патрыятызм. Канчатковы варыянт ліста пазначаны 10 верасня 1895 г. і высланы, відавочна, на ракаўскі адрас М. Здзяхоўскага (у прыпісцы да свайго ліста той паведаміў, што да 15—20 верасня затрымаецца ў Ракаве). Поўны тэкст гэтага ліста змешчаны ў 68 томе юбілейнага выдання Поўнага збору твораў Л. Талстога (М., 1954, с. 165—172).

Ліст Л. Талстога да М. Здзяхоўскага з'явіўся значнай падзеяй для свайго часу. Гэта было «першае афіцыйнае выказванне Талстога па польскаму пытанню» (Б. Белаказовіч). Ужо

таму ён мае пераўзыхаднае значэнне ў гісторыі польска-рускіх літаратурных узаемаадносін. У сваім лісце Л. Талстой адкрыта выказаў «отрашение, негодование к тем диким и глупым мерам русских правительственных лиц, которые употребляются против веры и языка поляков». Аднак, як ні дзіўна, віноўнікам гэтага пісьменнік лічыў... патрыятызм Прычым, ён не рабіў ніякай розніцы паміж патрыятызмам (дакладней — нацыяналізмам) пануючай нацыі і нацыі прыгнечанай. Як вядома, гэтую розніцу ўпершыню ўбачыў і растлумачыў У. І. Ленін у сваіх асноватворных працах па нацыянальнаму пытанню.

Ліст Л. Талстога ў выглядзе прадмовы ўвайшоў у брашуру М. Урсіна (М. Здзяхоўскага) «Религиозно-политические идеалы польского общества», выданаю на самым пачатку 1896 г. у Лейпцыгу. У хуткім часе ён быў перадрукаваны шэрагам польскіх выданняў у Варшаве, Кракаве, Познані, Львове і іншых гарадах, перакладзены на англійскую і нямецкую мовы, выйшаў асобным выданнем на мове арыгінала ў Берліне. Пасланне вялікага рускага пісьменніка да М. Здзяхоўскага не магло быць не заўважана ў рускіх афіцыйных колах. Яно выклікала новую ўспышку траўлі пісьменніка з боку рэакцыйных урадавых выданняў, абвінавачванне яго ў касмапалітызме, паланатрыятызме і іншых «грахах».

У сваім лісце Л. Талстой не згадзіўся з асобнымі думкамі М. Здзяхоўскага, у прыватнасці, з яго разуменнем патрыятызму. Таму апошні палічыў патрыятызм у новым лісце да пісьменніка раслуначыць некаторыя свае палажэнні. Так звязалася перапіска, якая — з пе-

рапынкамі — цягнулася да 1908 года. М. Здзяхоўскі паслаў дзевяць лістоў Л. Талстоўму. На чатырох з іх месцам адпраўкі пазначаны «Ракаў Мінскай губерні». Тройчы пісьменнік адпісаў М. Здзяхоўскаму. У адным з лістоў Здзяхоўскі, у прыватнасці, паведаміў пра святкаванне ў Кракаве сотай гадавіны з дня нараджэння А. Пушкіна: «это был праздник, на котором мы скорее чувствовали русскую литературу и Льва Толстого». Дарэчы, з Кракава была паслана прывітанная тэлеграма ў Ясную Палю. У апошнім сваім лісце да аўтара «Вайны і міру» (пасланым 9 верасня 1908 г. таксама з Ракава) М. Здзяхоўскі сардэчна вітаў пісьменніка з 80-годдзем з дня нараджэння, называў яго «дорогим учителем». Разам з тым ён прыгадваў сустрэчу з Л. Талстым у Яснай Паляне ў жніўні 1896 г., падкрэсліў тую «глыбокую духоўную асабуду», якую неаднойчы прыносілі яму творы вялікага рускага мастака, маральна ўдэсканальваючы яго. Прыгадаў М. Здзяхоўскі і свой вялікі артыкул пра раманаў пісьменніка «Уваскрэсенне», надрукаваны ў кракаўскім часопісе «Час» (1900 г.).

Л. Талстой, мяркуючы па яго асобных выказваннях, раскіданых у прыватных лістах і дзённікавых запісах, высока цаніў М. Здзяхоўскага, яго веды і культуру, з павагай ставіўся да яго патрыятычных пачуццяў, ідэйных перакананняў. Калі паўстала пытанне, хто б з польскіх дзеячаў культуры выказаўся пра Л. Талстога ў «Международном толстовском альманахе» (М., 1909), то сам пісьменнік назваў прозвішча літаратара з Ракава Мар'яна Здзяхоўскага.

Вячаслаў РАГОЙША.

ЗАЎТРА — 150 ГОД З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Л. М. ТАЛСТОГА

МЯ І СЛОВА Талстога ў Беларусі былі заўсёды акружаны вялікай павагай і пашанай. «Леў Талстой, — сцвярджаў К. Чорны, — пісьменнік сусветны, яго мастацкія вобразы пераўзышлі нацыянальнае, рускае. І таму ён быў адным з тых «вялікіх пісьменнікаў зямлі рускай», якія ўзнімали беларускі народ да агульначалавечай культуры, укладваючы ў яе сваё нацыянальнае багацце».

Творы Талстога напоўнены мастацкімі працтвамі. У яго знаходзім тое, што мастацтва XX стагоддзя ўзяло ў сістэму: патак свядомасці (напрыклад, маналог Анны па дарозе на станцыю, дзе яна кінецца пад поезд), «цяжучасць» чалавечага характару, падсвядомае плынь дыялогу, ёмістасць раманнай формы, вылучэнне дэталей («карэніскія вушы» і г. д.).

Вядомы французскі пісьменнік Андрэ Маруа на гэты конт вельмі трапіна сказаў: «Мы ўжо знаходзім у яго ўсё, што ў нашы дні аб'яўляюць наватарствам. Пачуццё адчування, адзіноцтва. Душэўную трывогу. Хто адчуў гэта пачуццё мацней за Левіна, які, цэлымі днямі працуе з сялянцамі, гаворыць сам сабе: «Што ж я такое? Дзе я? І на што я тут?» А Фрэд з яго тэорыяй падсвядомага — прачытайце: «Сцяпан Аркадзевіч узяў капалюш і спыніўся, прыгадваючы, ці не забыў ён чаго. Аказалася, што ён нічога не забыў, акрамя таго, што хацеў забыць, — жонку». А Пруст і яго кніга «Паблізу» дзючат у квецніцы? Успомніце атмасферу таямнічасці, што акружала ў свядомасці Левіна сестраў Шчарбакіх і канчаткова запаланіла яго. Сапраўды ўсё, што мы любім у літаратуры, — ужо было ў Талстога».

Добра вядома, што з чужога літычнага скіраванасць, пераход, што падрыхтавана мясцовай нацыянальнай глебай. Беларуская літаратура, як і кожная іншая, развілася перш за ўсё на падставе ўласных традыцый. Глыбокі дэмакратызм, гуманізм, народнасць — вось сацыяльна-эстэтычныя рысы беларускага рэалізму пачатку XX стагоддзя, звязанага з традыцыйнымі матывамі сялянскай нядолі. Узнікаючы як літаратура пераважна «сялянская», яна, асабліва ў далейшым, змагла шырока адлюстраваць рэчаіснасць, новыя павевы

і буйныя зрухі ў народнай свядомасці.

Вызваляючыся ад фалькларызму, становячыся ўсё больш і больш асабовай, беларуская літаратура ўсё часцей звярталася да мастацкага вопыту буйнейшых пісьменнікаў сусветнай літаратуры, што значна паскарала яе развіццё.

Як дадатную якасць беларускай культуры, трэба адзначыць яе адкрытасць разнастайным інтэрнацыянальным уплывам, у выніку якіх яна не толькі не страчвала сваё нацыянальнае аблічча, але і ўзбагачалася.

Проза наша, моцна настоеная на быццё, шукала блізкіх сабе,

адлюстравання жыцця, а не да яго пераўтварэння ці завастрэння.

Талстой бачыць жыццё ў яго цэласнасці і адлюстроўвае яго ў яго ўласных формах. Томас Май вельмі тонка прыкмеціў: «Свет, магчыма, не ведаў другога мастака, у кім вечна-эпічны, гамераўскі пачатак быў бы такім моцным, як у Талстога». Гамераўскія падрабязнасці ў апісаннях раўнамернасць святла, канкрэтнасць дэталей, нагляднасць, пластычнасць — гэта даволі характэрна і для стылю Талстога. Гамераўскі размах, жыццёлюбства, далучанасць да паэзіі жыцця, натуральнасць — гэта ёсць і ў Талстога.

Пры ўсім пры гэтым важна мець на ўвазе, што Гамер — свет міфалогіі. Талстой і Колас — рэальная гісторыя нашага часу.

Гамер сутыкаў асабістыя інтарэсы багоў і герояў. У творах Талстога і Коласа — сутыкненне, процістаянне грамадскіх, палітычных, класавых сіл. Яны вывелі на сцэну народ. Талстой ішоў да народа, парываючы з устоямі свайго класа, развіваючы традыцыі рускай літаратуры, прадстаўнікі беларускай літаратуры ўздзімаліся з самых народных нізоў. «Не я пляю — народ божа», — заявіў Купала.

Народны погляд на жыццё —

цвярозы рэалізм», як назваў яго У. І. Ленін. Рэалізм беларускай літаратуры паслядоўна ўзмацняў сваю сацыяльна-аналітычную скіраванасць, пераадольваў этнаграфічна-бытавую абмежаванасць, шукаў новыя падыходы да жыцця. У творах усё больш выразна адчуваецца асабовае, індывідуальнае. А хіба гэта не характэрна для рамана «Уваскрэсенне» Талстога, дзе на кожнай старонцы бачна аўтарская суб'ектыўнасць (у найлепшым сэнсе гэтага слова), умяшанне ў падзеі, ацэнка?

Вывучэнне суб'ектыўна-асабовага пачатку, як ён выяўляецца ў творчасці, стылі, — адна з цэнтральных праблем паэтыкі.

Вобраз чалавека на вайне — самога аўтара, пісьменніка — мы ўбачылі ў дакументальным творы М. Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне». Высокая дакладнасць і праўдзівасць ў паказе душэўнага свету чалавека на вайне і самой вайны (пра гэта пісалі А. Адамовіч, В. Каваленка і інш.) мае свае маральныя і эстэтычныя вытокі ў «Севастопальскіх апавяданнях» і «Вайне і міры». У Талстога і Гарэцкага, у іх індывідуальнай пазіцыі прысутнічае народны пункт гледжання, адмаўленне імперыялістычнай бойні — вялікай народнай бяды.

Станаўленне беларускай літаратуры адбывалася праз настойлівае ўдасканаленне індывідуальнага мыслення пісьменнікаў. М. Гарэцкі ў сваёй «Гісторыі беларускай літаратуры» адзначаў, што развіццё яе ў XX стагоддзі было звязана з узмацненнем індывідуальных перажыванняў, з выпрабаваннем, як казаў Леў Мікалаевіч, матэрыялу на сабе. Нездарма пра яго творчасць гавораць як пра творчасць аўтабіяграфічную.

Рэвалюцыя 1905—1907 гадоў узяла на новы, значна больш высокі ўзровень развіцця беларускую літаратуру з усімі яе мастацкімі магчымасцямі, прадвызначыўшы з'яўленне і жывае ўзбагачэнне прозы, публіцыстыкі, крытыкі. У нашай літаратуры з'явіўся новы тып пісьменніка — барацьбіта за народную справу, непасрэднага ўдзельніка рэвалюцыйнага руху.

Эпічнасць, народнасць прозы не супярэчылі выяўленню індывідуальнага пачатку, які выступаў у складаных формах. Герой аказваўся незалежным ад аўтара, часцей і часцей прад'яўляў права на ўнутраны маналог, са-

роднасных традыцый. Пры гэтым нельга закрываць вачэй на далёка неаднолькавы характар і ўзровень рэалізму ў беларускай літаратуры ў параўнанні з суседнімі. Яна толькі ішла да так уласцівай творчасці Талстога маштабнасці чалавечых, вобразных параметраў, да асэнсавання характэрных сацыяльна-псіхалагічных калізій XX стагоддзя.

Уплыў Талстога на беларускую літаратуру ахопліваў усе формы сувязей — і кантактныя, і тыпалагічныя, і іх разнастайныя адцення, ён закранаў не толькі яе эстэтыку, але і сферу ідэйную. Творы яго друкаваліся ў свой час на старонках «Нашай нівы». Не толькі сярод сялян надзвычай папулярныя былі яго так званыя народныя апавяданні.

У літаратуразнаўстве ёсць паняцце **стыль напрамку**. На ўзроўні гэтага паняцця можна гаварыць аб пэўнай тыпалагічнасці такіх з'яў, як творчасць Талстога і беларуская літаратура ў яе, зразумела, найбольш рэалістычнай частцы. Пры ўсёй іх мастацкай феноменальнасці, непадабенстве.

У чым мне бачыцца агульны тыпалагічны ключ да гэтых з'яў?

З боку паэтыкі — у наяўнасці аб'ектыўнай тэндэнцыі ў стылі, тэндэнцыі найбольш да

Любімым героям Талстога адкрываюцца крыніцы простых жыццёвых радасцей. «Тут (маеца на ўвазе знаходжанне Пера Бязухава ў палоне. — У. Г.), цяпер толькі, упершыню Пер урэшце ацаніў асалоду яды, калі хацелася есці, пітва, калі хацелася піць, сну, калі хацелася спаць, цяпла, калі было холадна, гаворкі з чалавекам, калі хацелася гаварыць і паслухаць чалавечы голас».

Агульны паэтычны прыцип творчасці Талстога патрабаваў ад мастака цэласнасці спасціжэння свету, аб'ектыўнасці, сувязі яго з першаасновамі быцця, народнага погляду на рэчы. Ці не такі і наш Колас? Сувязь Якуба Коласа з эпічным прыципамі Талстога бачны, напрыклад, у «Новай зямлі». Усе народнае маштабнасць мыслення, уяўленне аб карэнных каштоўнасцях народнага жыцця, унутраная стабільнасць, актыўнасць памяці і вострае адчуванне часу. Паэтыка пісьменніка арганічна звязана з яго ідэйнымі замысламі, светапоглядам. Наследаванне Талстому адчуваўна ва ўменні Я. Коласа ўсебакова паказаць свет сваіх герояў, пісаць прыроду і быт, чэрпаць з жывой гаворкі. Колас арганічна спалучае высокі лірызм з прозаю будзённага жыцця, імкнецца да натуральнасці ў паказе свету.

асабліва светаўспрыяння многіх беларускіх пісьменнікаў таго часу. Зрэшты, не толькі таго. У артыкуле «З думкай аб народзе» І. Мележ пісаў: «Галоўная думка, якая вызначае сэнс маіх кніг — і той, якая выйшла, і той, над якой я працую (гаворка ідзе пра «Палескую хроніку» — У. Г.), — гэта, калі карыстацца словамі Л. М. Талстога, — думка народная». І мы добра ведаем — гэта не толькі дэкларацыя.

«Л. М. Талстой, — пісаў пра яго У. І. Ленін, — вялікі як выразнік тых ідэй і тых настрояў, якія склаліся ў мільянаў рускага сялянства перад надыходам буржуазнай рэвалюцыі ў Расіі». Ён ставіў у сваіх творах, паводле выразу Уладзіміра Ільіча, «вялікія пытанні» — карэнныя праблемы чалавечага быцця: вайна і мір, антаганізм «вярхоў» і «нізоў», асоба і грамадства, роля мас у гістарычным працэсе. Беларус таксама пачынаў задумвацца над сваім лёсам, над асноўнымі пытаннямі быцця.

Важнейшая рыса поэтыка Талстога — рэзкае абвастрэнне сацыяльнага аналізу, сацыяльнага крытыцызму. Падобныя працэсы мелі месца і ў беларускай літаратуры — у прозе Коласа, Бядулі, Гарэцкага, Ядвігіна Ш., Гартнага. Яна брала на ўзбраенне талстоўскі «сама-

«МАСТАЦТВА ЁСЦЬ ВЯЛІКАЯ СПРАВА»

Кожны з нас адкрываў для сябе свет мастацкага генія Талстога па-свойму. Мне прыгадваецца позні зімовы вечар, за вокнамі скуголіць завіруха, мігатлівы, трапяткі агеньчык лампак «шахцёркі», з якой я зняў металічны сетчаты капук, паставіў яе на перавертнутую алюмініевую міску, каб вышэй і відней было, і забыўся пра ўсё на свеце: я чытаў «Дзяцінства».

Перада мной, як жывы, паўставаў малы барчук Міколка Ірценеў. Хлапчук з кніжкі Талстога жывіў у іншы час і ў іншых умовах. Але я лавіў сябе на думцы, што і ён гэтаксама, як і я, радаваўся цёплым летняму дожджыку, маляўнічай вясёлцы, што плываду з далёкай рэчкі, радаваўся шчабятанню ластавек, плакаў, цалуючы на развітанне, сабаку. І ў той жа час мне думалася, што гэты барчук, мусіць, ніколі не хадзіў ранічкай па расе басаноў, не ведае, як пахнуць увечары вытканыя маці палотны, што цялукі дзень адбываліся на выгане і пахлі расой, ремонткамі, астываючым сонечным цяплом.

Мабыць, ніколі не забуду і тое пачуццё, з якім чытаў «Казкаў». Таксама была зіма. Бралася на вечар. Мароз маляваў на балонках бліскучыя лісты папараці. Зырка гарэлі дровы ў грубцы, перад якой я сядзеў з кніжкай. Тады разам з Аленіным, яго вачамі я ўпершыню ўбачыў горы. І мушу прызнацца, што праз шмат гадоў, калі ўбачыў горы наяву, яны не зрабілі такога ўражання, як са старонак кнігі Талстога.

Слушна пісаў другі рускі геній Ф. Дастаеўскі: «Можна ведаць факт, бачыць яго самому сто разоў і ўсё-такі не зведаць такога ўражання, чым калі хто-небудзь іншы, чалавек незвычайны, стане побач з вамі і пакажа вам той самы факт, але па-свойму, растлумачыць яго сваімі словамі, прымусяць вас глядзець на яго сваім поглядам. Гэтым вольна ўплывам і пазнаецца сапраўдны мастак».

Між іншым, чытаючы нядаўна пісьмы Дастаеўскага, спатыкнуўся на адной фразе: «Л. Т. мне вельмі падабаецца, але, на маю думку, шмат не напісе (зрэшты, можа быць, я памылюся)». Гэта з ліста да А. Майкава, напісанага ў 1856 годзе.

Так, Дастаеўскі памыліўся. Дакладней, ён бы памыліўся, калі б не зрабіў гэтую прыпіску ў дужках — факт, які сведчыць, што ніколі нельга быць катэгорычным у дачыненні да маладых літаратараў. Той же самы Дастаеўскі праз дваццаць адзін год у «Дзёніку пісьменніка» даў такую ацэнку раману «Анна Карэніна», які ён ставіў вышэй за «Вайну і мір»: «Анна Карэніна» ёсць дасканаласць як мастацкі твор, які з'явіўся якраз дарэчы, і такі, з якім нічога падобнага з еўрапейскіх літаратур у сучасную эпоху не можа зраўняцца...»

Вось вам прыклад разумення твора папалечніка па пярэ, павягі да ягонай працы. Гэта не азначае, што трэба хваліць усё і ўсіх. Вядома, як не прымаў Л. Талстой Шэкспіра, Рэмбранта і Вагнера, а Даста-

еўскі сурова крытыкаваў Дзюма-бацьку і Айвазоўскага.

Нам трэба вучыцца ў Талстога глыбіннаму падыходу да жыцця, да чалавека, яго душы. Трэба вучыцца бязлітаснай патрабавальнасці да сябе, прыяку свядчаць больш як сто варыянтаў уступу да «Уваскрэсення». Аб выключнай патрабавальнасці вялікага мастака гаворыць і тое, што эпапея «Вайна і мір» была перапісана некалькі разоў.

І яшчэ. Ніводзін крытык не сказаў такіх суровых слоў у адрас Льва Мікалаевіча, якія сказаў ён сам. Пра сваю аповесць «Сямейнае шчасце» ён пісаў у лісце да Боткіна: «...какое... «мерзкае сочинение» і г. д.

А ці так бывае нам сорамна за нашы «сочинения»? Так, бывае і сорамна. Але знаёма і пачуццё іншае, калі пачынаеш шукаць сабе апраўданне: малады быў, нявопытны, як сляпое кацянё, таму не справіўся з тэмай, тут не здолеў сказаць, што хацеў, тут не адважыўся, а тут і сфальшывіў. Апраўдання гэтаму быць не можа. Адзіным апраўданнем можа быць толькі новы, лепшы твор.

Мы павінны вучыцца ў Талстога разуменню значнасці і важнасці мастацтва і літаратуры, помніць, што «мастацтва ёсць вялікая справа. Мастацтва ёсць — орган жыцця чалавечтвa, які пераводзіць разумную свядомасць людзей у пачуццё... Мастацтва павінна зрабіць тое, каб пачуцці братства і любві да блізкіх, якія ўласцівыя зараз толькі лепшым людзям грамадства, сталі звыклымі пачуццямі, інстынктам усіх людзей».

Леанід ЛЕВАНОВІЧ.

мастойнасць. Проза Талстога рабілася шматгалоснай — тое, што потым назвалі «саборнай акусікай» Талстога. Яго аналітызм узніваў усю разнастайнасць і неаднароднасць жыцця і залежнасць чалавека ад буржуазнай рэчаіснасці, якая абмяжоўвала яго сілы і магчымасці.

Мастацтва Талстога, аналізуючы духоўна-эстэтычныя суадносіны «чалавек і свет», валодала ўменнем заўважыць і паказаць індывідуальныя магчымасці чалавека. На гэтай падставе ён адкрываў новыя спосабы мастацкага абгульнення. Беларуская літаратура таксама развіваецца па лініі ўзбуйнення духоўных маштабаў чалавечай асобы, супроцстаўлення яе буржуазнай рэчаіснасці. Гэтаму нашы пісьменнікі маглі вучыцца ў Талстога.

Асабліва шырока да вопыту Талстога беларуская літаратура звярнулася недзе з сярэдзіны 20-х гадоў і пазней. Яна ішла да вялікай, капітальнай прозы, да спалучэння псіхалагізму з сацыяльна-гістарычным аналізам рэчаіснасці.

Шмат чым абавязаны яму К. Чорны. А найперш — высокай культурай псіхалагічнага аналізу ў яго арганічнай спалучанасці з сацыяльным. Чорны, пачынаючы з кнігі «Пачуцці» (1926), свядома ставіць перад сабой, як мастаком, задачу «непрыкметна душой увайсці ва ўсе таямніцы, што ў жытых істотах захаваны, увайсці ласкава і ціха, з чыстымі думкамі і адчуваннямі». І гэта яму ў многім удаецца. У 30-я гады ён захапляецца творамі Талстога, калі працуе над цыклам раманаў пра лёс роднага народа ад скасавання паншчыны да нашых дзён.

«Вайна і мір» і беларускі раман — гэта асобная, надзвычай змястоўная тэма.

Я. Колас, М. Гарэцкі, К. Чорны, М. Лынькоў, І. Мележ, Я. Брыль, І. Шамякін, В. Быкаў, І. Навуменка, А. Адамовіч, А. Асіпенка, І. Чыгрынаў, Б. Сачанка, В. Адамчык, І. Пташнікаў — гэтыя і іншыя пісьменнікі адчувалі ў сваёй рабоце безумоўны ўплыў талстоўскага шэдэўра. Талстой у сваім рамана-эпапеі даў новае ўяўленне аб мастацкім часе і прасторы. Талстоўскія супастаўленні вялікага і малага, спалучэнні выключнай дакладнасці назірання з шырынёй гістарычнага фону і ўнутранай прасторы, пераход ад аднаго да другога — усё гэта стала новым словам у развіцці паэтыкі і тэхнікі сусветнага рамана.

Каналы ўплыву Талстога на сучасную літаратуру ўвесь час

павялічваюцца і пашыраюцца.

Ён разбураў традыцыйныя мадэлі і каноны паказу чалавека. Ён адкрыў дынаміку, новыя суадносіны паміж зменлівым і ўстойлівым пачаткамі. «Адно з найвялікшых заблуждзненняў пры меркаванні пра чалавека, — казаў ён, — у тым, што мы называем, вызначаем чалавека разумным, дурным, добрым, злым, моцным, слабым, а чалавек ёсць усё: усё магчымасці, чалавек — цяжкае рэчыва».

У кожнага пісьменніка — «свой Талстой», «свае» любімыя творы, ідэі і праблемы. Талстой натхняў беларускіх пісьменнікаў на самастойныя мастацкія адкрыцці.

Сучасная наша літаратура ўсё паслядоўней пераходзіць ад статычных апісанняў да дынамікі, асацыятыўнасці, больш значнай духоўнай ёмістасці. У гэтым ёй дапамагае Л. М. Талстой.

Ад «Хаджы Мурата», напрыклад, можна правесці спежачку да прозы Быкава. Перачытаем эпізод смерці Хаджы Мурата:

«Ён сабраў сілы, падняўся з-за завалу і стрэліў з пісталета ў падб'ягаўшага чалавека і пацэліў у яго. Чалавек упаў. Потым ён зусім вылез з ямы і з кінжалам пайшоў прама, цяжка кульгаючы, насустрэч ворагам. Грымнула некалькі стрэлаў, ён пахіснуўся і ўпаў... Але тое, што здалася ім мёртвым цэлам, раптам заварушылася. Спачатку ўзнялася акрываўленая, без папахі, голеная галава, потым узялося тулава, і, ухапіўшыся за дрэва, ён узяўся ўвесь. Ён здаваўся такім страшным, што падб'ягаўшыя спыніліся. Але раптам ён уздрыгнуў, адхіснуўся ад дрэва і з усяго росту, як падкошаны лопух, упаў на твар і ўжо не рухаўся... Больш ён ужо нічога не адчуваў, і ворагі тапталі і рэзалі тое, што не мела ўжо нічога агульнага з ім...»

Андрэ Маруа меў рацыю: сучаснае наватарства лагічна і заканамерна многімі сваімі вытокамі карэніцца ў спадчыне, якую пакінуў нам Талстой.

«Кнігі Талстога, — пісаў Я. Колас, — гэта не проста кнігі, нашы добрыя сябры, гэта само жыццё, поўнае страсцей, дзеянняў і перажыванняў, гэта сама праўда, мастацкая настолькі, што выходзіць за межы мастацтва, каб заўсёды заставацца сапраўды чыстай праўдай... Мы з горадскою сцвярджаем, што Леў Талстой з'яўляецца настаўнікам беларускай літаратуры».

Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ.

Леў Талстой — пісьменнік сусветны, яго мастацкія вобразы пераўзшылі нацыянальнае, рускае. І таму ён быў адным з тых «вялікіх пісьменнікаў зямлі рускай», якія ўзнімалі беларускі народ да агульначалавечай культуры...

Кузьма ЧОРНЫ.

МАЮЧЫ на ўвазе Талстога, Горкі пісаў: «Пушкін і ён — няма нічога больш велічнага і даражэйшага нам...»

У гэтым збліжэнні двух імёнаў ёсць нешта знамянальнае. І справа не толькі ў бязмернай велічы аднаго і другога. Талстой больш, чым хто іншы з яго папярэднікаў і сучаснікаў, з'яўляецца прамым працягам Пушкіна.

Я не стаўлю перад сабой задачы раскрываць усю гэтую вялікую, амаль неабдымную тэму. Мне хочацца закрануць толькі адну яе грань, адцягнуць толькі адзін яе бок. Гэта — усёчалавечнасць Талстога, якая ідзе перш за ўсё ад Пушкіна, яго глыбокую цікавасць да іншых народаў і народнасцей.

Велічнасць, сусветная чуйнасць — гэтыя тэрміны амаль што першымі ўжыў Дастаеўскі.

Вялікі прыклад

У сваёй славутай прамове пра Пушкіна ён гаварыў: «...у еўрапейскіх літаратурах былі агромністай велічыні мастацкія геніі — Шэкспіры, Сервантэсы, Шылеры. Але ўкажыце мне хоць на аднаго з гэтых вялікіх геніяў, які б валодаў такой здольнасцю сусветнай чуйнасці, як наш Пушкін. І вось гэтую здольнасць, найгалоўнейшую здольнасць нашай нацыянальнасці ён іменна падзяляе з народам нашым, і тым, найперш, ён і народны паэт».

У гэтым сэнсе Талстой ішоў услед за Пушкіным. Шырыня ахопу вялікім пісьменнікам рускага, і можам мы сказаць, усёеўрапейскага жыцця здзіўляючая. У яго творах чытач сустракаецца з прадстаўнікамі многіх народаў тагачаснай Расіі і ледзь не ўсёй Еўропы. Немцы і французы, палякі і англічане, народы Паўночнага Каўказа... І вось што характэрна ў вышэйшай ступені. Будучы цвярозым рэалістам і вялікім гуманістам, Талстой нідзе не падрабляецца, не ўпадае ў шарж або сентыментальнасць. Яго немцы — гэта сапраўдныя немцы, як французы — таксама сапраўдныя французы. Нават Напалеон, да якога Талстой не меў асаблівых сімпатый, і той паказаны праўдзіва, хаця і не без прадурзятасці. Але гэтая прадурзятасць вынікае, хутчэй, з канцэпцыі вайны, якой Талстой прытрымліваўся.

З пільнай увагай вялікі пісьменнік заўсёды ставіўся і да прыгнечаных народаў тагачаснай Расійскай імперыі. Асабліва здзіўляючы па сваёй жывасці, перакананасці і нацыяналь-

най своеасаблівасці створаны ім вобраз Хаджы Мурата з аднайменнай аповесці.

Як вядома, у маладосці Талстой служыў на Каўказе. Уражання, атрыманыя ў час гэтай службы, знайшлі адлюстраванне ў ваенных апавяданнях і ў аповесці «Казакі». Аповесць «Хаджы Мурат» напісана праз паўстагоддзе. Здавалася б, фарбы павінны былі сцерца і пацямянець ад часу. Нічога падобнага! Аповесць «Хаджы Мурат» і цяпер здзіўляе глыбінёй пранікнення ў свет іншага народа, у характары людзей. Шаміль, Хаджы Мурат намяляваны не проста праўдзіва і жыва, — яны надзелены такімі рысамі, якія выклікаюць спачуванне. Сімпатыі пісьменніка, як і сімпатыі чытача, поўнасцю і цалкам на іх баку.

Разглядаючы раннія апавяданні Талстога,

Чарнышэўскі заўважыў, што «ў сялянскай хаце ён таксама дома, як у паходнай палатцы каўказскага салдата». Ведаючы ўсяго Талстога, у тым ліку і напісаныя ў апошнія гады яго жыцця творы, мы можам з поўнай падставай сказаць, што вялікі пісьменнік таксама дома ў аварскай саклі, як у мейнтку паню Мігурскіх або ў паходнай палатцы французскага імператара. І ў гэтым я бачу не проста геніяльнасць Талстога, хаця ў геніяльнасці і артыстызме яму не адмовіш. У гэтым, гаворачы словамі Дастаеўскага, адбілася галоўнейшая здольнасць нацыянальнасці, якую Талстой увабраў у сябе з малаком маці, развіў у сувязі з народам, з простымі людзьмі, як гэта было і з Пушкіным, і якую пранёс праз усё сваё жыццё. Гэтая здольнасць, несумненна, узбагаціла творчасць вялікага пісьменніка, напоўніла яе агульначалавечым зместам, які застаецца неўміручым на ўсе вякі.

Цяпер, калі дружба народаў, якія насяляюць нашу краіну, стала паўсядзённым законам жыцця, увайшла ў плоць і кроў кожнага савецкага чалавека, калі ўзаемаразуменне народаў усяго зямнога шара бярэ верх над нацыянальнай замкнёнасцю і нацыянальнымі забабонамі, вопыт Талстога набывае асаблівае значэнне. Мала таго, што гэты вопыт варты захаплення і ўважлівага вывучэння, — ён заўсёды быў і працягвае заставацца для нас і вялікім прыкладам.

Георгій ПАПОУ.

Л. М. ТАЛСТОЙ.

Акварэль, аловак, 1891 г.

Л. М. ТАЛСТОЙ НА АДПАЧЫНКУ У ЛЕСЕ.

Аловак, 1891 г.

Л. М. ТАЛСТОЙ ЗА РАБОТАЙ.

Аловак, 1891 г.

«Я КОГА КОЛЕРУ вайна?» — дачка спытала ў паэта. І ажыў мнагасмерны і разналікі пачварны яе вобраз:

...І я падумаў,
што яна —
Пад колер шэрага металу,
Пад колер шэрых шынялёў,
Пад колер шэрых папалішчаў,
Пад колер пылу тых палёў,
Дзе ў гільзы злосна вецер
свішча.

Ды вочы я закрыў на міг —
І мне прыпомніўся чырвоны,
Чырвоны колер сноў маіх
І ран салдацкіх незагойных,
Агонь чырвоны ў вокнах хат,
Сцягоў святы чырвоны колер,
Чырвоны водсвет кананад,
Што не забудуцца ніколі.

Якога ж колеру вайна?
Уладна ў памяці ўсплывае
Бінтоў шпітальны белізна,
Матулі галава сіва,
І страху пабялелы твар,
І белы колер масхалата,
І снег,

што ўжо не раставаў
На вуснах паўшага салдата.

А я ж у памяці нясу
Яшчэ жахлівы колер чорны —
Заледзянелы чорны сум
Удоў і сірат незлічоных...
І чорны дым парахавы,
Дзе чорны воран на магіле,
І чорны колер у траве,
Што агнямётамі палілі...

У вершы ўражае скандэн-саванасць думкі, пачуцця — людскога болю і асуджэння, паўз якія, над якімі, вышэй за якіх — Надзея, Вера, пацверджаньня светлай мірнай явай: на руках дачка «ужо даўно спакойна спала».

Прачытала гэты бураўкінскі верш, і міжволі ў памяці, у сэрцы адгукнуліся выдатныя Панчанкавы радкі. Пра «заміраваны лес», якому горкім лёсам наканавана аж дасюль быць на зайне. Высокі драматычны напад, які нясе ў сабе паэзія настаўніка і вучня — Пімена Панчанкі і Генадзя Бураўкіна — настаў вельмі роднасных па сьветаўяўленьню, па тэмперату і дзейнасці іх паэтычнага мыслення, па выключнай эмацыянальнай насычанасці, якой пазначаны іх лепшыя, вострапубліцыстычныя, сагрэтыя цяплом аўтарскага сэрца творы, — не можа чытача пакінуць раўнадушным. І, як дакладна вызначыў гэтую рысу У. Гніламёдаў («Сповідзь пакалення», у кнізе «Упоравень з векам», Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976), — таленту Г. Бураўкіна ўласціва «духаўздымная» страснасць палеміста, вострае маральнае бачанне жыцця, га-тоўнасць ісці на рызыку, калі ён глыбока перакананы ў сваёй праваце».

Новы зборнік паэт назваў «Варта вернасці»... Вернасці Радзіме, народу, партыі. Вернасці дружбе... Варта вернасці свайму ідэалу камуніста, які «...прышоў пад Ільчыны сцяг не для таго, каб глухнуць ад аваяцый — каб несці рэвалюцыі працяг».

Г. Бураўкін актыўна памнажае свае творчыя набыткі. Муза яго, па-ранейшаму страсная, памудрэла, пашчырэла на пачуцці, і нібы нават памаладзела. Я хачу звярнуць увагу на вельмі чалавечны шкіль інтымнай лірыкі — на цэлы дзесятак вершаў, у якіх паэт адчайна пашчотны лірык. Вершам «Снежная імпрэсія», «Не веру...», «Эшод рэўнасці», «Паваражы...», «Успамінай мяне...», «Больш табе я не пазваню...», «Мне з табой бы лепей размі-

Г. Бураўкін. Варта вернасці. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

нуцца...», «Скажы мне...», «Не баюся...» уласціва светлая музыка радка, якая вельмі хораша выяўляе шчырасць і чысціню пачуццяў, тонкія душэўныя зрухі лірычнага героя. Тое за-паветнае, агульначалавечае і вечнае, як сусвет, пачуццё, пра якое раней ён нібы асцерагаўся пісаць, прыйшло ў яго паэзію паўнаводнай ракой, прынесла шчоды плён.

Багацее выяўленчая палітра паэта. Нельга не адзначыць яго на дзіва дасканалае ўменне жывапісаць словам.

...Тралейбусы,
як поўныя вазы,
парыпваюць, праносычыся
побач.
І рупіць па-старому
«Бог на помачі»
Гукнуць касцы,
што выйшаў з-за лазы.

якога мы ўжо гаварылі, і «Амерыканскія эскізы». Вершам апошняга ўласцівы ўзбуўнена смелыя сацыяльныя параўнанні, разгорнутыя, усеабдымныя метафары. Мы помнім упартае непрыманне Г. Бураўкіным кампрамісаў яшчэ з яго кнігі «Жніво»: «Ты толькі збоч, ты толькі збойся, зняверся ў нечым хоць на міг — і лоўка прашымыгне забойца тваіх сяброў, ідэй тваіх». Учыйцеся сёння ў радкі верша «Позірк з 107-га паверха гандлёвага цэнтра ў Нью-Йорку»:

...І статуя Свабоды,
як на крызе,
На астраўку сярод пахмурных
вод.
Мне не відно адсюль яе аблічча
І з чэрніў вянком на галаве.
Куды яна, самотная, плыве?
Наго сваёй рукой узнята кіліца?
Якая злыбда яе глядзе.

Па-ранейшаму — гнеўная, з'едліва-выкрывальная Муза паэта ў яго творах, скіраваных супраць мяшчанства, маральнай глухаты, супраць бездухоўнасці («Застолле пасля абароны адной дысертацыі», «Канадскі хакей», «Спроба вясёлай песенькі пра нетыповых турыстаў»...).

Нельга не адзначыць узбагачаную вобразнасць яго паэтычнага стылю.

Калі ўрэшце горад паўночны
ўгамоніцца,
Машыны сплывуць грукатлівай
ракой,
Як вопытны злодзеі,
крадзеца бяссонніца,
Нячутна заходзіць у цёмны
пакой.
І ўжо каля ложка затоена
шастае,
Лаўчыцца ўтачыць пад падушку
руку.
А толькі ўздыхнеш —
заціхае, вушастал,
І спрытна хаваецца ў далёкім
кутку.
(«Гарадская бяссонніца»).

Г. Бураўкін вельмі ашчадны да слова, бо ведае яму сапраўдную цану:

...Я шчыра давяраў пяру
Усё, што хвалявала сэрца,
Спяваць сябе не прымушаў
І не рабіў над словам гвалту.
Калі халодная душа,
Дык не чакай у песні гарту.

І сэнс не ў тым,
куды сягну,
Кім стану я ў наш век сталёвы,
А ў тым
каб цвёрдую цану
Ніколі не згубіла слова...

Верш-прызнаанне «Мне ў цвёрдай залатой цане...» — своеасаблівае крэда паэта. Пра што б Бураўкін ні пісаў — пра любоў да радзімы, да роднага краю («Прыезджайце дадому», «Касец у скверы...»), пра трывожны лёс статуі Свабоды («Позірк з 107-га паверха гандлёвага цэнтра ў Нью-Йорку») — слова паэта ёмістае, «у цвёрдай залатой цане».

У кнізе — два раздзелы: «Глыток жыцця», пра вершы з

Што ўскінула над горадам
нялюбым —
Абломан мачты з карабля
Калумба
Ці фанел куклукскіланаўскі ў
руцэ?..
Куды яе, бясцільную таную,
Свінцовы вецер веку занясе?..

Як сацыяльна ўзбуўнена па-стаўлена ў вершы пытанне! Пытанне — праблема веку, трагедыя веку. Як трапіна і трывожна гучыць канцоўка верша «Геаграфія па-амерыканску»:

...Каб кружочкі гарадоў на
школьнай карце
Не здаваліся нам меткамі ад
куль...

Яшчэ і яшчэ перачытваю «амерыканскія эскізы». «Блюз вячэрняга Гарлема»... Матывы гэтага верша па-чалавечы хваляюць, прымушаюць задумацца над жыццём, над яго «імгненнасцю», безваротнасцю.

А якая трапінасць дэталі ў «Раніцы ў Лас-Вегасе!» Якая суровая праўда і «болевая кропка» паэта — «Амерыка»: «У памяці тваёй так проста месціцца гмах Капітолія і вада-родны грыб, і першы крок тваіх сыноў на Месяцы, і прэзідэнта прадсмяротны хрып... А госці п'юць твае кактэйлі тонкія з магутнасці, цыннізму і мані...».

Большасць вершаў «амерыканскага цыкла», створанага паэтам-грамадзянінам, паўпрэдам зямлі, які ў 1976 годзе ў складзе дэлегацыі БССР прымаў удзел у рабоце XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, у выніку яго зацікаўленага знаёмства з краінай «хвалёнай» свабоды, вызначае «праблемнасць мыслення», той дыямент яго таленту, які крытыка заўважыла яшчэ пры аналізе кнігі «Дыханне». «Праблемнасць мыслення, як слушна піша У. Гніламёдаў, — становіцца галоўным фактарам творчасці паэта, яе ўнутраным стымулам». І ўжо адзначаючы мастакоўскае ўзможненне Г. Бураўкіна («Жніво»), той

жа крытык вылучае «пастаянны стрыжань» яго стылю, а іменна: «грамадзянскі талент, напорыстасць палеміста, зайздросную здольнасць мысліць смела і праблемна». Тое, што падмацоўвалася ў зборніку «Жніво» «Паэмай расстання» (пра Юрыя Гагарына), што падмацоўвалася другой яго выдатнай паэмай — «Хатынскі снег», падмацоўвалася яго паглыбленым аналітызмам і яшчэ большай, чым раней, псіхалагічнай заглыбленасцю ў кнізе «Выток», цяпер так яскрава і доказна пацвярджаецца новай кнігай паэта «Варта вернасці» і асабліва — паэмай «Ленін думае пра Беларусь».

«Ленінская тэма» ўласціва і ранаейшай паэзіі Г. Бураўкіна («Да Ільчы...»). Але так вобразна, з такой вялікай грамадзянскай адказнасцю паэт вядзе пра гэта гаворку ўпершыню. Манера яе спакойная, бо вынікае яна з дасведчанасці і духоўнай, душэўнай і ідэйнай «выспеласці» творчай асобы аўтара:

Мінаўся дзень.
Шарэў марозны вечар.
Узор на стылай шыбе нарастаў.
І мімаволі прыгінала плечы.
Тупая стома ад бяссонных
спраў.

Ільч падняўся з плечанага
крэсла
І падышоў паволі да анна,
Сутонне веку яшчэ больш
падкрэсліла
Зубчастая крамлёўская сцяна.

Маўчала заінаеае бязмежка.
Бязлюдна двор замечены бялеў.
І толькі ад зялёнай Спаскай
вежы
Было, здаецца, небу весялей...

Канчаецца халодны, доўгі
студзень,
Патроху набліжаецца вясна.
Спануваліся, згладнелі людзі,
А усё не адступаецца вайна.

Грабуцца на ўзбярэжжа
акупанты.
Бандыты подла тояцца ў глушы.
Рукою распанелаю
Антанта

Расці горла хоча раздушыць...

Ен абхапіў шыроні лоб гарачы
Халоднаю стамлёнаю рукою.
Памылкі.

Зрада.
Сабатаж.
Няўдачы...
Ці думаў ён аб барацьбе такой?

Адразу ўваходзім у трывожны час падзей. Гэта вельмі добра перадае як бы знарок сцішаны рытм самога расказу. Паэма «Ленін думае пра Беларусь» надзвычай чалавечная і аптымістычная. У ёй — побач з вобразам Уладзіміра Ільча Леніна, вельмі чалавечнага, абаяльнага, малоецца вобраз змагаркі-Беларусі. Раздзелы пра Беларусь надзвычай арганічна вынікаюць з напружанага роздуму Уладзіміра Ільча, яго чалавечага і грамадзянскага вопыту, яго напружаных будняў — будняў кіраўніка першай і адзінай тады ў свеце краіны, якая здзейсніла рэвалюцыю. Пра-светлена, хораша, любоўна вы-пісаны старонкі паэмы пра наведванне Уладзімірам Ільчом Леніным Мінска 15 ліпеня 1900 года.

Вельмі змястоўна напоўнены, паэтычна напружаны таксама раздзел паэмы, прысвечаны Кастусю Каліноўскаму, — пра яго апошні шлях, калі «ішоў бяспрашна Каліноўскі пад царскую пнявоўную пяццю...» («Каліноўскі. Вільня, 22 сакавіка 1864 года»).

Паэма «Ленін думае пра Беларусь» — значны ўклад у беларускую паэтычную Ленініяну. А ўся кніга — яшчэ адно сведчанне паэтычнай сталасці, творчай смеласці і плённай сяўбы Г. Бураўкіна на яго лядодрой паэтычнай ніве.

Ніна ЗАГОРСКАЯ.

КНИГАПИС

С. ВРГОВІЧ. Партизанскімі сцэжамі. Дакументальная аповесць. Пераклад на рускую мову з сербскахарвацкай М. Кавалева. М., Ваенвыдат. 1977.

У гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі нашай рэспублікі разам з беларусамі змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі прадстаўнікі многіх народаў Савецкай краіны, а таксама замежных грамадзян.

Былы сакратар Палескага падпольнага абнома партыі, камандзір Палескага злучэння партизан І. Ветраў у кнізе «Браты па зброі» коротка расказаў аб пераходзе на бок партизан югаслаўскіх рабочых. «У чэрвені 1943 года, — успамінае ён, — на станцыю Аўрамаўская нямецкія фашысты пры-везлі 150 прымусова мабілізаваных сербаў для выканання самых цяжкіх работ. Яны знаходзіліся пад аховай і жылі, як палонныя. Хадзілі абарванымі, паўголымі, вечно галоднымі. Сярод іх былі людзі розных прафесій: рабочыя, сяляне, настаўнікі, урачы... Мы запомнілі такія імёны: урач Барабаш, Момчыла Крилюш, Стэван Врговіч... Гэтую групу ахоўвалі салдаты з гітлераўскага гарнізона на чале з нямецкім обер-лейтэнантам.

Хойніцкія партизаны праз сваіх сувязных і разведчыкаў многае даведліся аб гэтых людзях і прасліхнуліся да іх спачуваннем. Атрад імя Суворова ўстанавіў з гэтымі сербамі кантакты».

У ноч на 30 ліпеня 1943 года партизаны напалі на гарнізон. Сербы паўсталі, і народныя месціўцы з іх дапамогай вельмі хутка зламалі супрацьленне гітлераўцаў. Усе 150 сербаў былі залічаны ў партизанскія атрады.

М. ШЫМАНСКИ. Такая зямля, такія людзі. Нарысы. На рускай мове. Мінск, «Народная асвета», 1978.

У гэтым зборніку нарысаў расказаецца пра слаўных людзей рэспублікі, пра іх працоўныя по-дзвігі ў дзесятай пцігод-чы. Аўтар знаёміць чыта-чоў з героямі БелАЗа і МАЗа, стваральнікамі мін-скіх трактароў, адры-вальнікамі беларускай нафты, хлебаробамі рэс-публікі.

І. ФЕДАРАУ.

АСНОВУ новай кнігі Пятра Прыходзькі, вызначыўшы і яе назву, склаў паэма «Плацдарм». Аўтар, якому належыць некалькі паэм, і на гэты раз не разгубіўся перад выбарам эпічнага жанру. Не разгубіўся ў тым сэнсе, што вядзецца ў нас, робячы адпаведны ўплыў і ўздзеянне, нямаюць размоў на тэму, якой павінна быць сучасная паэма. Паэма не можа застацца сюжэтнай, — сцвярджаюць адны. Паэма — гэта маналог, узлёт філасофскай думкі, — пераконваюць другія. А нехта кажа, што паэма ўвогуле аджыла свой век. Удзельнікі спрэчак чамусьці пакідаюць па-за ўвагай самога творцу. А менавіта ён, паэт, усім складам свайго мыслення, творчых асаблівасцей, жыццёвым вопытам, усім тым, што ўласціва толькі яму, — вызначае сабе форму, той самы

экцыя ў нашу сучаснасць і будучыню. Мы даведваемся пра пасляваенны лёс палкоўніка Рубахава і Каці, якая стала яму жонкай, знаёмімся з іхнім сынам. Паўстае перад намі і горад над Віслай: «Сандамір! Бачу плён тваёй працы, нашай братняе дружбы агні».

Той, хто перажывае вялікую вайну, сам прайшоў яе вогненныя фронты, пранясе праз усё жыццё вернасць свайму часу, свайй маладосці, усяму таму, што абумовіла нашу перамогу. Застаюцца ў памяці сябры, жывыя і паўшныя. Паўстаюць суровыя паходныя маршы і гримотныя пераправы, сустрэчы з вызваленымі людзьмі і народамі. І кожнае вяртанне ў мінулае — гэта не толькі ўспаміны, а прычашчэнне і абнаўленне душы самым святым і заветным...

Першымі ішлі ў бой і вялі за сабой воінаў палітрукі. Кожны

ЗА ПЛАЦДАРМАМ — ДА ЛЯЧЫНЬ

жанр, якога wymaga для паўнейшага раскрыцця і ўвасаблення змест — святло і гарэне душы, згусткі пачуццяў і эмоцый, ідэяныя скіраванасць.

П. Прыходзька не мог не напісаць гэту паэму. Будучы армейскім палітработнікам, ён сам удзельнічаў у той легендарнай пераправе цераз Віслу і ўтрыманні Сандамірскага плацдарма, страціў нямаюць баявых сяброў і сам застаўся жывым у ліку нямогіх. Узнавіць сродкамі паэзіі бітву, падзвіг, самаахвярнасць — гэта зноў і зноў перажывае тое трагічнае і трыумфальнае, і ў суперажыванні далучыць да падзвігу сучаснікаў.

Чытаючы паэму і спыняючыся часам, каб аддацца роздуму, успомніць нешта сваё, сучаснае, мы бачым як, якімі сродкамі і прыёмамі паэт імкнецца выканаць свой высокі абавязак.

Вісла, Вісла!
Ці знаў я, ці думаў,
Калі з Бесядзі чэрпаў ваду,
Што сюды,
На твае выспы, дзюны,
Я салдатам-гвардзейцам прыду.

Словы, сказаныя як быццам мімаходзь, становяцца не толькі месцамі паміж двума славянскімі рэкамі, але і сувязю часу і пакаленняў, удакладняюць адрас воіна з яго гістарычнай місіяй, — у далёзным выпадку беларускага хлопца з Магілёўшчыны. А разам з ім за вызваленне братняй Польшчы змагаюцца украінец палкоўнік Рубахаў, руская дзяўчына Каця — дарэгія пабрацімы.

Пераправа.
Сядзім на пантоне.
Мін, снарадаў на ім —
Колькі тон!
Патануць?
Не, пантон не патоне,
Толькі можа ўзарвацца пантон.
Метэорамі з неба — ракеты,
І да неба — фантаны вады...

Не, трэба зрабіць усё ж паўзу, перадыхнуць. Яно хоць і даўно было, хоць і ўляглося, але так набліжана і асветлена, што і сам ты ўжо не назіраеш, а ўдзельнічаеш, таму і хвалюешся, перажываеш. Памірае і развітваецца цяжка паранены генерал: «Сынкі! Падымце — хачу падзвіжца, як мае наступаюць палкі». Выбівае з строю камандзір палка. «Мы бітуем палкоўніку раны і даём яму з флягі вады». І — радкамі летанісць: «Потым Одер, і Эльба, і Влтава — баявыя этапы палка».

Пераправе з узятым плацдармам надаецца ў паэме пра-

П. Прыходзька. Плацдарм. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

былі франтавік захаваў, напэўна, светлы ўспаміны пра «свайго Фурманава». Праўдзівы і прываблівы вобраз палітработніка ў вайсковай гімнасіёрцы бачым мы ў вершы П. Прыходзькі «Ён быў палітруком»: «На бруствер — першы! Свішча над табою агонь прыцэльны з дымных перапраў... Матулям тых, хто не вярнуўся з бою, як сын, ён пісьмы стомлены пісаў». Бяжому пабрацімству, услаўленню падзвігу і яго вытокаў прысвечаны вершы «Мы помнім яго», «Несказаны маналог», «Матчына слова», «Сон салдаткі».

У вяртанні ў мінулае няма адрыў ад сучаснасці. Наша мінулае, як адно з трох вымярэнняў, дапамагае нам лепей усвядоміць і ацаніць сучаснае, уявіць будучае. Не закружыла на вайне чалавечы сэрца. Пранесены праз агонь і смерць, яшчэ больш чыстымі і прыгожымі сталі пачуцці. І зразумелы клопат паста: тое, што здабыта, выпакутавана, — і святое права на сяброўства і каханне, і ўсё добрае ў адносінах паміж людзьмі, — трэба зберагчы і панесці далей у абноўленым харакце:

Якую дружбу з новым векам
Шчасліва вызначыць нам лёс?
Які ён будзе, чалавек там,
Пад сінным сонечным нябёс, —
Ліхі, напорысты, адчайны,
Што ўславіць мудрасцю ўвесь свет,

А мо такі ж, як мы, звычайны
Рабочы, хлэбароб, паэт?
Якія б там ні склаў ён вершы,
Якія б чуды не здзяйсняў, —
Хачу, каб ён
І ў дваццаці першым
Высока сцяг любові трымаў.

Плацдарм... Яны не толькі на вайне. Яны ў кожнага ёсць, хто разам са сваім часам імкнецца наперад, пракладваючы новы шлях.

Подоў часу, подых грандыёзных здзяйсненняў нясуць вершы «Сібірскага шыхтака» з выразнымі загалоўкамі: «Цюмень», «Буравікі», «Саматлор», «Чыгунка ідзе на поўнач», «Іртыш», «Сібірская нафта», «Самалёт над тайгой» і іншыя.

Праўда, адзначаючы зайздросную апэратыўнасць П. Прыходзькі, які з адной паездкі ў Сібір прывёз столькі вершаў, трэба ўсё ж заўважыць, што асобным з іх нестася паэтычнай мовы і эмацыянальнага напавнення. Паэт, перапоўнены ўражаннямі, відаць, спяшаўся хутчэй падзяліцца назапашаным і часам карыстаўся сродкамі газетнага рэпартажу.

За плацдармам — новыя дарогі і новыя далачыны. Пажодаем жа паэту ўпэўненай хады і плённых здабыткаў у паэзіі.

Аляксей ПЫСІН.

...І ПЕСНІ — ДА СЭРЦА ДАХОДЗЯЦЬ!

Кніга, пра якую хочацца пагаварыць, прымузіла звярнуць на сябе ўвагу ўжо сваім выглядам: прыемны блакітны колер, на супервокладцы — нібы два паўмесяцы, складзеныя з імён паэтаў і павернутыя адзін да аднаго «ражкамі», утвараюць круг, у якім змясціўся ўражлівы загалоўка: «Сто гадоў, сто паэтаў, сто песень». Залацістыя паўмесяцы прадстаўляюць аднаго за другім балгарскіх паэтаў: Вазаў, Славейкаў, Хрыстаў, Явараў, Ліліеў, Дзелянаў, Ясенаў, Стаянаў, Габз, Баграна... І так — сто выдатных песняроў братняй Балгарыі са знамянальнага стагоддзя (1878—1978).

Як шмат можа сказаць чытачу ўжо само афармленне кнігі, калі яно зроблена з душэўнай шчырасцю, любоўю і разумнай фантазіяй, як і зрабіў гэта мастак Л. Прагін.

Перш чым раскрыць кнігу, здагадваюся, хто «прыручыў балгарскі залатны вырай», вывучыў яго спяваць па-беларуску: перакладчык і ўкладальнік зборніка — паэт Ніл Гілевіч. Выпусціла ж гэту цудоўную кнігу выдавецтва «Мастацкая літаратура».

У прадмове да зборніка перакладчык напамінуў аб вялікай падзеі ў гісторыі Балгарыі — вызваленні ад пяцівяковага асманскага прыгнёту. «Сотая гадавіна гэтай свяшчэннай даты, — піша ён, — наша агульнае вялікае свята».

Чытаць на роднай мове вершы балгарскіх паэтаў тым больш прыемна, што незадоўга перад гэтым з жыццём і творчасцю многіх з іх пазнаёміла нас кніга літаратурна-крытычных эцюдаў Н. Гілевіча «Верная зямлікі заветаў», якая летась выйшла ў выдавецтве БДУ імя У. І. Леніна.

Адкрываецца зборнік вершам «Здрастуйце, братушкі!» Івана Вазава — прадстаўніка катары старэйшых, хто першым «сто гадоў незад уславіў Перамогу» і наша слаўнае братэрства. Чытаеш верш — і нібыта бачыш жывую радасць «со слезамі на вачах». А перадаецца такое пачуццё праз паводзіны людзей і шчырае, сказанае па-руску і паўторанае неаднойчы «Здрастуйце, братушкі!»

Дарэчы, у вершы І. Вазава гучыць імя нашага земляка — «генерала-арла» І. У. Гуркі.

Кожны са ста паэтаў прадстаўлены адным толькі паэтычным творам, але, прачытаўшы ўсе змешчаныя ў зборніку вершы, яшчэ глыбей пачынаеш разумець гісторыю братняга народа, яго вечна жывую сілу, якая і ў цяжкі час білася, нібы «пульс невычэрпных крыніц» (Нікола Фурнадзіеў). Святая вера ўнімала ўсё новых і новых бяспрашных змагароў за шчасце народа. «Той, хто ў змаганні паў за свабоду, — не памірае!..» Гэтыя палыміяныя словы паэта-рэвалюцыянера Х. Боцева, якія так хораша гучыць па-беларуску, сталі сапраўдным баявым лозунгам для патрыётаў-змагароў не толькі таго часу, але і вялікіх рэвалюцыйных падзей у Балгарыі ХХ стагоддзя.

Балгарскі народ умее помніць і шанаваць сваіх герояў. І гэта памяць, як святыня, перадаецца з пакалення ў пакаленне. «Яшчэ як малы быў, — гаворыць Славейкаў у вершы «Сто дваццаці было іх», — я слухаў не раз пра мужную смерць іх паданне-расказ: іх вёў малады-вавода герой, сцяг волі ўздымаў ён над рабскай зямлёй».

Вернасцю гераічнаму мінуламу вывяраецца і няняшні дзень. Гэтае пачуццё вернасці пранізвае ўсе вершы зборніка. Сучасны паэт Рашко Стойка заяўляе ў сваім «Верую»:

Мужнасць патрэбна для новых атак,
каб ало і няпраўду дашчэнту звесці —
не маем мы права памерці так,
як быццам Воцеў не жыў на свеце!

Старэйшая балгарская паэтка Э. Баграна прадстаўлена вельмі характэрным для яе малядой паэзіі вершам «Стыхіі». Варта было б указаць час напісання яго, як гэта зроблена адносна верша І. Вазава «Здрастуйце, братушкі!» ды яшчэ некаторых. Лічу гэта вельмі важным для працягання паэтычнага твора. Ведаючы, што «Стыхіі» напісаны ў 20-я гады, чытачу няцяжка зразумець, чаму лірычная гераіня Э. Баграны такая няўрымсліва, чаму яна так горача стараецца пераканаць, што «спыніць» яе нельга ні ў чым. Пад уплывам Вялікага Кастрычніка збудзілася і балгарская жанчына, раней прыгнечаная сацыяльным ладам, застарэлымі традыцыямі, у ёй абудзілася прага да сцвярдзэння свайй чалавечай годнасці. Вось іменна гэты новы настрой і імкненні сваіх суайчынніц паэтэса вельмі імпульсіўна і перадала ў вершы:

А мяне ты спыніш — вольную,
непакорную, вандроўную —
ветру, і вады, і ярага хмель-віна
сястру найверную,
што ў прасцяг-прастор
нязведаны слай
звалена чароўнаю.

ДУМКА ЧЫТАЧА

што і ў снах шляхамі мройнымі рвецца
У далеч невымерную, —
спыніш ты мяне?

Кожны з паэтаў паўстае перад чытачом, як непаўторны самабытны талент. Але ўсіх іх радніць вялікая любоў да Радзімы. Кожны з іх жыве не толькі сённяшнім днём, а дбае аб будучым. У паэтаў старэйшых пакаленняў надзённым клопам было здабыць свабоду. Да яе заклікалі, за яе самі ішлі ў бой і нярэдка плацілі самай высокай цаной — жыццём. Здабытую ж свабоду патрэбна шанаваць і ўмацоўваць. Радой Ралін параўноўвае свабоду з хлебам. Яе, як і хлеба, кожны дзень «павінна быць удосталь». «Але штодзень патрэбны намаганні, каб хлеб быў цёплым, смачным, спажывным». Такіх штодзённых намаганняў патрабуе і свабода.

Творчасці сучасных балгарскіх паэтаў уласціва высокая пачуццё сацыялістычнага інтэрнацыяналізму і камуністычнай ідэянасці. У гэтым іх сіла, гэта забяспечвае высокі маральна-эстэтычны і мастацкі ўзровень паэзіі. Нават ў палітычнай лірыцы — адной з самых складаных яе галін — такія паэты, як Д. Мятодзіеў, А. Арлінаў, М. Ганчаў дасягаюць незвычайнага эмацыянальнага напавнення.

Напэўна, мне не выкажаць і сотую долю таго хвалявання, якое прынеслі «Песня пра вялікае перасяленне» Д. Мятодзіева і «Ода СССР» А. Арлінава.

З высокай палітычнай свядомасцю А. Арлінаў падтрымлівае мудрую ўнутраную і знешнюю палітыку нашай краіны. СССР «павінен усё ўмець і ўсё мець», бо асноўная місія «далей рэвалюцыйна шчырыць» цэнтрам свайго цяжару кладзецца на яго плечы, павінен «нястойкіх падтрымліваць на ўхабах», для чаго патрэбна «цярпенне і стрыманасць мець у сібірска маштабах».

А галоўнае, паэт-інтэрнацыяналіст катэгарычна і ўнутрана пераконана гаворыць:

Такі ўжо закон нашага часу:
хто дружбу тваю і давер твой

хто здрадзіць, страціць.

СССР, табе —

той праўдзе вялікай здрадзіць.

Тэма дружбы з СССР прадстаўлена і іншымі выдатнымі вершамі — Л. Стаянава «Ленін», Х. Смірненскага «Чырвоныя эскадроны», Н. Зідарава «Вечары ў Хатыні», С. Паптанева «Im memoria».

Такое сяброўскае слова савецкі чытач прыме з сардэчнай удзячнасцю, бо ў ім няма і ценю фальшу ці прымітыву. Такія творы выпадкова не з'яўляюцца, яны нараджаюцца высокім грамадзянскім сумленнем, вялікай любоўю і чалавечнасцю.

Вершы, прысвечаныя Балгарыі, маці, роднай мове, таксама не могуць не радаваць і беларускага чытача. У кожнага з нас ёсць Радзіма, маці, родная мова, і кожны з нас добра ўсведамляе, што любіць чалавечтва недаступна таму, хто жыве без адданай любові да свайй Айчыны, без сыноўнай вернасці народу, зямлі, на якой нарадзіўся і якая цябе выгадавала і выкарміла.

Кожны паэт цікавы па-свойму. Няхай сабе адзін верш — гэта ўсяго толькі невялікае акенца ў дзівосны свет паэзіі. Але праз гэтыя чыстыя, незамутнёныя вокны відаць тое, чым жыла ўчора і чым жыве сёння балгарская паэзія, якія тэмы і праблемы яе турбавалі і турбуюць.

Не магу сказаць, што ўсе «песні» зборніка аднолькава захапілі (можа, тут яшчэ справа густу), але большасць хочацца чытаць і перачытваць (дарэчы, не толькі для сябе).

Выказанае мной тут захапленне і ўдзячнасць балгарскім паэтам у такой жа меры адносіцца і да перакладчыка — Н. Гілевіча. Верш, перакладчыца з іншай мовы, набывае яшчэ аднаго аўтара. Самы цікавы паэтычны твор самага таленавітага паэта можа застацца ў літаратуры іншай краіны незаўважаным і неацэненым, калі пераклад зроблены абы-як. Нездарма сам наш паэт і перакладчык неяк пісаў: «Пераклад паэзіі патрабуе не меншай любоўнай страсці і самаахвярнасці, як і праца над уласным радком». Таму на падставе жывога ўражання ад вершаў «Сто гадоў, сто паэтаў, сто песень» магу сцвярджаць, што кніга гэтая стала прыкметнай з'явай і нашай, беларускай савецкай паэзіі.

М. ТРАПАШКА,
настаўніца.

Г. Валожын.

Раіса БАРАВІКОВА

Зямля

Калі адчую некалі нябытам
зямлі глыбокай першародны пах,
няпраўда, што жыццзя майго набытак
са мною пераўтварыцца у прах.

Не прагну, не хачу сабе мізэрнай
утульнасці кватэрнай цішыні,
набытак мой—Зямля, тугое зерне,
далёкія Сусветныя агні.

Ці не таму мой сын, адмёўшы цацкі,
выказвае нястрыманы дакор,
прыгладзіўшы чубок свой заліхвацкі,
крычыць: «У двор! Пусці мяне у двор!»

Мне зразумела гэтая патрэба:
за ўсе зямныя цацкі даражэй
яму краёк прасветленага неба
і той пясок, дзе падае ямчэй.

А той салдат, які застаўся раннем
ляжэць на спапалёнай ярыне,
дзе ля мяне ахвяраваў дыханнем,
аддаўшы дзень неперажыты мне.

Не за сябе, я за Зямлю ў адказе,
хай нават гучных гімнаў не складу,
але, як той салдат, ва ўсякім разе,
я за яе бяспрашна упаду...

Яна—мой скарб, раскоша і набытак,
яна—сады, і неба, і ралля,
і нават дзень, завершаны нябытам,
будзе Яна,—глыбокая зямля.

Дабранач

Дабранач, мой звонкагалосы май,
чаромхі белай важкія букеты,
дабранач, маладыя вясновы гай—
таемны вяртавы маёй планеты.

Дабранач, той гарэзлівы хлапчук,
што будзе у вышынях зорных лётаць,
дабранач, стома спрацаваных рук
і Беларусі мройлівае лотаць.

Дабранач, векапомных дзён салдат
і зоры абеліскаў збранзавельных,
дабранач, першы высевак зярнят
і тапалёвы пух над полем белы.

Дабранач, мой каханы чалавек,
няхай цябе у снах тваіх люляе
цяпло маё, адданае навек,
і радасць, што любоўю атуляе.

Крыклівае, дабранач, немаўля,
што з цягам часу стане верным сынам,
дабранач, партызанская мая
лясная старана пад небам сінім...

Мама прысвячаю

Як ціха яблыні шумяць
у нашым садзе,
мы адвячоркам ля вакна
з табой прысядзем...
Пачну расказваць пра сябе—
табе цікава,
а мне лавіць бы на сабе
пагляд ласкавы.

Жаночы лёс—няпросты лёс,
я гэта знаю,
удасталь смеху, ўдасталь слёз—
усё прымаю...
Да сэрца блізка не бяры
мае нягоды,
яшчэ спяваюць салаўі
мае праз годы.

Як ціха яблыні шумяць
у нашым садзе...
Давай жа, мама, ля вакна
з табой прысядзем,
цень адвячоркавы, густы
на шыбку ляжа,
табе пра тое, што ўтаю,
вясна даскажа...

Вы маю неспакойнасць уважце.
Людзі добрыя, гэта ж—вясна!
Маладое, трывожнае шчасце,
недапітая радасць да дна.

Вашы мілыя твары—не маскі!
У вачах я вясну пазнаю...
Людзі добрыя, нельга без ласкі,
дык уважце пшчоту маю!

Я стапала сцяжынак нямала,
пакідаючы горыч ў слядах...
Я адчайна чаромху ламала
ў салаўіных зялёных садах.

Хоць бы раз закрычала са злосці,
зубы сціснуўшы, долю кляла:
я чакала каханага ў госці,
з некаханым у лета ішла.

Памірала—жыццё ратавала.
Млела поўна ад шчасця ў акне,
я сябе толькі ў снах шкадавала
і бяздумна ішла па вясне.

Размывае ізноў каляіны,
не шкадуючы сілы яна...
І высвітвае сад салаўіны
недапітую радасць да дна.

Ля крыніцы бруітае вяне,
абрэнены на шчасце вянок,
тут калісь палявалі славяне
на чужых даўганогіх жанок.

Паўтараецца многае ў свеце,
на паляны распалім касцёр,
і заблудзіцца месяц у веці,
як лязо агнявое васцёр.

У тваім сінявокім абліччы
я славянскія рысы знайду,
стань жа сёння маім паляўнічым,
я сама пад руку пападу.

І ад радасці хмельнае грузны,
абмінаючы дрэвы і пні,
прыпадзі да распаленых вуснаў
і ў высокія травы шпурні.

Закрычы па-дзікунску штосілы,
абрываючы сукню з пляча,
каб сарвалася дрогкае: «Мілы-ы!»
і хіснулася неба ў вачах.

Каб на самым абрыве палянкі,
дзе ў калена густая трава,
ўпадабала я лёс паланянкі
і надломы крутога брыва.

і вядзе мяне ноч асцярожна
за туманную золкую бель...

Можа, сэрца пацешу ў прыгодзе,
чарадзею вымну траву,
маладыя гады адыходзяць,
дык навошта я з песні живу?!
Прад сабой пазіраю здзіўлена,
дзе няшчасце і шчасце—ў раскос!
А з-пад ног вылятае зялёны,
як няўлоўная доля, Пакос...

Дык чаму ж я з адвагай начніцы
разам з ліпенем млею ў лугах?!
Мне не трэба ніякай сініцы,
покуль чуюцца хмель у руках!..

Адплывуць за пясчаную выспу
адгарэлага лета дымы,
я цябе адзінотаю высню,
ты мяне напаслед абдымі.

Ноч агнямi ў акне адміргае,
прымуць новыя нас берагі,
за мяне дакахае другая,
за цябе дацалуе другі.

Валасоў маіх ніць залатая
ападзе на гарачую скронь,
не трымаю! Няхай адлятае
неразумнага сэрца агонь.

На галінах ад ветру каляных
захлынаецца лісце ў журбе,
у імя несустраэтых каханых
я аднойчы забуду цябе.

Там, дзе верасень пройдзе ўрадлівы,
дзе крынічны заб'ецца выток,
упадзе на зямлю сіратлівы
адгарэлага лета лісток.

І нішто не ўстрывожыць з гадамі,
не ўсхвалюе чаканым званком,
за цябе адсумую радкамі,
за сябе—абляцелым лістком...

Мне не ставала толькі музыкі,
усё астатняе было!
Дык заіграй жа, промень вузенькі,
каб аж дрыжэла ў рамах шкло!

Музыка

Кідаю вобзем кубак пеністы,
гуляю звонка ад відна,
і смех вясёлкаю праменістай
іграе ў кропельках віна.

З чаго ў мяне такое свята?
Цяпер ужо не зразумець!
Іграю я, іграе хата,
і абцяе клён шумець.

Ён пад вакном за вяртавога,
гле да музыкі ахвоц!
Было б яе багата ў бога,
а мы змаглі б гуляць і ноч.

Гуляць адчайна і трывожна,
ну, што мне чалавек той дасць,
куды аднойчы з раздарожжа
згехала пабавіць час.

Міналі дні з дажджом і пылам,
мне б зненавідзець, знелюбіць,
ну, што з таго, што стаў ён мілым,
калі павінна я забыць!

Збыць! Збыць! Там бераг коўзкі,
чужое для мяне імя!
Там нават гіпсавы Чайкоўскі,
але там музыкі няма!

Там для мяне не заіграе
хоць бы ў адну струну душа,

Там для мяне не заіграе
хоць бы ў адну струну душа,

Гарачы дзень. Фота А. КОЛАСАВА.

ляціць паўсцяж мяне прама
у адваротны бок шаша...

А я з душы зрываю гузікі,
такая сёння весялосць!
Мне не ставала толькі музыкі,
цяпер яна дакладна ёсць!

Сінявокі май галубіцца,
млявы золак п'е нагбом,
за туманамі заблудзіцца
маладыя вясновы гром.

Пакахаю Васю-мельніка,
будзе жорнаў ён круціць,
за сцяной густога ельніка
мілай пацеркі дарыць.

Заціце чабор аброшаны,
затурманіць галаву,
Вася свой пінжак панашаны
кіне ў шызуу траву...

Баю-баю, мая гусанька,
не плячы маім засні,
і сама ты маладзюсенька,
і гарыш, нібы ў агні!

А незаўтра пройдзе мацерка
па узмежку тым з казой...
Ой, чыя ж тут, скажа, пацерка
прарасла за ноч слязой!!

Яшчэ не раз я пасміхнуся
не Вам, а памяці здалёк,
і выпадкова азірнуся,
і нечакана сцішу крок.

Яшчэ агорне хваляванне
і заірдзеецца шчака,
ад нечаканага спаткання
і выпадковага званка.

Яшчэ адчую трапятанне
і дам разгублены адказ,
маё няроўнае дыханне
яшчэ не раз падзівіць Вас.

Пад соннай ёлкі калыханне,
пед навагодні лёгкі вальс,
дзе ля бясконцага чакання,—
я адмаўляюся ад вас!

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАўНАЙ ПРЭМІІ СССР

ЗАХАПЛЯЮЧАЯ СВЕЖАСЦЬ

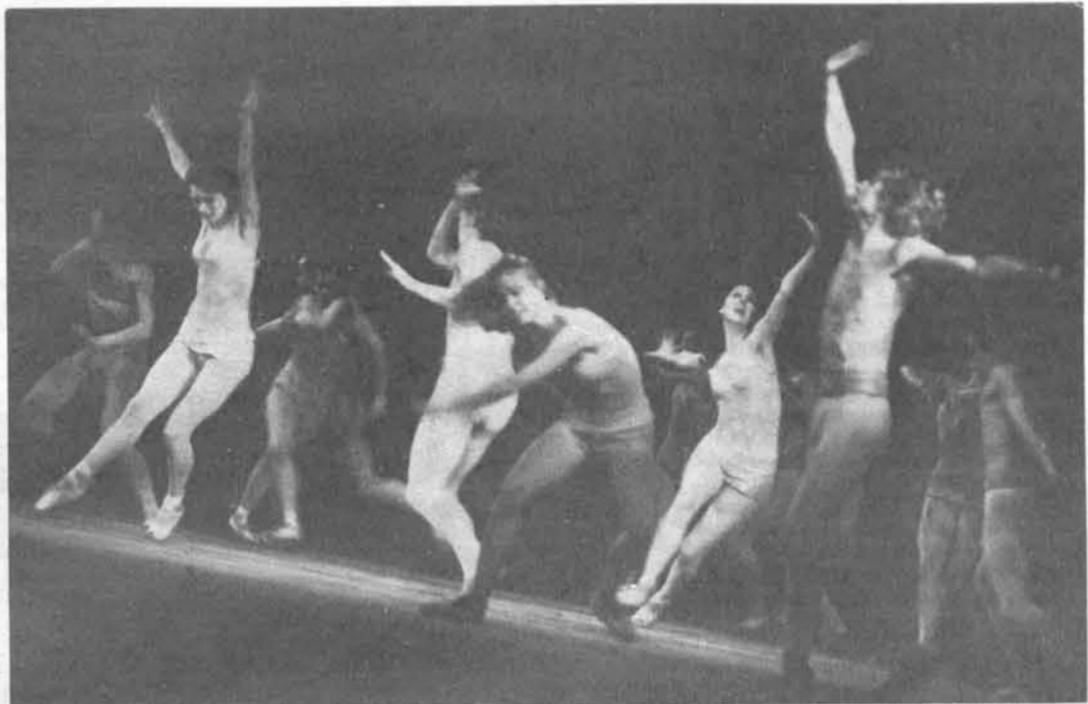
Адной з самых яркіх падзей сучаснага музычнага жыцця стала нараджэнне балета «Стварэнне свету». (Лібрэта, як вядома, навіяна малюнкамі французскага мастака Ж. Эфеля, якія па-свойму, дасціпна тлумачаць міфічны сюжэт пра ўзнікненне Сусвету, пра першых жыхароў зямлі). Партытура А. Пятрова — яркая, сучасная — вабіла спецыялістаў меладэчным, інтанацыйна-рытмічным багаццем, абяцала шырокія магчымасці яе сцэнічнага прачытання. Не першы і не адзіны з варыянтаў гэтага ўвасаблення — спектакль Вялікага тэатра оперы і балета БССР — заслужыў надзвычай шырокае прызнанне публікі і кампетэнтнай крытыкі. Мне ж, дзячу беларускай культуры, напярэдадні вялікага юбілею рэспублікі з асаблівым хваляваннем прыгадваюцца ўражанні, абуджаныя прэм'ерай балета «Стварэнне свету» на нашай сцэне.

Усім жыццём сваім, ад самага маленства, я была далучана да вялікага мастацтва харэаграфіі. Гадавалася ў сям'і, два пакаленні якой былі дзіцямі сцэны Вялікага тэатра СССР. У сценах балетнай школы мне пашчасціла бацьчы А. Горскага. Так, Горскага яшчэ жывым і вечна жывым у яго пастаноўках, пераважна — у незабытых балетах-назках. Мы, дзеці, вучыліся балетнай школы, удзельнічалі амаль у кожным харэаграфічным спектаклі Вялікага тэатра. У 20-я гады балеты, часцей за ўсё, аднаўляліся паводле «узаконенай», класічнай харэаграфіі і абвешчаліся як прэм'еры. Але вось у 1926-м годзе пачалася праца над паста-

ноўкай зусім новага, толькі створанага балета Р. Гліера «Чырвоны мак». Першы акт рабілі зусім маладыя балетмайстры А. Радунскі, М. Папко, М. Пасцехін, другі, класічны — В. Ціхаміраў. На ўсіх рэпетыцыях прысутнічаў кампазітар. Спектакль выйшаў у 1927 годзе, і гэта быў першы савецкі балет...

І вось праз няпоўныя 50 гадоў я пабачыла ў беларускім тэатры прэм'еру спектакля «Стварэнне свету», які на сіле грамадзянскага і мастацкага ўздзеяння пераўзыходзіць свой час, як некалі «Чырвоны мак» пераўзыходзіў акадэмічныя каноны балетаў мінулага. Пастановачны калектыў — балетмайстар В. Елізар'еў, дырыжор У. Маўзэнскі, мастак Я. Лысін — стварыў востра сучасны, тонкі і пранікнёны спектакль. Харэаграфія В. Елізар'ева — не «папярэдняе разбіўна», а глыбокае асэнсаванне балета з ідэйных, маральных, эстэтычных пазіцый пакалення, што жыве ў сённяшнім дні. Дні, калі нашай маленькай планеце так патрэбны мір...

Гэты балет вылучае перапананаўчым кампазіцыям, гарманічнасцю танца, агульнае суладдзе сцэны з музычным А. Пятрова. Лібрэта — складаная палітра мастацкіх шуканняў — вымагала і своеасаблівай харэаграфічнай інтэрпрэтацыі. Індывідуальна адрозніваюцца, але вынікаюць аднолькава нязменную цікавасць, складаныя партыі Евы, Адама, Д'ябла, Бога ў выкананні вядучых салістаў — Л. Бржазюскай, Л. Сісельнікавай, Ю. Трайна, В. Саркисьяна, У. Камнова,

Фота І. ГАРВАЦЭВІЧА.

С. Пясцёхіна, У. Іванова. Ды і кардэбалет у гэтым спектаклі не фон, а актыўная дзейная асоба.

Светла, іранічна, лёгка стварае свет у сваіх малюнках Ж. Эфель — і гэтак адназначна адпавядае першай частка балета. Паўляецца чалавек, свет у ягоных вачах чысты, добры і ясны. Колькі мяккага гумару, шчырай выдумкі, бесклапотнасці, гарэзіваці і веселасці ў танцавальных нумарах, дзе цудоўна спалучаюцца чыстыя балетныя па і пацешныя, падгледжаныя ў жыцці позы, рухі... Спрадвечная сузіральнасць,

стваральнасць, святло і дабро, а побач — змрок, зло, разбурэнне, і ў гэтым свеце Бога і Д'ябла — Чалавек, за жыццём якога ўважліва сочыць дзякуючы арыгінальным музычна-пластычным сродкам і выразнай сцэнаграфіі. Барацьба кантрастных сіл, паказаных у пачатку спектакля, з магутнасцю шырокага абагульнення разгортваецца ў другім акце. Нарэшце, жыццесцвярдзальны фінал уключае Чалавек — спраўднага творцу ўласнага лёсу.

Цяжкая і вельмі цяжкая задача стаяла перад пастаноўшчыкамі, выканаўцамі: праз

прызму балетнай спецыфікі знайсці арыгінальнае, на магчымасці дакладнае і далікатнае вырашэнне грандыёзнай тэмы. І радуе думка, што калектыў з вялікім мастацкім майстэрствам, захопляючы свежымі, сучаснымі сродкамі і хутка адолеў пастаўленую задачу і падарыў глядачам вялікую асалоду сустрэчы з спраўдным мастацтвам.

Марына ДАНИЛАВА-БЯЛЬЗАЦКАЯ, народная артыстка БССР, мастацкі кіраўнік народнага харэаграфічнага ансамбля «Равеснік».

ТАКОЕ АМПЛУА...

Кожны раз, калі ў нядзелю я са сваёй малой пляменніцай збіраюся ў тэатр юнага глядача, чую ад яе адно і тое ж пытанне: «А зайчык сёння будзе іграць?» Зайчык... Так пясчотна дзясцічка называе сваю любімую актрысу. Зайчык свавольны і задзірлівы, кранальны і безабаронны са спектакля «Навагодні палёт» у Палацы спорту надоўга запомніўся малой. Ён настолькі быў уражлівы, так заваяваў давер дзяцей, што яны паверылі ў рэальнасць яго існавання, а актрыса Вера Кавалерава злілася ў іх дзіцячым вобразным уяўленні са сваім персанажам.

Так, ёсць і такія прыхільнікі таленту В. Кавалеравай. Яе пазнаюць дзеці — у аўтобусах, на вуліцы, на сцэне. Што значыць для іх прозвішча актрысы? Абсалютна нічога! Для іх яна — Зайчык, Міколка, Маржэнка, Малыш. А гэта азначае, што яе персанажам вераць. Заваяваць такі давер, згадзіцца, нялёгка. Дзеці, як ніхто іншы, адразу чуюць фальш або няпраўду. І толькі спраўдны актёрскі талент, дабрата, давер да іх фантазіі могуць заваяваць любоў дзяцей.

Сем гадоў на сцэне. Дваццаць шэсць роляў. Мноства невялікіх эпизодаў. Выходы ў масоўках, якія таксама не застаюцца без увагі юнага глядача. Апладыменты, кветкі, граматы Міністэрства культуры БССР і БТА, цёплыя словы ўдзячнасці глядачоў на абмеркаваннях спектакляў і проста так — на вуліцы; добрая прэса. Цікавыя ролі ў кіно, на тэлебачанні, радыё. Шматлікія гастрольныя паездкі і агучванне фільма «Маленькі сержант» у Чэхаславакіі. Гэта — тое, што бацьчы, пра што ведае гледач. Знешняя плынь яе актёрскага, амаль без хвіліны вольнага часу, жыцця. За ўсім жа гэтым — гады надзей, расчараванняў, радасцей, напружа-

най, да поўнай знямогі працы. Мы сядзім з Верай у невялікім утульным пакойчыку ў кватэры. Разбіраем яе актёрскі «архіў». Праграмы, тэксты ролі, здымкі, пісьмы гледачоў. Спынімся на тэксце ролі Зайчыка са спектакля «Зайка-зайчыка». Вера ўспамінае:

— З гэтага спектакля пачалася мае жыццё ў тэатры юнага глядача. Стаць актрысай марыла з дзяцінства, у школьныя гады давалася здымацца на тэлебачанні. Іграла сваіх равесніц. Працавала побач з прафесійнымі артыстамі. Часта бегала ў тэатры. Зайздросціла, марыла. У тэатральным інстытуце пасля школы мяне не прынялі — пабаяліся за мой будучы лёс: «не той» рост. Маўляў, паіграю некалькі год дзясцічкі і хлопчыкаў, а што далей?..

Вера з асаблівай цеплынёй гаворыць пра сваіх старэйшых калег, пра заслужаных артыстаў БССР Людмілу Цімафееву і Рыму Маленчанка. Менавіта яны заўважылі ў В. Кавалеравай яркую эмацыянальнасць, тэмперамент і прагу творчасці. Перагаварылі з кіраўніцтвам тэатра. І ў адзін з самых шчаслівых (так лічыць актрыса) дзён свайго жыцця Вера была залічана ў трупы. І адразу ж знайшла сваё месца ў рэпертуары. Рыма Маленчанка — да таго часу вядучая ў амплуа тэатра — перадае эстафету малодшай сяброўцы. Дапамагае Вера зрабіць увод на сваю ролю ў спектакль «Зайка-зайчыка», працуе над пастаноўкай голасу, тлумачыць законы сцэны і спецыфіку пераўвасаблення ў вобраз.

Працэс работы над роляй назначана персанажа ці хлопчыка В. Кавалерава пачынае з пошуку тых чалавечых якасцей, якія характэрныя і якія хоча раскрыць драматург ў алегрычным або рэальным вобразе. Шуканаецца пастыка, галасавыя інтанацыі. Мне здаецца, што яна не імкнецца на сцэне капіраваць максімальна жыццёвы вобраз. Яе вабіць свет фантазіі. Яна любіць гіпербалу. Актрыса лічыць, што ў мастацтве для дзяцей важная і загадкаваць. Дастаткова ў пэўных суадносінах даць суладдзе праўды жыцця са сцэнічнай праўдай, акрэсліць пэўныя галоўныя штрыхі вобраза, якія ха-

рантарызуюць індывідуальнасць героя, каб у дзіцяці нарадзіліся асацыяцыі. Вось тады і ўзнікае нябачная сувязь, заснаваная на ўзаемным даверы паміж актёрам-творцам і здатным разам з ім фантазіраваць глядачом. Мера і густ актёра — вось тое, што можа прывесці да поспеху ў сучасным мастацтве пры наяўнасці самых смелых абагульненняў і перабольшанняў. Дарчы, каб юны глядач, асабліва маленькі дашкольнік, наогул паверыў актёру, у якім ён усё ж амаль адразу пазнае «пераапанутоў» жанчыну, трэба мабілізаваць нейкія зусім незвычайныя рэсурсы творчага ўяўлення. Прымуць яго ў першы ж момант пераканацца: перад табой на сцэне мастацкі вобраз. Як малюнак у часопісе, у які ты верыш — гэта Бармалей, а гэта Дзед Міхед, напрыклад. Як у лясчым тэатры: гэты кавалак тканіны і пафарбаванай саломы — Баба-Яга... Адным словам, гледача варта і здзівіць.

І пакінуць штосці загадкавым, таямнічым. Каб глядач сачыў: а што яшчэ зробіць той жа Зайка-зайчыка, якія «нумары» ад яго неўтаймаванасці чакаць? Так і гратэск з'яўляецца, так нараджаецца дзіўнасці і дзіўны сплайс экстравагантнасці з рэальнасцю, амаль плакатнай яснасці з тонкімі псіхалагічнымі адценнямі. Думаю, што такая школа вучыць актёра мастацтву пераўвасаблення вельмі паслядоўна. Вось малая бацьчы (яны ж кожны дзень ля тэатраў разгадваюць і больш складаныя таямніцы прыроды, свету, мастацтва!), што ты — актрыса, а ты прымуці іх сачыць за прыгодамі Зайчыка! Будуць сядзець, перажываць, хвалявацца, хоць ты і не хаваш ад іх, што гэта — «не зусім» Зайка, а мастацкі вобраз яго... І гэта не разбурае праўды тэатра, а набліжае яе да сучаснага глядача, дасведчанага і дапытлівага...

Міколка ў спектаклі «Міколка-паравоз». Гарэзівы, бестурботны хлопчык, жыццё якога спачатку хай і ў галечы, але працякае даволі спакойна. Дапытлівы, цікавы ў сваіх першых сутыкненнях з несправдлівасцю: «А хто такі буржуі?», «Дзеду, а ці ёсць цар прэжаны гарох?» Першыя рызкоўныя аперацыі на баку большавікоў, у якія ён кідаецца

яшчэ несвядома. І, нарэшце, — адкрытае праяўленне ў хлапчука класавай свядомасці: «Мы — рабочыя!». Або Марацік у спектаклі «За ўсё добрае — смерць!» Стрымані і разважлівы, ён выглядае ў першых сценах безабаронным. З яго ўсе насміхаюцца. Ды ён моцны сваім жаданнем усё зведаць, свайго нездзіцячай сур'ёзнасцю.

У творчым спісе актрысы ёсць два спектаклі, якія ёй асабліва дарагія, у якіх яна дасягнула бяспрэчнага поспеху, якія грэюць яе сэрца будучымі надзеямі. Гэта спектаклі «Чаму ж мне не пець, чаму ж не гудзец?» (паводле твораў М. Чарота і Я. Купалы) і «Чатыры кроплі» В. Розава. Абодва яны заваявалі прызнанне журы рэспубліканскага агляду творчай моладзі, і ў іх В. Кавалерава паказала шматграннасць свайго таленту.

Вобразы Зоські і Кацярыні ў «Чаму ж мне не пець...» выявілі яе здольнасці як актрысы характарнай, камедыйнай, ярка гратэскавай. Яны значна адрозніваліся ад яе папярэдніх работ. Калегі па працы і крытыкі былі здзіўлены — у звычайнай рамкі амплуа тэатра яны не ўкладваліся. Актрыса з адкрытым гумарам, нават крыху іранічна, перадала характар дзясцічкі, у жыццё якіх уваходзіць першае каханне. Надзяліла іх народнай мудрасцю, шчырасцю пачуццяў. І яны былі адметныя, бо іх лёс склаўся ў розным сацыяльным асяроддзі, у розны гістарычны час. Гэта перадавалася тонкім нюансам. У знешніх паводзінах гераінь.

Затым быў вельмі яркі эпизод у спектаклі «Маладая гвардыя», дзе яна сыграла сястру Вані Земнухова — Ніну, дзясцічку, якая сутыкнулася з жахамі вайны.

Перш чым гаварыць пра лепшую, на мой погляд, работу актрысы — Ларысы Перакатавай з «Чатырох кропель», трэба прыгадаць Святлану ў «Экзаме на восень» І. Шамякіна. Тут у ролі Святланы В. Кавалерава ўжо выконвае даволі складаную псіхалагічную зада-

чу: яе гераіня перажывае першую дарослую, чалавечую трагедыю. Гэтая роля і з'явілася своеасаблівым творчым трамплінам да стварэння выдатнага сцэнічнага вобраза Ларысы Перакатавай.

...У кабінет дырэктара швейнай фабрыкі ўб'ягае трынаццацігадовая дзясцічка. Яна абурана. Яна крычыць, што не дазволіць здэнавацца са сваёй бацькі. Колькі душэўнага болю ў яе голасе!.. Колькі і дзіцячага, і ўжо дарослага адчаю ад крыўды і несправдлівасці мы бачым у Ларысе! Чаму ў чалавеку не бачыць чалавека? Адкуль такая абывацтва ў кіраўніку прадпрыемства да яе бацькі? Чаму чэрстваць? Чаму людзі псуноць адзін аднаму нервы? Хто вінаваты?.. Кожная фраза, вымаўленая гераіняй В. Кавалеравай, западае ў душу глядача. Многім тым, хто знаходзіцца ў зале, як і дырэктару фабрыкі, робіцца не па сабе, калі Ларыса траціць прытомнасць, — а як мы жывём, ці заўжды чула ставімся да сваіх блізкіх ці проста знаёмых?

Але нават у такой, здавалася б, адкрыта публіцыстычнай ролі, гераіня актрысы В. Кавалеравай не адназначная. Часамі ў яе голасе — адчуваеш іронію: а ці правільна яна сама робіць, што дазваляе крычаць на сівога чалавека? І ці не вырасце з яе яшчэ адна эгаістычная і няўдзячная Муза з таго ж спектакля?! І зноў пытанні ў глядача...

Жорсткае гэтае паняцце — амплуа тэатра. Мабыць, В. Кавалерава часта задае сабе пытанне: яшчэ пяць-дзесяць гадоў, а што далей? Працаваць жа так хочацца!.. Ды і вобразы Ларысы, Зоські, Кацярыні, Святланы паказалі, што ў яе ёсць здольнасці, каб перайсці на ўзроставы, характарныя ролі.

...Вячэрні горад запальвае святло. Па вуліцы Энгельса спышаецца актрыса на спектакль. Разам з ёю — сямігадовы сын Саша. Ён — яе галоўны глядач і суддзя. Па яго настрою, уражаннях мама выварае, ці правільна яна іграе, ці зразумеюць яе ролі самыя даверлівыя, самыя ўдзячныя і самыя патрабавальныя глядачы — дзеці.

Вячаслаў РАКІЦКІ.

Беларускае тэлебачанне на працягу 60-годдзя нашай рэспублікі пачало паказ шматсерыйнага відэафільма «Музыка майё рэспублікі». Мяркуючы па словах дыктара перад пачаткам фільма, галоўная рэдакцыя музычных перадач задумала надзвычай патрэбную і цікавую справу: пазнаёміць тэлеглядчоў з гісторыяй паслярэвалюцыйнай беларускай музыкі, з сапраўды выдатным шляхам, які яна прайшла за 60 гадоў. Пачаўся фільм часткай, якая носіць назву «Упершыню». І гэтая назва цалкам адпавядае зместу, бо ў тую далёкія часы наша прафесійная музыка рабіла першыя крокі і многія яе здабыткі былі сапраўды першымі.

На фоне «Песні аб Мінску» глядач бачыць шырокія вуліцы з натоўпам людзей, тралейбусы, аўтобусы, велічныя гмахі дамоў. Гэта сённяшні Мінск. І раптоўна дзея абрываецца, гучыць сумная народная песня ў выкананні на цымбалах, скрыпцы і ліры. Гэты прыём адрознівае пераносіць глядача ў мінулае, тым болей, што выканаўцы апрануты ў старадаўнюю сялянскую вопратку. Нават можна было б паверыць, што ўсё гэта адбываецца ў дарэвалюцыйны час (пра гэта сведчыць і тэкст вядучага), калі б глядач не бачыў, што выканаўцы іграюць на сучасных мадэрнізаваных цымбалах і ліры з клапанамі, размешчанымі, як у райля.

Цікава слухаліся ўспаміны Я. Рамановіча пра «Беларускую хатку», вядучы чытаў іх пераканаўча і добра. Аднак размова ішла пераважна пра тэатральныя пастаноўкі, а між тым у «Хатцы» быў аркестр народных інструментаў і добры хор пад кіраўніцтвам У. Тэраўскага. Дарэчы, менавіта ў гэтым хоры пачынаў свой шлях у музыку аўтар Дзяржаўнага гімна БССР Н. Сакалоўскі. Ён жа запісаў беларускую народ-

ную песню «Бульба», якая атрымала шырокую вядомасць. Думалася, што аўтары фільма выкарыстаюць гэтую песню і хоць некалькі слоў скажуць пра Н. Сакалоўскага, але... глядачы пачулі «Шумныя бярозы» ў апрацоўцы Р. Пукста. Песня таленавіта і надзвычай уражліва напісана кампазітарам, яе прыемна паслухаць, але ж словы вядучага пра тое, што яна апрацавана пазней, а ў

лес», «Фея лялек», пастаўленых К. Алексіювічам у 1922 годзе. Які склад аркестра быў у тэатры? Хто ў ім іграў і хто быў дырыжорам гэтых першых балетных спектакляў на беларускай сцэне?

Добрым падарункам тэлеглядчам быў сюжэт, прысвечаны А. Туранкову. У ім таксама ўпершыню ў пасляваенны час прагучала песня «Кавачы», невядомая большасці слухачоў.

беларускай народнай музычнай творчасці. Думаецца, што ў фільме трэба было адзначыць паспяхова і плённую працу гэтай камісіі, якая значна садзейнічала развіццю нашага прафесійнага музычнага мастацтва.

Кажуць, што нельга ахапіць неабдымнае, але вельмі шкада, што ў фільме не было сказана хоць некалькі цёплых слоў яшчэ пра двух першых бела-

настужку, дзе быў зняты кампазітар, і далі тэлеглядчам магчымасць паглядзець і паслухаць словы памёршага, але блізкага нам чалавека. Уражвае і дасціпны прыём, калі «Песня пра Буравесніку» гучыць спачатку ў першым аўтарскім меладэкламацыйным варыянце, а потым ужо ў новай рэдакцыі — са спеваком у суправаджэнні сімфанічнага аркестра, што ілюструе шлях, які прайшла беларуская музыка за многія гады. Гэта таксама было своеасаблівым мастком ад мінулага да сучаснага, ды і наогул такіх масткоў у фільме было некалькі, што сведчыць аб добрай задуме фільма.

Есць прымаўка: не памыляецца той, хто нічога не робіць. Аўтары папрацавалі ня мала і, нягледзячы на крыху расцягнуты пачатак, фільм глядзіцца і слухаецца з неаслабнай увагай і цікавасцю. Добрае ўражанне робіць вядучы, ды, зрэшты, і ўсе ўдзельнікі. Цікавая рэжысура, маляўнічая і разнастайная большасць кадраў. У фільме пра музыку, натуральна, галоўнае — музыка, а «музычны рад» пабудаваны вынаходліва і нават па законах «сімфанічнага развіцця», што адчуваецца ў няспынным нарастанні ад прастай народнай песні да складанай вакальна-сімфанічнай партытуры. Ды і зместам сваім фільм нагадвае трохчасковую музычную форму, таму што заканчваецца таксама, як і пачынаўся — сучасным Мінскам. Хочацца спадзявацца, што наступныя часткі гэтай велізарнай працы будуць яшчэ лепшымі і здольнымі поўна расказаць пра маладое, але ўжо сталае, змястоўнае і глыбокае сучаснае музычнае мастацтва Беларусі.

Д. ЖУРАЎЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры
БССР.

„Упершыню“

«Беларускай хатцы» гучала ў народным варыянце, далёкія ад сапраўднасці. Гэтую песню на словы Я. Купалы Р. Пукст упершыню запісаў на Гомельшчыне ў 1940 годзе.

Добра прагучаў кадр пра У. Тэраўскага, са змястоўным выступленнем народнага артыста рэспублікі А. Багатырова, які ўспомніў пра выдадзены зборнікі хормайстра «Беларускі спеўнік» і «Беларускі лірнік». Гэта быў першы масток, перакінуты ў фільме ад мінулага да сучаснага, бо зборнікам Тэраўскага потым карысталіся многія беларускія кампазітары, ствараючы ў больш позні час на іх мелодыі свае творы.

Крыху зацягнутым, на маю думку, было выступленне Л. Алексіювіч, хаця цікава глядзецца адноўлены ёю танец, які ў свой час ставіў на сцэне Першага Беларускага драматычнага тэатра яе бацька. Калі ўжо размова ідзе пра музыку, дык хацелася б пачуць больш пра першыя пастаноўкі балетаў «Капэлія», «Зачараваны

І добра зрабіла рэдакцыя, што знайшла ноты і здзейсніла запіс гэтай песні.

Больш можна было б расказаць пра пастаноўку першай беларускай оперы на рэвалюцыйную тэматыку «Вываленне працы» М. Чуркіна, якая, дарэчы, была і адной з першых у Савецкім Саюзе.

Пераканаўчымі былі кадры, прысвечаныя народнаму артысту БССР М. Аладаву. Да месца і добра прагучалі яго раманы «Сасонка» і частка з фартэпійнага квінтэта. І тут варта было б успомніць, што першыя раманы на словы Я. Купалы кампазітар напісаў у 1923 годзе, у той час, калі працаваў у Маскве ў Беларускай камісіі Дзяржаўнага інстытута музычнай навукі. Беларуская музыка пачыналася з першых апрацовак народнай песні, а задачай камісіі, якую ўзначальваў выдатны савецкі кампазітар М. Іпалітаў-Іванаў і ў якую ўваходзілі М. Аладаў, А. Нікольскі, А. Аленин і Я. Прохараў, якраз і была апрацоўка і прапаганда лепшых узораў

рускіх кампазітараў: аўтара «Беларускай сімфоніі», «Сімфанічнай паэмы», Увершоры на беларускія народныя тэмы і першых беларускіх кантат «Песня волі», «Кантата рэвалюцый» і «Босыя на вогнішчы» па аднайменнай паэме М. Чарота, многіх хораў, інструментальных твораў і апрацовак народных песень Т. Шнітмана і аўтара шматлікіх рамансаў, хораў, інструментальнай музыкі, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Р. Пукста. Абодва яны пачыналі свой творчы шлях менавіта ў перыяд, пра які расказвае фільм, і калі для паказу Т. Шнітмана было немагчыма знайсці нотны матэрыял, то можна было б расказаць хаця б пра тое, што ён арганізаваў у 1919 годзе першую ў Мінску дзяржаўную музычную школу (да рэвалюцыі былі толькі прыватныя), а раманы і песні Р. Пукста можна было б знайсці.

Вынаходліва і цікава зроблены сюжэт пра народнага артыста СССР Я. Цікоцкага. Аўтары фільма здолелі знайсці кі-

ГЕРОІ ТАЛСТОГА НА ЭКРАНЕ

КАЛІ КІНО толькі выходзіла на арэну духоўнага жыцця чалавецтва, Леў Мікалаевіч выказаў зацікаўленасць у ім. Паводле сведчання Л. Андрэева, Талстой, убачыўшы сябе і сваіх блізкіх на экране, а таксама паглядзеўшы некалькі пазнавальных кінастужак, заявіў, што ён хацеў бы напісаць для кіно: яно для ўсіх зразумелае і можа ўздзейнічаць адрозна на многіх. Напісаць для кіно «вядлікаму старцу» не давалася, але зацікаўленасць яго садзейнічала «далучэнню» да кінематографа многіх пісьменнікаў.

Самай ранняй экранізацыяй Л. Талстога даследчыкі называюць «Уваскрэсенне» (1909 г., фірмамі Францыі і Даніі). У Расіі першай па часу з'явілася на экране драма ў трычціна сцэнах «Жывы труп» (пад такой назвай у 1911 годзе па сцэнарыю Р. Перскага рэжысёры В. Кузняцоў і Б. Чайкоўскі паставілі фільм па п'есе Талстога). На 600 метрах кінаплёнкі паказваліся разыграныя акцёрамі Н. Васільевым, Е. Паўлавай, М. Блюменталь-Тамарынай «страсці кахання і нявернасці» Федзі Пратасавы, цыганкі Машы і Лізы (жонкі Пратасавы). Праз шэсць гадоў рэжысёр Ч. Сабінскі паставіў фільм «Жывы труп» у 6-ці частках. У галоўных ролях выступілі «кіназоркі» таго часу В. Максімаў (Пратасавы), В. Халодная (Маша), А. Руніч (Карэнін). Гэтыя стужкі не былі колькі-небудзь сур'ёзным адлюстраваннем зместу талстоўскага твору, як і дзве экранізацыі «Анны Карэнінай» (1911 г., рэжысёр А. Метр і 1914 г., рэжысёр У. Гардзін).

Раманы «Анна Карэніна», «Уваскрэсенне», «Вайна і мір», апавесці «Крэйдарава саната», «Хаджы Мурат», «Казакі» і іншыя экранізаваліся ў той час у Англіі, Францыі, Германіі, Італіі, ЗША, Японіі. Гэта былі вельмі «вольныя», без якога-небудзь імкнення раскрыць рознабавасць талстоўскіх характараў, ілюстрацыі асобных сюжэтных ліній вядомых твораў. Пазней, у 1935 і 1948 гадах, у Галівудзе і ў Англіі з'явіліся дзве экранныя «Анны Карэніны», якія звернуць на сябе ўвагу выкананнем галоўных роляў таленавітымі артысткамі Грэйт Гарбо і Віа'ен Лі.

Ужо на пачатку з'яўлення да Талстога больш беражліва ставіліся да яго герояў рускія рэжысёры. Не прэтэндуячы на характэрны для геніяльнага пісьменніка глыбіны паказ жыцця, яны ўсё ж імкнуліся перадаць рысы літаратурных герояў, праілюстраваць асноўныя сюжэты лініі. Характэрныя ў гэтых адно-

сінах дзве экранізацыі «Вайны і міру». У 1915 годзе П. Чардынін паставіў фільм «Наташа Растова» (5 ч., 1600 м), абмежаваўшы сваю задачу паказам інтымных ліній рамана. Цікавае да кінастужкі рэжысёр і фірма А. Ханжонкава гарантавалі тым, што ролі даручылі папулярным акцёрам В. Каралі (Наташа), В. Палонскаму (князь Андрэй), І. Мазжухіну (Анатоль Курагін), П. Лапухіну (П'ер), Н. Руткоўскай (Элен).

Другая, больш грунтоўная экранізацыя «Вайны і міру» выйшла з цитрам «Руская залатая серыя». У дзвюх экранных серыях (10 ч., 3000 м) вядомыя ўжо тады і найбольш прафесійныя рэжысёры У. Гардзін і Я. Пратазанаву ўзнавілі ў кінаобразе многія сюжэты лініі і герояў літаратурнай эпопеі. Дзеячы рускай культуры паважліва ставіліся да гэтай экранізацыі. Здымаў яе аператар А. Лявіцкі, які валодаў даволі высокай для таго часу выяўленчай культурай. Дэкарацыі для фільма будаваліся па эскізах мастака-рэжысёра Ч. Сабінскага і скульптара І. Кавалерыдзе.

Экранізуючы «Вайну і мір», кінематографісты імкнуліся стварыць на экране апісанае Талстым асяроддзе, у якім акцёры В. Прэображэнскага (Наташа Растова), Н. Нікольскі (князь Андрэй), М. Румянцаў (П'ер Бязухаў), А. Руніч (Ніколенка Растовы) і іншыя перажывалі складаныя пачуцці літаратурных герояў. Гаварыць аб глыбінні пранікнення ў першааснову, вядома, нельга, але аб тактоўнасці экранізатараў — можна. Цікава заўважыць, што ў ролі Напалеона выступіў сам рэжысёр і акцёр У. Гардзін (у 20-я гады ён паставіў некалькі фільмаў на студыі «Белдзяржкіно»).

Так паступова найбольш таленавітыя рускія кінематографісты і акцёры набліжаліся да Талстога. Нарэшце, у першыя пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыйны гады з'явіліся два надзвычай цікавыя фільмы. Я маю на ўвазе «Айца Сергія» і «Палікушку» (1918—1919 гг.). Галоўная мастацкая каштоўнасць іх — у тым, што таленавітыя рускія акцёры І. Мазжухін і І. Масквін стварылі глыбока псіхалагічныя вобразы талстоўскіх герояў.

Нельга сказаць, што за першымі поспехамі кінематографістаў у асваенні вялікай спадчыны паследавалі наступныя, больш значныя. У 20-я і 30-я гады

савецкае кіно заваёвала перамогі на шляху асэнсавання тэмы рэвалюцыйнай барацьбы, з'яў новай рэчаіснасці. Талстой здаваўся тады несучасным з яго складанымі пошукамі ісціны. У пасляваенны час, асабліва тады, калі ўзніклі рэальныя ўмовы для пашырэння кінатворчасці, тэматычнага і жанравага ўзбагачэння кінарэпертуару, сцэнарысты і рэжысёры зноў звярнуліся да Талстога. У 50—60 гг. у нашай краіне былі перанесены на экран «Жывы труп», «Анна Карэніна», «Уваскрэсенне», «Казакі», «Вайна і мір». Раман «Анна Карэніна» тройчы выносіўся на экран: у форме фільма-спектакля, кінаэкранізацыі і кінабалета.

Чаму так часта кінематографісты звяртаюцца да гэтага рамана, здавалася б, сваімі канфліктамі далёкага ад сучасных страсцей і драм? Відца, таму што тут, як і ва ўсёй творчасці Талстога, галоўнае — маральныя, ідэйныя шуканні чалавека, яго неспакоей, глыбіннае даследаванне псіхалагічнага стану і філасофскіх роздумаў багатых на чалавечы талент людзей. Сучаснае мастацтва імкнецца да раскрыцця складаных працэсаў рэчаіснасці і знаходзіць у Л. М. Талстога тое, што, па словах У. І. Лёнава, «не адышло ў мінулае, што належыць будучаму».

Як ніколі раней, сугучны нашаму часу «раман веку» «Вайна і мір», бо ў ім глыбінныя працэсы народнага жыцця асэнсаваны праз складаныя лёсы людзей.

Савецкая экранізацыя «Вайны і міру» найбольш поўная і набліжаная да рамана Талстога па адлюстраваных падзеях, філасофскай сутнасці, характарыстыках герояў. У тэатралогіі Сяргея Бандарчука ня мала выдатна пастаўленых і знятых сцэн, запамінальных вобразаў, хаця аўтары не пазбеглі ілюстрацыйнасці там, дзе патрабавалася ўзняцца на ўзровень шырокага філасофска-вобразнага мыслення.

Да 150-годдзя з дня нараджэння Л. М. Талстога савецкія кінематографісты ажыццявілі новую экранізацыю «Аповесці пра князя Касацкага». Каляровы фільм «Айцец Сергія» пастаўлены на «Масфільме» рэжысёрам Ігарам Таланкіным. С. Бандарчук на гэты раз — выканаўца галоўнай ролі. Драма чалавека моцнай волі, які пакінуў свет і ў малітвах не знайшоў ісціны, перажыта з уласцівым яму глыбокім псіхалагізмам.

Не колькасцю пастаўленых фільмаў вымяраецца ўплыў Талстога на развіццё экраннага мастацтва. Само існаванне яго асобы і яго герояў, дыялектыка і ўзровень яго творчасці пашыраюць і паглыбляюць мастацкае бачанне дзеячаў усіх відаў мастацтва.

Ефрасінья БОНДАРАВА,
кіназнаўца.

Мінскай раіцай з аэрапорта, прабіваючы нізкія, халодныя ў той дзень, амаль снежавыя хмары, узяўся крылата лайнер, трымаючы курс да Унукаўскага аэрапорта Масквы. У час палёту адзін з пілотаў, праходзячы па салону лайнера сярод прысцягнутых папругамі да крэслаў пасажыраў, пазнаў артыста нашай эстрады.

— Вы, здаецца, — сказаў ён, — цымбаліст Бурковіч?

— Ен...

— А вы — акрабат Чарапанаў?

— Пазналі.

— Ну, а ваша прозвішча — зялёнае, духмянае... Далёкі шлях?

— Благавешчанск, Уладзівастан, Сахалін, Камчатка, — адказаў я.

— Далёка. Зычу поспеху! Апладыментаў! — усміхнуўшыся, сказаў пілот і пайшоў да дзвярэй галоўнай кабіны.

Ва Унукаўскім аэрапорце пачаліся дарожныя клопаты. З рэквізітам, музычнымі інструментамі, асабістымі рэчамі трэба перабірацца ў аэрапорт Дамэдэава. Праз тры гадзіны — новы ўзлёт. Разразаючы крыламі штармавы вецер, магутная птушка імкліва набірае вышыню. Чыстае неба адкрылася раптоўна: бірузою разлілася да гарызонту.

Мы ляцім насустрач часу. Хутчэй адыходзіць дзень, набліжаецца ўсход ноч. Прыгожы гэты момант — мяжа дня і начы — у палёце. На вышыні восьм тысяч метраў пералівы фарбаў ад ружовых да ярка-чырвоных, шэрых з няяркай сінявой, а далёка на захадзе, вышэй чырвонай кромкі, у празрыста блакітную прастору імкліва надыходзіць цемра ночы.

Высока ў небе мігцяць зоркі, у свеце месяца залатым адлівам блішчаць сэрбрыстыя крылы самалёта.

Пасля працоўнага дня мінчане ў сябе дома адыходзяць на пакой, а мы, выходзячы з самалёта ў Благавешчанскім аэрапорце, сустракаем далёкаўсходнюю раіцу. Пасля адзінаццацігадзіннага пералёту гэта — першы горад нашага маршруту. Хвалі Амура плешчуцца аб гранітныя мury набярэжнай, ранішнія сонейка шчодра лашчыце асфальт Цэнтральнай плошчы пагранічнага горада з помнікамі У. І. Леніну. Высока ў небе кружаць гарадскія ластаўкі, шубючыя да гнёздаў, злепленых пад дахам шматпавярховага атэля «Юбілейны». Ветліва і гасцінна сустраў беларускіх артыстаў дырэктар Амурскай філармоніі, абаяльны чалавек Юрый Уладзіміравіч Віхараў.

— Сёння адпачывайце, — сказаў ён, — акліматызуйцеся трохі, а заўтра канцэрт для настаўнікаў, потым вам дарога на Зейскую ГЭС, да будаўнікоў БАМа...

Прайшоў першы хвалюючы канцэрт. Зноў аэрапорт. Маленькі самалёт «ЯК-40». Ляцім над тайгой. Праз невялікія люмінатары бачым лясістыя сопкі, снежавыя вяршыні з глыбокімі чорнымі распадамі, цясіны сярод сопак. Блакітам пяляе Зей, на якой будаўнікі ўзводзяць гідрэлектрастанцыю каля Зейскіх варот. Тут будзе і буйнейшае ў краіне Зейскае вадасховішча. Як нам казалі, капрызную прыгажуню-раку перакрывае бетонная пласціна вышыняй 115 метраў і даўжыняй 714 метраў. А па схіле хрыбта Тукчынгра прыгожа астаяваўся пасёлак гідрабудаўнікоў. Светлы са шматпавярховымі дамамі, магазінамі, рэстаранам, утульным атэлье з паэтычнай назвай «Срэбныя вароты». Тут мы і размясціліся.

Вечарам у клубе пасёлка адбыўся канцэрт. Прайшоў ён усхвалявана, з узаемнай цікаўнасцю, павагай, сімпатыяй.

А наступнай раіцай — да пабачэння, таёжны гародок Светлы, да пабачэння, магутны беларускі «Зубр», які вазіў на грэбень плаціны скаляныя глыбы!

Далей наш шлях — на ўсходні ўчастак БАМа, але не так хутка, як хочацца. Доўгі час сядзім на Зейскім аэрадроме, чакаем надвор'я. Толькі ў другой палове дня метэаролагі далі «дабро» на ўзлёт. «АН-28», які паднялі ў неба маладыя сімпатычныя лётчыкі Мікола Марчанка і Анатоль Еўтушніка, праз 55 мінут лёту прыземліўся на гравійным насыпе будучай чыгуначнай станцыі на БАМе — у Зейску. Разгрузіўшыся, самалёт развярнуўся насустрач ветру, зрабіўшы, як верабей, некалькі скачкоў па зыбучаму гравію, узяўшы ў неба і на развітанне пагадаў крыламі...

У чаканні транспарту мы засталіся адны. Вакол тайга. На гэтым участку БАМа, дзе справа і злева нулявыя адзнакі, механізаваныя калоны вядуць насыпку трасы па першых прасяках на захад — у бок сталіцы БАМа — Тынды, на ўсход, да сустрэчы з першапраходцамі Горскага напрамку. У гэтым месцы праз Зею мостабудаўнікі 70-га атрада будуць другі па маштабах на трасе БАМа чыгуначны мост.

Аб усім гэтым нам раскажаў у сельса-

веце Верхне-Зейска старшыня сельскага савета Яўгеній Яфімавіч Савельеў. На ўчастку працавалі першапраходцы, і наш маленькі калектыў з'явіўся свайго роду таксама першапраходцам: мы былі не толькі першымі артыстамі з Беларусі, а наогул першымі прафесійнымі артыстамі, якія наведвалі з канцэртамі гэты ўчастак БАМа. Таму мы паставілі задачу — выступіць у кожнай механізаванай калоне.

Першыя будаўнікі, першыя артысты. Хвалююча і адказна, цікава і прыемна. Наспех уладкаваўшыся ў зборным доміку-атэлі, выязджаем на канцэрт да механізатараў і трапляем у гасцінныя абдымкі земляка. Ен з Жодзіна — Павел Міхайлавіч Рыбін.

Наша падарожжа па БАМу падышло да фінішу. На самалёце мы адляцелі ў Благавешчанск, а познім вечарам груззілі на «ЯК-40», каб кіравацца далей — ва Уладзівастан. Беларускія артысты эстрады карыстаюцца на Далёкім Усходзе поспехам і павагай. З цэльнай успамінаючы гледчы Амурскага краю канцэрты заслужаных артыстаў БССР Н. Багуслаўскай, Э. Міцуля, выступленні ансамбляў «Песняры», «Верасы», народнага артыста БССР Віктара Вуячыча.

Нашы канцэрты праходзілі ў выдатных палацах культуры, якія абсталяваны ва Уладзівастану, у шахцёрскім горадзе Арцёмску, у бухце Находка.

На Далёкім Усходзе кажучь: тысяча кіламетраў — гэта не адлегласць. І сапраўды. За тры гадзіны, напрыклад, самалёт перанёс наш калектыў з Уладзівастанка ў Паўднёва-Сахалінск, а далей мы ехалі цягніком у маленькі горад шахцёркаў і рыбакоў. Пасля канцэрта ў партывым ДOME культуры мне перадалі ліст з наступным тэкстам:

«Дарагія сябры.

Сёння на канцэрце ў зале прысутнічае шмат вашых землякоў-беларусаў з Міншчыны, Гомельшчыны. Мы шчыра вінуем вас на сахалінскай зямлі.

З творчасцю М. Шышкіна я знаёма даўно. А В. Бурковіча ведаю яшчэ з тых часоў, калі ён быў навучэнцам Мінскага музычнага вучылішча і выступіў з канцэртамі ў клубе нашага тэхнікума ў Мінску. Ужо тады мы захапляліся яго іграй на цымбалах.

Жадаю вам выдатнага настрою, новых поспехаў у вашай дзейнасці. Дзякую за прывітанне з роднай Беларусі.

З павагай Е. Ш.»

Землякі сустракалі нас і на далёкай Камчатцы. У рыбацкім горадзе Усць-Бальшарэцку жыве і працуе наш зямляк, рэдактар раённай газеты «Ударник» М. С. Петрашэвіч. Як і наша «Сельская газета», «Ударник» атрымаў у гэтым годзе прэмію Саюза журналістаў СССР.

У Петрапаўлаўска-Камчацкім жыве і творча працуе пісьменнік Уладзімір Варно, які выдаў на Сахаліне кніжку — судавы журнал паэта «Колькі ў нас пад кілем». Гэта цікавыя малюнкi з жыцця рыбакоў далёкаўсходняй флатыліі. На траўлеры «Авага» аўтар правёў многа дзён у моры, пазнаў мужнасць рыбакоў, якія кажучь: «Ідзеш у бой, перахрысціся раз, а ідзеш у мора, дык хрысціся два разы». Калі я сустрэўся з пісьменнікам і перадаў яму прывітанне ад мінскіх літаратараў, ён не стрымаў слёз.

Прывітанне з роднага краю тут высока цэнніца!

Помніцца прыемная сустрэча з земляком, другім сакратаром райкома партыі ў г. Мількава У. У. Звонікам. Вельмі хвалюючым было спатканне з зямлякамі ў пасёлку Далінаўка. Гэты пасёлак заснаваны ў 1939 годзе беларускімі перасяльцамі са Старадарожскага раёна (з вёскі Сінягава). Да мяне падышла Вольга Мядзведка і доўга расказвала пра лёс і жыццё. Муж, які прыехаў сюды з ёй у 1939 годзе, загінуў на фронце, яна выйшла замуж за камчатца і на ўсё жыццё засталася тут, але памятае родныя мясціны і трохі сумуе.

— Як паглядзела на вас, нібы на радзіме пабывала. Паклон мой камчатцкі роднай Беларусі! — пажадала яна.

У кароткіх радкі цяжка ўкласці ўсё, што мы бачылі, адчувалі ў далёкім і доўгім падарожжы па Далёкім Усходзе. Усім сэрцам адчувалі, што далёка ад родных мясцін мы былі не толькі артыстамі, але і жывым словам, песняй, адрасаванымі землякам, якія працуюць на ўсходняй мяжы нашай вялікай краіны. Пасля такіх паездак адчуваеш большую адказнасць за творчасць.

Мікола ШЫШКІН, заслужаны артыст БССР.

Мы развіталіся з Верхне-Зейскам, дзе пабачылі многа незабыўнага і даведаліся, што тут жыў правяднік Арсеньева звенк Улукіткан, пра якога напісаў цудоўную аповесць Г. Федасееў «Апошні касцёр». Пазнаемліся з выдатнымі людзьмі, пазналі іх жыццё, былі сведкамі іх працоўнага подзвігу.

У гонар гэтых людзей складаюць вершы, спяваюць песні, а іх праца і мужнасць рэзасавым званам ляціць па краіне. Прыемна, што ў гэты зван улілося і натхненне беларускага артыста. Наогул, артысты і пісьменнікі — частыя госці на БАМе, асабліва ў беларускім атэрадзе пасёлка «Залацінка». А нашы беларускія архітэктары Л. Патапаў, Н. Андрэеў, В. Фёдараў, М. Смірноў і інжынер А. Рошаль працуюць над помнікамі-манументам у гонар маладых будаўнікоў БАМа. Усталёўваецца трывалая сувязь беларускага сцэнічнага і манументальнага мастацтва з будаўнікамі БАМа.

Наша падарожжа па БАМу падышло да фінішу. На самалёце мы адляцелі ў Благавешчанск, а познім вечарам груззілі на «ЯК-40», каб кіравацца далей — ва Уладзівастан. Беларускія артысты эстрады карыстаюцца на Далёкім Усходзе поспехам і павагай. З цэльнай успамінаючы гледчы Амурскага краю канцэрты заслужаных артыстаў БССР Н. Багуслаўскай, Э. Міцуля, выступленні ансамбляў «Песняры», «Верасы», народнага артыста БССР Віктара Вуячыча.

Нашы канцэрты праходзілі ў выдатных палацах культуры, якія абсталяваны ва Уладзівастану, у шахцёрскім горадзе Арцёмску, у бухце Находка.

На Далёкім Усходзе кажучь: тысяча кіламетраў — гэта не адлегласць. І сапраўды. За тры гадзіны, напрыклад, самалёт перанёс наш калектыў з Уладзівастанка ў Паўднёва-Сахалінск, а далей мы ехалі цягніком у маленькі горад шахцёркаў і рыбакоў. Пасля канцэрта ў партывым ДOME культуры мне перадалі ліст з наступным тэкстам:

«Дарагія сябры.

Сёння на канцэрце ў зале прысутнічае шмат вашых землякоў-беларусаў з Міншчыны, Гомельшчыны. Мы шчыра вінуем вас на сахалінскай зямлі.

З творчасцю М. Шышкіна я знаёма даўно. А В. Бурковіча ведаю яшчэ з тых часоў, калі ён быў навучэнцам Мінскага музычнага вучылішча і выступіў з канцэртамі ў клубе нашага тэхнікума ў Мінску. Ужо тады мы захапляліся яго іграй на цымбалах.

Жадаю вам выдатнага настрою, новых поспехаў у вашай дзейнасці. Дзякую за прывітанне з роднай Беларусі.

З павагай Е. Ш.»

Землякі сустракалі нас і на далёкай Камчатцы. У рыбацкім горадзе Усць-Бальшарэцку жыве і працуе наш зямляк, рэдактар раённай газеты «Ударник» М. С. Петрашэвіч. Як і наша «Сельская газета», «Ударник» атрымаў у гэтым годзе прэмію Саюза журналістаў СССР.

У Петрапаўлаўска-Камчацкім жыве і творча працуе пісьменнік Уладзімір Варно, які выдаў на Сахаліне кніжку — судавы журнал паэта «Колькі ў нас пад кілем». Гэта цікавыя малюнкi з жыцця рыбакоў далёкаўсходняй флатыліі. На траўлеры «Авага» аўтар правёў многа дзён у моры, пазнаў мужнасць рыбакоў, якія кажучь: «Ідзеш у бой, перахрысціся раз, а ідзеш у мора, дык хрысціся два разы». Калі я сустрэўся з пісьменнікам і перадаў яму прывітанне ад мінскіх літаратараў, ён не стрымаў слёз.

Прывітанне з роднага краю тут высока цэнніца!

Помніцца прыемная сустрэча з земляком, другім сакратаром райкома партыі ў г. Мількава У. У. Звонікам. Вельмі хвалюючым было спатканне з зямлякамі ў пасёлку Далінаўка. Гэты пасёлак заснаваны ў 1939 годзе беларускімі перасяльцамі са Старадарожскага раёна (з вёскі Сінягава). Да мяне падышла Вольга Мядзведка і доўга расказвала пра лёс і жыццё. Муж, які прыехаў сюды з ёй у 1939 годзе, загінуў на фронце, яна выйшла замуж за камчатца і на ўсё жыццё засталася тут, але памятае родныя мясціны і трохі сумуе.

— Як паглядзела на вас, нібы на радзіме пабывала. Паклон мой камчатцкі роднай Беларусі! — пажадала яна.

У кароткіх радкі цяжка ўкласці ўсё, што мы бачылі, адчувалі ў далёкім і доўгім падарожжы па Далёкім Усходзе. Усім сэрцам адчувалі, што далёка ад родных мясцін мы былі не толькі артыстамі, але і жывым словам, песняй, адрасаванымі землякам, якія працуюць на ўсходняй мяжы нашай вялікай краіны. Пасля такіх паездак адчуваеш большую адказнасць за творчасць.

Мікола ШЫШКІН, заслужаны артыст БССР.

Мы развіталіся з Верхне-Зейскам, дзе пабачылі многа незабыўнага і даведаліся, што тут жыў правяднік Арсеньева звенк Улукіткан, пра якога напісаў цудоўную аповесць Г. Федасееў «Апошні касцёр». Пазнаемліся з выдатнымі людзьмі, пазналі іх жыццё, былі сведкамі іх працоўнага подзвігу.

У гонар гэтых людзей складаюць вершы, спяваюць песні, а іх праца і мужнасць рэзасавым званам ляціць па краіне. Прыемна, што ў гэты зван улілося і натхненне беларускага артыста. Наогул, артысты і пісьменнікі — частыя госці на БАМе, асабліва ў беларускім атэрадзе пасёлка «Залацінка». А нашы беларускія архітэктары Л. Патапаў, Н. Андрэеў, В. Фёдараў, М. Смірноў і інжынер А. Рошаль працуюць над помнікамі-манументам у гонар маладых будаўнікоў БАМа. Усталёўваецца трывалая сувязь беларускага сцэнічнага і манументальнага мастацтва з будаўнікамі БАМа.

Наша падарожжа па БАМу падышло да фінішу. На самалёце мы адляцелі ў Благавешчанск, а познім вечарам груззілі на «ЯК-40», каб кіравацца далей — ва Уладзівастан. Беларускія артысты эстрады карыстаюцца на Далёкім Усходзе поспехам і павагай. З цэльнай успамінаючы гледчы Амурскага краю канцэрты заслужаных артыстаў БССР Н. Багуслаўскай, Э. Міцуля, выступленні ансамбляў «Песняры», «Верасы», народнага артыста БССР Віктара Вуячыча.

Нашы канцэрты праходзілі ў выдатных палацах культуры, якія абсталяваны ва Уладзівастану, у шахцёрскім горадзе Арцёмску, у бухце Находка.

На Далёкім Усходзе кажучь: тысяча кіламетраў — гэта не адлегласць. І сапраўды. За тры гадзіны, напрыклад, самалёт перанёс наш калектыў з Уладзівастанка ў Паўднёва-Сахалінск, а далей мы ехалі цягніком у маленькі горад шахцёркаў і рыбакоў. Пасля канцэрта ў партывым ДOME культуры мне перадалі ліст з наступным тэкстам:

«Дарагія сябры.

Сёння на канцэрце ў зале прысутнічае шмат вашых землякоў-беларусаў з Міншчыны, Гомельшчыны. Мы шчыра вінуем вас на сахалінскай зямлі.

З творчасцю М. Шышкіна я знаёма даўно. А В. Бурковіча ведаю яшчэ з тых часоў, калі ён быў навучэнцам Мінскага музычнага вучылішча і выступіў з канцэртамі ў клубе нашага тэхнікума ў Мінску. Ужо тады мы захапляліся яго іграй на цымбалах.

Жадаю вам выдатнага настрою, новых поспехаў у вашай дзейнасці. Дзякую за прывітанне з роднай Беларусі.

З павагай Е. Ш.»

Землякі сустракалі нас і на далёкай Камчатцы. У рыбацкім горадзе Усць-Бальшарэцку жыве і працуе наш зямляк, рэдактар раённай газеты «Ударник» М. С. Петрашэвіч. Як і наша «Сельская газета», «Ударник» атрымаў у гэтым годзе прэмію Саюза журналістаў СССР.

У Петрапаўлаўска-Камчацкім жыве і творча працуе пісьменнік Уладзімір Варно, які выдаў на Сахаліне кніжку — судавы журнал паэта «Колькі ў нас пад кілем». Гэта цікавыя малюнкi з жыцця рыбакоў далёкаўсходняй флатыліі. На траўлеры «Авага» аўтар правёў многа дзён у моры, пазнаў мужнасць рыбакоў, якія кажучь: «Ідзеш у бой, перахрысціся раз, а ідзеш у мора, дык хрысціся два разы». Калі я сустрэўся з пісьменнікам і перадаў яму прывітанне ад мінскіх літаратараў, ён не стрымаў слёз.

Прывітанне з роднага краю тут высока цэнніца!

Помніцца прыемная сустрэча з земляком, другім сакратаром райкома партыі ў г. Мількава У. У. Звонікам. Вельмі хвалюючым было спатканне з зямлякамі ў пасёлку Далінаўка. Гэты пасёлак заснаваны ў 1939 годзе беларускімі перасяльцамі са Старадарожскага раёна (з вёскі Сінягава). Да мяне падышла Вольга Мядзведка і доўга расказвала пра лёс і жыццё. Муж, які прыехаў сюды з ёй у 1939 годзе, загінуў на фронце, яна выйшла замуж за камчатца і на ўсё жыццё засталася тут, але памятае родныя мясціны і трохі сумуе.

— Як паглядзела на вас, нібы на радзіме пабывала. Паклон мой камчатцкі роднай Беларусі! — пажадала яна.

У кароткіх радкі цяжка ўкласці ўсё, што мы бачылі, адчувалі ў далёкім і доўгім падарожжы па Далёкім Усходзе. Усім сэрцам адчувалі, што далёка ад родных мясцін мы былі не толькі артыстамі, але і жывым словам, песняй, адрасаванымі землякам, якія працуюць на ўсходняй мяжы нашай вялікай краіны. Пасля такіх паездак адчуваеш большую адказнасць за творчасць.

Мікола ШЫШКІН, заслужаны артыст БССР.

Мы развіталіся з Верхне-Зейскам, дзе пабачылі многа незабыўнага і даведаліся, што тут жыў правяднік Арсеньева звенк Улукіткан, пра якога напісаў цудоўную аповесць Г. Федасееў «Апошні касцёр». Пазнаемліся з выдатнымі людзьмі, пазналі іх жыццё, былі сведкамі іх працоўнага подзвігу.

У гонар гэтых людзей складаюць вершы, спяваюць песні, а іх праца і мужнасць рэзасавым званам ляціць па краіне. Прыемна, што ў гэты зван улілося і натхненне беларускага артыста. Наогул, артысты і пісьменнікі — частыя госці на БАМе, асабліва ў беларускім атэрадзе пасёлка «Залацінка». А нашы беларускія архітэктары Л. Патапаў, Н. Андрэеў, В. Фёдараў, М. Смірноў і інжынер А. Рошаль працуюць над помнікамі-манументам у гонар маладых будаўнікоў БАМа. Усталёўваецца трывалая сувязь беларускага сцэнічнага і манументальнага мастацтва з будаўнікамі БАМа.

Наша падарожжа па БАМу падышло да фінішу. На самалёце мы адляцелі ў Благавешчанск, а познім вечарам груззілі на «ЯК-40», каб кіравацца далей — ва Уладзівастан. Беларускія артысты эстрады карыстаюцца на Далёкім Усходзе поспехам і павагай. З цэльнай успамінаючы гледчы Амурскага краю канцэрты заслужаных артыстаў БССР Н. Багуслаўскай, Э. Міцуля, выступленні ансамбляў «Песняры», «Верасы», народнага артыста БССР Віктара Вуячыча.

Нашы канцэрты праходзілі ў выдатных палацах культуры, якія абсталяваны ва Уладзівастану, у шахцёрскім горадзе Арцёмску, у бухце Находка.

На Далёкім Усходзе кажучь: тысяча кіламетраў — гэта не адлегласць. І сапраўды. За тры гадзіны, напрыклад, самалёт перанёс наш калектыў з Уладзівастанка ў Паўднёва-Сахалінск, а далей мы ехалі цягніком у маленькі горад шахцёркаў і рыбакоў. Пасля канцэрта ў партывым ДOME культуры мне перадалі ліст з наступным тэкстам:

«Дарагія сябры.

Сёння на канцэрце ў зале прысутнічае шмат вашых землякоў-беларусаў з Міншчыны, Гомельшчыны. Мы шчыра вінуем вас на сахалінскай зямлі.

З творчасцю М. Шышкіна я знаёма даўно. А В. Бурковіча ведаю яшчэ з тых часоў, калі ён быў навучэнцам Мінскага музычнага вучылішча і выступіў з канцэртамі ў клубе нашага тэхнікума ў Мінску. Ужо тады мы захапляліся яго іграй на цымбалах.

Жадаю вам выдатнага настрою, новых поспехаў у вашай дзейнасці. Дзякую за прывітанне з роднай Беларусі.

З павагай Е. Ш.»

Землякі сустракалі нас і на далёкай Камчатцы. У рыбацкім горадзе Усць-Бальшарэцку жыве і працуе наш зямляк, рэдактар раённай газеты «Ударник» М. С. Петрашэвіч. Як і наша «Сельская газета», «Ударник» атрымаў у гэтым годзе прэмію Саюза журналістаў СССР.

У Петрапаўлаўска-Камчацкім жыве і творча працуе пісьменнік Уладзімір Варно, які выдаў на Сахаліне кніжку — судавы журнал паэта «Колькі ў нас пад кілем». Гэта цікавыя малюнкi з жыцця рыбакоў далёкаўсходняй флатыліі. На траўлеры «Авага» аўтар правёў многа дзён у моры, пазнаў мужнасць рыбакоў, якія кажучь: «Ідзеш у бой, перахрысціся раз, а ідзеш у мора, дык хрысціся два разы». Калі я сустрэўся з пісьменнікам і перадаў яму прывітанне ад мінскіх літаратараў, ён не стрымаў слёз.

Прывітанне з роднага краю тут высока цэнніца!

Помніцца прыемная сустрэча з земляком, другім сакратаром райкома партыі ў г. Мількава У. У. Звонікам. Вельмі хвалюючым было спатканне з зямлякамі ў пасёлку Далінаўка. Гэты пасёлак заснаваны ў 1939 годзе беларускімі перасяльцамі са Старадарожскага раёна (з вёскі Сінягава). Да мяне падышла Вольга Мядзведка і доўга расказвала пра лёс і жыццё. Муж, які прыехаў сюды з ёй у 1939 годзе, загінуў на фронце, яна выйшла замуж за камчатца і на ўсё жыццё засталася тут, але памятае родныя мясціны і трохі сумуе.

— Як паглядзела на вас, нібы на радзіме пабывала. Паклон мой камчатцкі роднай Беларусі! — пажадала яна.

У кароткіх радкі цяжка ўкласці ўсё, што мы бачылі, адчувалі ў далёкім і доўгім падарожжы па Далёкім Усходзе. Усім сэрцам адчувалі, што далёка ад родных мясцін мы былі не толькі артыстамі, але і жывым словам, песняй, адрасаванымі землякам, якія працуюць на ўсходняй мяжы нашай вялікай краіны. Пасля такіх паездак адчуваеш большую адказнасць за творчасць.

Мікола ШЫШКІН, заслужаны артыст БССР.

Мы развіталіся з Верхне-Зейскам, дзе пабачылі многа незабыўнага і даведаліся, што тут жыў правяднік Арсеньева звенк Улукіткан, пра якога напісаў цудоўную аповесць Г. Федасееў «Апошні касцёр». Пазнаемліся з выдатнымі людзьмі, пазналі іх жыццё, былі сведкамі іх працоўнага подзвігу.

У гонар гэтых людзей складаюць вершы, спяваюць песні, а іх праца і мужнасць рэзасавым званам ляціць па краіне. Прыемна, што ў гэты зван улілося і натхненне беларускага артыста. Наогул, артысты і пісьменнікі — частыя госці на БАМе, асабліва ў беларускім атэрадзе пасёлка «Залацінка». А нашы беларускія архітэктары Л. Патапаў, Н. Андрэеў, В. Фёдараў, М. Смірноў і інжынер А. Рошаль працуюць над помнікамі-манументам у гонар маладых будаўнікоў БАМа. Усталёўваецца трывалая сувязь беларускага сцэнічнага і ман

СЭРЦАМ ПРАДЫКТАВАНА

Святы на Віцебшчыне прыводзяцца шырока, размахыста. Так, каб помніліся. Каб у жыцці ўвайшлі, традыцый сталі. Як у Браславе, напрыклад. 15 гадоў «Браслаўскім зарніцам», а як лета набліжаецца, усе чакаюць не дачакаюцца — чым жа на гэты раз здзівяць арганізатары свята? А потым доўга ўспамінаюць і зводны хор, і духавы аркестр, і як ушаноўвалі лепшых людзей раёна.

Але не кожны ведае, што гэты жыццярэадны народны карнавал — вынік нялёгкіх пошукаў многіх энтузіястаў. Ала Дзмітрыеўна Клімовіч — дырэктар Браслаўскай дзіцячай музычнай школы — цяпер і ўявіць сябе не можа без гэтай пазашкольнай мітусні. І не толькі яна — усе педагогі школы свае вечары і выхадныя, сваю творчую энергію аддаюць народнаму мастацтву. Не дзеля лаўраў, а дзеля агульнай вялікай справы — развіцця самадзейнага мастацтва.

Сёння на Віцебшчыне ўсе 40 музычных школ дапамагаюць самадзейнасці. А прывесці ж у дзейнасць гэты рэзерв было вельмі няпроста. Да 1974 года тут і сістэмы ніякай не было. Бра-ла верх эпізодычнасць: то педагогі-музыканты перад чарговым аглядам з'ездзяць у вёску, то да іх за парадкай прыедуць... А тут якраз рэспубліканскі агляд сельскай мастацкай самадзейнасці пачаўся. І на сумесным пасяджэнні прэзідыума аблсаўпрофа і савета

ўпраўлення культуры быў прыняты важны дакумент — перспектывны план асноўных мерапрыемстваў устаноў культуры Віцебскай вобласці па культурна-шэфскай рабоце на вёсцы. Планам выкладчыкі ДМШ былі вызначаны галоўнымі памочнікамі культработнікаў. Тады і раз'ехаліся яны па сельскіх клубах шукаць таленты. У самую «глухамань» дабіраліся, незвычайныя самародкі знаходзілі. І Віцебшчына, як ніколі, бліснула сваімі спевакамі, хорамі ды аркестрамі здзівіла ўсю рэспубліку.

Праз год загучалі фанфары першага ўсесаюзнага фестывалю. Сабраўся на сваё чарговае пасяджэнне савет абласнога ўпраўлення культуры на чале з яго начальнікам — Галінай Іонаўнай Клёсавай. Выраслі пачаты вопыт прадоўжыць: пераўтварыць творчую дапамогу педагогаў-музыкантаў у сістэму, шырэй прыцягнуць іх да кіраўніцтва харавой самадзейнасці.

— Вынеслі мы пастанову па фестывалю, — расказвае Галіна Аляксандраўна Сакалова, дырэктар абласнога Дома народнай творчасці, — і пачалі яе ў жыцці праводзіць. Сабралі групу — і ў раёны. У адну школу зайшлі, у другую, у трэцюю... З дакументам усіх пазнаёмлілі, пра шэфскую дапамогу гутарку пачалі. Нас зразумелі.

І хутка пайшло «гуляць» па раёнах свята песні. У Сянно прайшло, у Дуброўна падха-

пілі, услед — Орша, Гарадок, Лёзна... Славяцца ў рэспубліцы зімовыя фестывалі Віцебшчыны, святы вясны, ураджаю. А нядаўна задумалі новую цікавую справу — святы самадзейнага мастацтва «Плю маю Айчыну», прысвечаныя 60-гадоў утварэння БССР і Кампарты рэспублікі. Пройдуць яны па ўсіх раёнах, а завершацца ў Віцебску вялікім тэатралізаваным прадстаўленнем. А фестывалі «Тэатральная вясна», святы фальклору, агляды ваенна-патрыятычнай песні! І святкуюць іх як! Таму што людзі, якія за іх адказваюць, — і арганізатары ўмелыя, і спецыялісты адукаваныя. У Браславе, напрыклад, педагогі музычнай школы не толькі зводны хор да свята рыхтуюць, а і самі ўсе да аднаго спяваюць у гэтым хоры.

Калі параўнаць з 1974 годам, то можна заўважыць і рост колькасці масавых мерапрыемстваў, і іх разнастайнасць, і вышэйшы творчы ўзровень. Зараз у вобласці праводзіцца 3360 мерапрыемстваў у год, і трэцюю частку іх арганізуюць педагогі дзіцячых музычных школ.

Красамоўныя і такія лічыць: з 650 выкладчыкаў ДМШ вобласці 200 кіруюць самадзейнымі калектывамі, больш як 90 — акампаніатары ў хорах і аркестрах. Адным словам, няма ў вобласці школы, дзе хаця б некалькі педагогаў не ўзначалі былі самадзейны калектывы. А многія знаходзяць сілы і

магчымасці весці работу адразу з двума. У Дуброўна ўсе ведаюць духавы аркестр, якім кіруе выкладчык музычнай школы В. Свішчоў. Адначасова ён — акампаніатар раённага Дома культуры. Дырэктар Аршанскай ДМШ № 2 С. Дамарацкі ўжо 10 гадоў узначальвае зводны духавы аркестр горада і адначасова кіруе аркестравым калектывам у саўгасе «Барздоўка».

Прыняць пастанову — толькі палова справы. Правесці яе ў жыцці значна цяжэй. На Віцебшчыне вырашылі арганізаваць сярод музычных школ сацсаборніцтва. Публічнасць, параўнальнасць, зацікаўленасць — усё прадугледзелі. І абавязковы пункт — работа з самадзейнасцю. У пераможцы выйшлі дубровенскія музыканты. Яны і зводны хор рыхтавалі да раённага свята песні, і кіруюць асобнымі харавымі і музычнымі калектывамі.

Сёння ў Гарадоцкай музычнай школе ў кабінце дырэктара бывае, напэўна, больш ажыўлена, чым у заўсёды напоўненых гукамі класах і калідорах. З'ехаліся да Вячаслава Андрэевіча Мурашкевіча загадчыкі сельскіх клубаў. Хто просіць новыя дыскі фанатэкі праслухаць, хто песню для хору здабыць, хто сцэнарый тэматычнага вечара скласці. Часам бывае лягчэй сабраць культработнікаў у сябе, чым аб'ездзіць усе сельскія клубы. Раз у месяц, а то і часцей, прыязджаюць яны ў школу, а карысць ад такіх кансультацый несумненна. У саўгасе «50 гадоў ВЛКСМ» Гарадоцкага раёна з поспехам прайшоў тэматычны вечар, аснова якога

— літаратурна-музычная кампазіцыя — была складзена ў час такой кансультацыі. Але не выключана і кансультацыйная дапамога на месцах. У кожнай школе распрацаваны графікі выездаў педагогаў і музыкантаў на вёску. Ведаюць педагогі, як маюць патрэбу ў іх маладыя загадчыкі клубаў, часам учарашнія школьнікі.

А бывае, прыедзе аднойчы ў клуб музыкант (у хор або аркестр запрасілі «падчысціць» праграму да агляду) і прыкіпіць душою да гэтага калектыву. І робіцца ён так званым пастаянным кансультантам, а дакладней — сябрам. Вось так і Якаў Паўлавіч Нікіцін. Ужо каторы год звязаны з Грудзюскім цымбальным аркестрам. На вялікую сцэну яго вывеў, дыпламантам фестывалю зрабіў.

Не могуць абсыціся без спецыялістаў-музыкантаў і рэпертуарныя камісіі, створаныя пры кожным метадычным кабінце раённых дамоў культуры. Бо фарміраванне рэпертуару — справа няпростая. І хоць уваходзяць у гэтыя камісіі людзі кампетэнтныя — метадысты РДК, загадчык аддзела культуры, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, — дапамога педагогаў неабходна.

Есць у музычных школ яшчэ адна важная работа. Быць цэнтрам музычнай асветы ў сваім раёне, вёсцы — такія патрабаванні сённяшняга дня. Тактыка падказала нямагла формаў прапаганды музычных ведаў, і самая прыдатная — універсітэты культуры. Зараз у вобласці 253 універсітэты культуры з 9 тысячамі слухачоў.

МАЙСТЭРСТВА І ВЫРАЗНАСЦЬ

СПЯВАННЕ А КАПЭЛА

Галоўная прыкмета хору акадэмічнага напрамку — спяванне а капэла. Як правіла, пры гэтым выконваецца харавая класіка рускіх і замежных аўтараў, творы савецкіх кампазітараў і спецыяльна апрацаваныя народныя песні для хораў такога тыпу. Наогул, трэба падкрэсліць, акадэмічнае спяванне, г. зн. без музычнага суправаджэння — вышэйшая форма харавога выканаўства.

Робота з хорам акадэмічнага напрамку патрабуе сур'ёзнага ведання музычнай культуры і літаратуры, умелна правільна арганізаваць харавы калектывы. Пэўнае адставанне Гомельскай і іншых абласцей рэспублікі ў развіцці акадэмічнага спявання ў апошні час, а таксама тая акалічнасць, што многім самадзейнымі хорамі яшчэ кіруюць людзі, якія не маюць спецыяльнай музычнай адукацыі, прымушае нас спыніцца на некаторых прыёмах работы з хорам акадэмічнай манеры спявання. У прыватнасці, уяўляецца неабходным разгледзець вакальна-харавую тэхніку, спасылочыся на вопыт майстроў акадэмічнай манеры спявання і ўласныя назіранні.

Як вядома, партыі хору (сапрана, альты, тэнары, басы) групуюцца па характару гучэння і дыяпазону галасоў. Улічваючы дыяпазон спевака пры падзеле на партыі, кіраўнік, між іншым, павінен памятаць, што вызначыць голас патрэбна не па вышынні ўзятых гуку, а перш-наперш па тэмбру.

У самадзейным калектыве, як правіла, прымаюць кожнага,

хто мае пэўныя, у дадзеным выпадку вакальныя дадзеныя, таму хоры часта маюць розную колькасць галасоў у партыі. Кіраўнікоў не павінна бязтэжыць такая непрапарцыянальнасць складу хору. У такіх выпадках ансамблевасць дасягаецца ўраўнаважаным гучаннем партыі (штучны ансамбль).

На Гомельшчыне, ды і ў іншых рэгіёнах рэспублікі, часцей за ўсё бываюць малаколькасныя тэнаравыя партыі. У Прыбыткаўскім і Петрыкаўскім хорах, напрыклад, у свой час мужчын было ўдвая менш, чым жанчын. Кіраўнікі аб'ядноўвалі мужчынскія галасы ў адну партыю, якая спявала прыкладна ў дыяпазоне ад соль вялікай да мі першай актавы. Такім чынам, ім удалося дасягнуць кампактнасці гучання хору, раўнапраўнасці ўсіх яго чатырох партыі, уключаючы падзел альты. На жаль, пакуль што не знаходзіць шырокага прымянення ў самадзейнасці Беларусі прыём падмацавання ў асобных месцах партыі слабых тэнараў другімі альтамі, які ў Прыбалтыцы, напрыклад, з'яўляецца выпрацаванай нормай.

Для таго, каб авалодаць усімі прыёмамі акадэмічнага спявання, неабходны адпаведныя навыкі, вакальна-харавая тэхніка. Як паказвае практыка, большасць удзельнікаў, якія приходзяць у хоры, не маюць спецыяльных пеўчых навыкаў, а некаторым навічкам наогул уласцівы крыклівае спяванне, заціснуты гук, сіпата, дрыжачы

голос і г. д. Кіраўніку Гомельскага гарадскога хору А. Лукомскаму ўдалося, напрыклад, такіх спевакоў навучыць акадэмічнай манеры спявання, удасканаліць усе неабходныя для хору якасці і заканамернасці гукаўтварэння, адцення гуку, развіць дыяпазон харавых партыі, выпрацаваць розныя віды гукавадзнення — лэґата, стаката, марката.

Вялізную ролю ў акадэмічным харавым спяванні мае дыханне, якое робіць гук трывалым і трэмалірующим, звязаным і адрыўным, энергічным і вялым, выразным і пазбаўленым выразнасці.

Не менш значнае месца ў такім хоры займаюць дыкцыйныя навыкі, дзе вялізная роля належыць слову, асноўнаму носьбіту сэнсавага зместу харавога твора. Тут вельмі важны чуйныя адносіны да вымаўлення літар, і не толькі галосных, але і зычных. Нездарма ў народзе гавораць: «Добра сказанае слова — напалову спета».

Адзін з частых і сур'ёзных недахопаў у працы над дынамічнымі адценнямі заключаецца ў тым, што самадзейныя спевакі, узмацняючы гук, пачынаюць фарсіраваць яго, а, аслабляючы гучанне, знімаюць яго з дыхання. Кіраўнік павінен своечасова спыніць фарсіраванне гукі і заўчаснае знікненне яго. Выпрацоўку акрэсленых прыёмаў для дасягнення гэтага навыка М. Рабой, кіраўнік зводнага хору вёскі Копішча Олейскага раёна УССР і вёскі Глушківічы Лельчыцкага раёна БССР, вырашае, звычайна, на адной і той жа мелодыі, дакладней, на творы, які ён развучае.

Чысціня ладу хору забяспечваецца правільным інтаніраваннем паслядоўнасцей гукаў у сваёй партыі кожным спеваком. Пры спяванні без суправаджэння чыстае інтаніраванне мае першараднае значэнне.

Неабходна памятаць, што «робота над інтанацыяй» не можа весціся ў адрыве ад мастацка-выканаўчых задач, бо чыстая інтанацыя ўжо ў самой сабе нясе элементы мастацкай выразнасці.

Многія кіраўнікі імкнуцца спачатку дамагчыся чыстай інтанацыі, ураўнаважанага гучання партыі, дакладнага вымаўлення слоў, а потым ужо — мастацкага аздаблення. З аднаго боку, гэта, вядома, правільна, бо без чыстай інтанацыі, без ураўнаважанага гучання, без дакладнай дыкцыі не можа быць размовы ні аб якой мастацкай каштоўнасці выканання. Але з другога боку, не варта, на наш погляд, так рэзка падзяляць тэхнічную і мастацкую работу з хорам, тым больш з самадзейным. Мастацкая працоўка пачынаецца з тэхнічнай, яна звязана з ёй, і ў самадзейным хоры гэтая сувязь асабліва значная і неабходная. Скажам, работа над якасцю гуку. Гэта элементарны навык вакальна-харавой тэхнікі, але над ім неабходна працаваць заўсёды, на кожным занятку, пры развучанні любога твора, нават самага лёгкага.

Важнай прыкметай выразнасці з'яўляюцца цэзурны — уменне хору аддзяляць або злучаць фразы, асобныя музычныя пабудовы. У большасці выпадкаў цэзурны адцяняюцца зменай дыхання нават тады, калі яго хапае. Восьмем да прыкладу «Серанаду» С. Танеева, якую выконвае Гомельскі гарадскі хор (кіраўнік А. Лукомскі). У якіх месцах выканання гэтага твора неабходна браць подых? Варыянтаў тут шмат. Можна, зразумела, браць яго па фразях. Скончылася фраза — дыханне. Але А. Лукомскі пераканаў удзельнікаў, што ва ўсіх куплетах так браць яго нельга. Каб выкананне атрымалася больш цікавым, выразным, кіраўнік уводзіць невялікае вар'іраванне цэзур для подыху, вядома,

лагічна апраўданых, робіць уступны разнастайнымі, падкрэслівае сэнс таго або іншага куплета. У залежнасці ад сэнсу і значэння асобных частак музычнага твора, іх кульмінацыі і ўсёй пабудовы харысты змяняюць сілу гучання, спяваюць з акрэсленымі нюансамі. Розныя нюансы (форта, піяна, піянісіма) выкарыстоўваюцца ў розных суадносінах, г. зн. у пастаянным нарастанні або паслабленні. Умелая працоўка падобных навываў сыграла выключную ролю ў стаўленні майстэрства Гомельскага хору.

Творчае аблічча калектыву ў значнай ступені вызначаецца і рэпертуарам. Адна са складаных задач — падбраць яго так, каб ён быў мэтанакіраваным і цікавым у першую чаргу для выканаўцаў і, вядома, для слухачоў. Пры падборы рэпертуару кіраўнікі вызначаюць яго ідэйна-мастацкую паўнацэннасць, жанравую разнастайнасць і даступнасць для выканання. Вось што гаворыць пра гэта кіраўнік капэлы Палаца культуры Белсаўпрофа І. Кліёнскі: «У першыя гады, калі ў нас было шмат моладзі, якая не валодала вакальна-харавымі навыкамі, мы бралі для развучання нескладаныя двух-трохгалосныя песні. На гэтых творах маладыя харысты набывалі першалачатковыя навыкі калектывнага выканаўства. А з ростам магчымасцей калектыву ўскладнялася і харавая фактура твораў. Мы ўключылі ў рэпертуар рускую і замежную класіку, апрацоўкі народных песень».

Неабходна падкрэсліць, што падбор рэпертуару — справа надзвычай сур'ёзная і цяжкая, кіраўнік павінен імкнуцца да таго, каб кожная песня рухала

А ДЗЕ Ж ЯНО, ПУЦЯВІШЧА?

Тэма аўтарства выдатных твораў беларускай літаратуры XIX стагоддзя — ананімных пазем «Энеіда навіварат» і «Тарас на Парнасе» — хвалюе ўжо не адно пакаленне літаратараў, даследчыкаў і аматараў роднага слова. Як вядома, гэтыя творы прыцягвалі ўвагу М. Багдановіча, Я. Карскага, іншых аўтараў. У наш час, у 60-я — 70-я гады, спрэчкі вакол пазем узгарэліся з новай сілай. Цікавыя думкі нанонт аўтарства, часу і месца іх напісання выказаў М. Лазарук, І. Бас, Г. Кісялёў і некаторыя іншыя даследчыкі. Свае меркаванні па некаторых аспектах праблемы выказаў тут краязнаўца, дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея М. Мельнікаў.

Як толькі гаворка заходзіць пра пазему «Тарас на Парнасе», адразу прыгадваюцца яе першыя радкі, пачаток:

Ці знаў хто, братцы, з вас Тараса,
У палясойшчыках што быў?

На Пуцявішчы, у Панаса,

Ен там ля лазні блізка жыў.

Гэты географічны пункт, назва мне здаюцца нявыдуманымі, рэальнымі. І калі зыходзіць з меркавання, што абедзве паземы — «Энеіда навіварат» і «Тарас на Парнасе» — маглі быць напісаныя на Віцебшчыне (асабіста я дапускаю гэта), або што ў іх стварэнні актыўны ўдзел прынялі выхадцы з гэтых мясцін, дык узнікае пытанне: а ці не меў на ўвазе аўтар нейкае канкрэтнае паселішча з такой назвай? І ці не існуе яно і цяпер дзе-небудзь поблізу старажытнага горада на Заходняй Дзвіне?

Каб высветліць гэта, я звярнуўся да свайго даўняга сябра, краязнаўца і аматара гісторыі і літаратуры Мікалая Плавінскага, які жыў у Віцебску. Напісаў яму ліст, а праз нейкі час прыйшоў адказ, які вельмі ўзрадаваў і абнадзеіў мяне: анаваецца, у Зарнаўскім сельсавеце Віцебскага раёна сапраўды была да вайны невялікая вёска Пуцявішча, але ў 1939 годзе, у час узбуйнення вёсак, яе жыхары пераехалі ў суседнія Міхалі, Галоўнае, у лісце М. Плавінскага былі адрасы некалькіх былых пуцявішчанцаў, якія жылі ў Віцебску і Міхалях.

Плавінскі ў Міхалях наведаў старога калгасніка Ілью Ульявіча Смірнова. Стары расказаў, што даўней у Пуцявішчы было пяць гаспадарак: Фядота Мартыненкі, Патапа Мяхоўскага, Андрэя і Янона Пятроўскіх, Сцяпана Семенчукова. Пуцявішчанцы прыгоннымі ніколі не былі, чым вельмі ганарыліся. Паселішча знаходзілася на маляўнічым узвышшы, непадалёк быў лес. Хаты будавалі тут даволі прасторныя, і таму менавіта сюды збіралася на вечарыні моладзь з блізкіх і далёкіх вёсак.

Наступны свой выхадні Мікалай Фёдаравіч Плавінскі правёў у амаль стогадовай мацеры Смірнова, якая жыла ў Віцебску. Самой старой цяжка было што-небудзь успомніць, але ў гутарку ўключыліся яе дачка Люба і зяць Вінтар. У час гэтай гутаркі Люба нечакана сказала: «Бывала, хадзілі на Пуцявішча...» Плавінскі адрознаваў гэты адрознаваў для сябе: не ў Пуцявішча, а менавіта «на Пуцявішча» — як у паземі Люба растлумачыла, што ў іх заўсёды так гаварылі.

Аляксандр Фёдаравіч Мартыненка таксама расказаў віцебскаму краязнаўцу шмат цікавага з мінулага. У прыватнасці, пра фальварак «Яравое», дзе стаяў панскі дом. Плавінскі даведаўся, што пуцявішчанцы ездзілі зерне малоць у Мазалава, якое раней называлася Мілое і належала панам Манькоўскім. Стары ўважліва слухаў Плавінскага, калі той чытаў пазему «Тарас на Парнасе» і, нарэшце, заўважыў, што гэта маўляў, напісана на мясцовай гаворцы, а «палясойшчык» — гэта той, хто сцеражэ лес, ляснік.

Плавінскі прыслаў мне і карту, намалёваную ад рукі. На ёй пазначаны сваеасаблівыя трохкутнік, вяршыня янога з'яўляецца Віцебск, злучаны лініямі з размешчанымі адно ад аднаго ў дзесяці кіламетрах Мазалавым (Мілое) і Пуцявішчам.

Дарэчы, у Клімавіцкім раёне Магілёўскай вобласці, адкуль, як мяркуюць, мог паходзіць аўтар паземы «Тарас на Парнасе», ёсць вёска з назвай, якая толькі адрознавае нагадае Пуцявішча — Пуцімель, але нават на старажытных картах раёна няма населенага пункта Пуцявішча. Заўважу, дарэчы, што на старых картах сустракаецца вёска Свірэль — задоўга да таго, як магла быць напісана пазема «Тарас на Парнасе», а той, хто сцеражэ, што назву сваю Свірэль атрымала пазней, дапускае памылку.

З усяго сказанага, вядома, нельга катэгарычна зыводзіць, што вёска з назвай Пуцявішча не было ў іншых мясцінах Віцебшчыны ці Магілёўшчыны. Пуцявішча — гэта шлях, дарога, і населены пункт з такой назвай пры важных шляхах маглі быць шмат, і гэта варта высветліць.

Некалькі гадоў назад мы звярнуліся да землеўпарадкавальнікаў Магілёўскай і Віцебскай абласцей з просьбай даслаць дадзеныя аб вёсках, назвы якіх утварыліся ад корня слова «пуць». Звесткі былі даволі цікавыя. Напрыклад, у Шклоўскім раёне ёсць вёска Путнікі, у Чавускім — Пуцькі і г. д. Цікава, што ва ўсходніх раёнах Смаленскай вобласці населеныя пункты з назвай Пуцявішча, ці хоць бы падобнай, няма.

Калі сцягне віцебскага Пуцявішча не былі прыгоннымі, дык па архіўных матэрыялах можна высветліць — ці жыў там, на Пуцявішчы, нейкі Тарас, сям'я, у прамежку часу між 20-й — 50-мі гадамі мінулага стагоддзя. Калі б такога пацвердзілася, то ўжо гэта дало б падставу больш пэўна меркаваць аб месцы, так або іначай звязаным з нараджэннем паземы «Тарас на Парнасе».

М. МЕЛЬНИКАУ,

дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

З СЯМ'І ВАНЬКОВІЧАЎ

Эпістальная спадчына беларускага пісьменніка, этнографа, крытыка і публіцыста Аляксандра Ельскага надзвычай багатая: сотні допісаў, карэспандэнцыяў, артыкулаў па гісторыі Беларусі, пра людзей, жыццё і дзейнасць якіх непаруйна звязана з ёй. Змешчаныя ў свой час у часопісах і газетах, яны яшчэ не ўсе сталі здабыткамі літаратуразнаўства. Тым больш прыемныя новыя знаходкі...

У часопісе «Тыгоднік ілюстраваны» за 1885 год у № 152 на стар. 337 змешчаны навукова-біяграфічны артыкул А. Ельскага «Ян Ваньковіч». Тым, хто цікавіцца беларускім жывалісам XIX стагоддзя, гэта імя, пэўна, нагадае сына вядомага мастака Валенція Ваньковіча, удзельніка гродзенскай рэвалюцыйнай арганізацыі, створанай Каліноўскім, таўстанцакага маёра Ваньковіча Ляліва. Але артыкул прысвечаны іншаму чалавеку — невядомаму нам сёння энтамалагу Яну Эдуардавічу Ваньковічу, імя якога, дарэчы, прыгадваецца ў восемнацатым томе «Энциклопедыи повзехней», выдадзенай у 1932 годзе. Бліжэй пазнаёміцца з жыццём вучонага нам дазваляць тансама матэрыялы Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР, дзе захавалася некалькі спраў дваран роду Ваньковічаў.

Ян Эдуардавіч Ваньковіч нарадзіўся 2 снежня 1835 года ў Сляпніцы пад Мінскам. Яго бацька, Эдуард Станіслававіч, некаторы час займаў пасаду старшыні Мінскага губернскага межавога суда. Нягледзячы на тое, што сям'я была вялікая (11 дзяцей), ён даў магчымасць атрымаць ім добрую па таму часу адукацыю. Так, з пасведчання, якое выдадзена сыну Эдуарда Сігізмунду, даведваемся, што ён «па выпуску з шостага класа Мінскай гімназіі ў верасні месяцы 1837 года прыняты ў Віленскую медыка-хірургічную акадэмію...», паказаў поспехі ў рускай мове, мінералогіі, батаніцы, заалогіі добрыя.

10 лютага 1840 года з выпадку непарадку, які здарыўся на лекцыі закона божага, выключаны.

Казімір сям'яў Гора-Горацін земляробчы інстытут, Адам вучыўся ў Дэрптціім універсітэце. Восенню 1854 года паступае ў Кіеўскі універсітэт на прыродазнаўчы факультэт Ян. Вынікам 25-гадовай працы былі асабістыя адрыўкі ў галіне энтамалогіі. Такія вучоны, як Тачанюсці, Урублеўскі, Бенедыкт Дыбоўскі, Канстанцін Ельскі, прызначылі яго работу адзінім і грунтоўным энтамалагічным даследаваннем у польскай літаратуры. Ян Ваньковіч становіцца ганаровым членам многіх таварыстваў, а Парыжскае энтамалагічнае таварыства запрашае супрацоўнічаць у штогодніку, дзе часта друкуе яго работы.

Нястомная праца падарвала здароўе вучонага. перашкоду ўшы намеру выдаць асобнай кнігай свае даследаванні: праца яго засталася ў рукапісе. За некалькі дзён да смерці Ян Ваньковіч яшчэ працаваў, схіліўшыся над мікраскопам.

Памёр вучоны 27 ліпеня 1885 года ў маёнтку Зазерва Ігуменскага павета «на руках любімай жонкі Ганны з Вальмераў» і пахаваны на могілках у Каралішчавічах.

Усе свае навуковыя зборы і рукапісы Ян Ваньковіч ахвяраваў на карысць развіцця энтамалогіі роднага краю. Выканаўцам свайго пасмяротнай волі аўтар абраў блізкага сябра і налегую па працы Бенедыкта Дыбоўскага.

Варта дапоўніць артыкул А. Ельскага некалькімі штрыхамі пра сваяцкія адносіны ў вёсцы, дзе нарадзіўся і выхоўваўся будучы вучоны. Маці Яна — Міхаліна — была сястрой Часлава Манюшкі — бацькі выдатнага кампазітара. Сямейныя ўрачыстасці Ваньковічаў не абыходзіліся без удзелу Манюшнаў. Так, у метрычнай кнізе тройчнага прыходскага касцёла за 1839 год, дзе пазначана нараджэнне і хрышчэнне «Уладзіслава сына Эдуарда Станіслава Ваньковіча», указваецца тансама, што «ведкам хрэсьбын быў Часлаў Манюшка».

Бацька Яна — Эдуард Ваньковіч — быў стрыечным братам Валенція Ваньковіча. Сын апошняга, прыгаданы вышэй, меў двойное імя — Ян-Эдуард. Такое ж імя атрымаў і вучоны. Таму ў некаторых дакументах цяжка было разабрацца, аб якому з Ваньковічаў ідзе гутарка, калі не ўказвалася імя па бацьку.

Вось з якімі людзьмі з дзіцячых год меў блізкія стасункі будучы вучоны: адзін з іх «у вельмі час марыў аб стварэнні вялікіх палотнаў, прысвечаных гісторыі свайго геральдычнага і шматпалатнага беларускага краю», другі «па сутнасці, паклаў пачатак беларускай оперы», а трэці змагаўся ў паўстанцкіх атрадах побач з Каліноўскім. І таную ж блізкасць з беларускім народам адчуваў Ян Ваньковіч — адзін з заснавальнікаў беларускай энтамалогіі.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ,

студэнт філфана Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна.

Паказальны вопыт Гарадоцкай музычнай школы. На год рэзюмэ праграма універсітэта. Форма правядзення заняткаў — лекцыя-канцэрт. Слухачы знаёмяцца з творчасцю вядомых кампазітараў, на канферэнцыях выступаюць, слухаюць самадзейныя калектывы раённага Дома культуры.

Добрага слова заслугоўваюць і Суражская, Выдрэйская ДМШ, якія арганізавалі заняткі на базе сельскіх дамоў культуры.

Ёсць яшчэ адзін важны вынік асветнай дзейнасці сельскіх ДМШ. У калгасе «Праўда» Лепельскага раёна вось ужо каторы год працуе лектары, які вядзе дырэктар Лепельскай ДМШ Арыём Маркавіч Палонскі. Цікава, да лекцыі год ад году расце. Зараз у актыве універсітэта звыш 70 чалавек. І ці не таму, напэўна, за два апошнія гады ў калгасе засталася 10 выпускнікоў сярэдняй школы, рады самадзейных артыстаў папоўнілі 80 удзельнікаў. Створаны хор з 35 чалавек, танцавальныя калектывы — з 17, вакальна-інструментальны ансамбль.

Ёсць заслуга музычных школ і ў тым, што фестываль на Віцебшчыне выліўся ў грандыёзнае свята самадзейнага мастацтва. У вобласці ўзніклі 96 новых хораў, 12 калектываў удастоены высокага звання «народны», і палова з іх — сельскія. Сельская самадзейнасць узялася на новую якасную ступень: на парадку дня пытанне высокага творчага ўзроўню самадзейнага выканаўства.

Я. АРЦЮШКЕВІЧ.

калектыву наперад, да авалодання вяршынямі харавога мастацтва. Для гэтага патрэбен пастаянны пошук. Нельга забывацца і пра тое, што новыя творы павінны адрознавацца цікавіць калектыву. Развучванне, у залежнасці ад ступені падрыхтаванасці спевакоў, можна пачынаць па-рознаму: па частках (пры поўным або сярэднім засваенні), усё пабудова (з адносным засваеннем). Самы лепшы метад — сальфеджыраванне, пры адпаведнай падрыхтоўцы спевакоў. Бадай, у кожным хоры ёсць спевакі, якія ведаюць ноты. Яны і выступаюць часта памочнікамі кіраўнікоў.

Заслугоўвае ўвагі ў гэтым сэнсе вопыт кіраўніка Тэльманскага хору (Брагінскі раён) К. Сняжко. Яна напывае адну з партый, потым разбівае яе на часткі і вучыць іх па нотках. Пры паказе дамагаецца поўнай цішыні, просіць пець ціха: гэта не сямляе ўдзельнікаў і не перашкаджае ім слухаць кіраўніка і таварышаў па калектыву. Развучваючы партытуры ўсяго твора, хормайстар не забывае і пра мастацкую дапрацоўку асобных яго пабудоваў. Асабліва ўвагу звяртае на інтаніраванне і выпрацоўку ў спевакоў правільнага дыхання, а таксама фразіроўкі і нюансіроўкі. Характэрна, што папярэдняя распеўка тут звычайна арганічна пераходзіць у развучванне канкрэтнай песні. Мастацкае аздабленне твора — адно з самых важных звянаў у творчым самадзейным працэсе. Яно павінна быць заўсёды прадуманым, лагічна спраўданым. Інакш нельга весці гаворку аб творчым росце калектыву.

Неабходна заўсёды памятаць бяспрэчную ісціну: дамагчыся высокага ідэяна-мастацкага і выканаўчага майстэрства цяжка, пастаянна падтрымліваць яго і развіваць — яшчэ цяжэй. Але творчае гэрэнне, самаадача заўсёды прыносяць плён.

В. КУШНЯРЭНКА.

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ СЛУХАЧОЎ

на падрыхтоўчае аддзяленне на 1978/1979 навучальны год з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасцях:

БІБЛІЯТЭКНАУСТВА І БІБЛІЯГІЯ (спецыялізацыі — бібліятэчнасць, бібліяграфія грамадска-палітычнай літаратуры, бібліятэчнасць і бібліяграфія тэхнічнай літаратуры, бібліятэчнасць і бібліяграфія дзіцячай літаратуры, масавыя бібліятэкі);

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНАЯ РАБОТА (спецыялізацыі — арганізацыя і метадыка культурна-асветнай работы, рэжысура самадзейных тэатральных калектываў, рэжысура клубных масавых прадстаўленняў, харавое дырыжыраванне, харэаграфія, аркестравае дырыжыраванне — аркестры народных інструментаў, эстрадна-духавыя аркестры).

Тэрмін навування — 8 месяцаў. Прымаюцца асобы, якія маюць сярэдняю адукацыю, з ліку перадавых рабочых, калгаснікаў і звоненых з радыё Савецкай Арміі па накіраванні прамысловых прадпрыемстваў, будоўляў, арганізацый транспарту і сувязі, геаграфічных арганізацый, саўгасаў, калгасаў і намінавання ваенскіх часцей.

Паступаючыя на падрыхтоўчае аддзяленне павінны мець працоўны стаж не менш года, які павінен быць няспынным на працягу апошняга года работы на дадзеным прадпрыемстве (у калгасе) у якасці рабочага або калгасніка.

Для паступлення на падрыхтоўчае аддзяленне неабходна прадставіць: заяву, накіраванне на падрыхтоўчае аддзяленне (форма № 1 або № 2), дакумент аб сярэдняй адукацыі або службовую, камсамольскую або партыйную, выпіску з працоўнай кніжкі, шэсць фотакартак (3x4 см), медыцынскую даведку (форма № 286).

З паступаючымі на падрыхтоўчае аддзяленне перад залічэннем прыёмнай камісіяй праводзіць індывідуальнае суб'ядзеянне з мэтай выяўлення ведаў па праграмах уступных экзаменаў у ВНУ.

Навучэнцам на падрыхтоўчым аддзяленні выплачваецца стыпендыя ў памеры, устаноўленаму для студэнтаў першага курса інстытута.

Іншагароднім слухачам прадстаўляецца інтэрнат.

Слухачы падрыхтоўчага аддзялення пасля заканчэння навування здаюць выпускныя экзамены па дысцыплінах, па якіх прадугледжана здача ўступных экзаменаў пры прыёме на адпаведны факультэт інстытута.

Асобы, якія паспяхова здалі выпускныя экзамены, залічваюцца на першы курс дзённага аддзялення адпаведнай спецыяльнасці.

Дакументы на падрыхтоўчае аддзяленне прымаюцца з 1 кастрычніка па 10 лістапада.

Суб'ядзеянне — з 11 па 25 лістапада.

Заняткі — з 1 снежня. Яўка на суб'ядзеянне і на заняткі — па выліку інстытута.

Дакументы накіроўваць па адрасу: 220001, г. Мінск, Рабнораўскі завулак, 8. Інстытут культуры, падрыхтоўчае аддзяленне.

Даведкі па пытаннях прыёму на падрыхтоўчае аддзяленне: Інстытут культуры, п. н. № 255 (2-гі паверх); тэл. 25-36-75.

Вуглавы штамп прадпрыемства (арганізацыі) Дата выдачы і №

РЭКТАРУ

Мінскага інстытута культуры

Тав. (прозвішча, імя, імя па бацьку) згодна з рашэннем агульнага сходу (рабочых, калгаснікаў, ваеннаслужачых) (назва прадпрыемства, арганізацыі) (№ пратакола і дата)

накіроўваецца на навучанне на падрыхтоўчае аддзяленне пры Мінскім інстытуце культуры.

Кіраўнік прадпрыемства (арганізацыі) Гербовая або круглая пячатка прадпрыемства (арганізацыі)

Заўвага: Дадзенае накіраванне не з'яўляецца накіраваннем на навучанне ў інстытуце.

Віктар ШАУЧЭНКА

ВЫБРЫКІ АМУРА

Генадзь Сідаравіч Бабільноў і Васіль Васільевіч Сыраежкін, старыя халасцякі, выпадкова трапілі на вечар адпачынку «Тым, каму за 30», сядзелі за сталікам і мільва цягнулі праз саломінкі малочныя кантэйлі. Рэптам Генадзь Сідаравіч разгледзеў за крайнім сталікам Яе і адчуў, што зараз павінен з'явіцца хлопчык з наракуневай галоўкай, з беласнежнымі крыльцамі за спіной, з лунам і калчанам пры боку.

Не марудзячы, Генадзь Сідаравіч рашуча падняўся з месца, правіў вузел шырачэзнага, як ручнін, галыштунка, замаскіраваў пралысіну небагатай пасмай валасоў і запрасіў Яе на танец.

— Миле завуць Гена, — не цырымонячыся, адрэамендаваўся Бабільноў і сашчапіў замком свае бухгалтарскія пальцы ў яе на таліі.

— А миле Луіза, — накетліва адказала Яна.

— Якое рэдкае, рамантычнае імя, — прабурнаваў Генадзь Сідаравіч Луізе на вуха і адчуў, што гэты голы малы па імені Амур ужо побач.

— А жыццё вы ў цэнтры горада? — сцярдэжальна запытаў Генадзь Сідаравіч і, атрымаўшы адмоўны адказ, краем вока заўважыў, што крылатая хлапчанё пакідае залу.

— Канечне, жыць на ўсирэйнае горада, а працаваць у цэнтры ня зручна, але я дабіраюся на працу ўласным транспартам, — паведаміла Луіза, і ў тую ж хвіліку радасна-ўзрушаны Амур праз расчыненае абло вярнуўся ў памяшканне.

— На «Жыгулях»? — з салодкім заміраннем праспяваў Генадзь Сідаравіч і зразумеў, што нудлаты хлопчык ужо нацягвае цеціву.

— Самым прагрэсіўным відам транспарту XX веку — веласіпедам... (Амур апусціў лук, усунуў стралу ў калчан і, навіставаючы папулярную мелодыю, пайшоў за дзверы). А на «Жыгулях» я здзяйсняю больш далыні паездкі ў выхадныя дні.

Генадзь Сідаравіч адчуў Амурава дыханне за спіной і ўдакладніў:

— З сям'ёў?

— Іншы раз бяру з сабой малышку.

— І мужа? — кісла дабавіў Генадзь Сідаравіч і ўбачыў, што Амур стрымгалю ўцякае прэч.

— Я не замужам.

(Амур спыняецца ў дзвярах).

— А дзіцё?

— Аксанка? Гэта ж дачка майб сестры — любіміца ўсёй нашай вялікай сям'і.

Амур падкраўся бліжэй і палез за стралой.

— У вас, відаць, і кватэра вялікая?

— Духпакаёвая... (Амур расчаравана апусціў рукі і пачаў сачыць за другой парай). Для адной, згадзіцеся, яна не таная ўжо і малая.

Амур натапырыў вушы і ўзлў Генадзя Сідаравіча на прыцэл.

— Дык бацькі з вэмі не жыўць?!

— Не, у іх сваё жытло.

Амур выстраліў у перапоўненага каханнем Бабільноў і... прамакнуўся. Імкліва страла пранізала навілет сэрца Сыраежкіна, які сядзеў за сталікам і, не адводзячы вачэй, глядзеў на Луізу, а пасаромлены Амур імгненна знік, зрабіўшы сваю чорную справу.

Вяселле гулялі праз месіц, Генадзь Сідаравіч жаніў Сыраежкіна.

Мал. Н. ДОРАШ.

Рыгор РОДЧАНКА

ПРЫЗНАННЕ ГРАФАМАНА

Ці трэба яны, ці не трэба для справы, заўсёды сладаю я вершы-заявы. Пішу я пра садзін дзіцячы, пра яслі, пра снег пазалеташні, дзень учарашні, пра тое, як бабка ў цэркву хадзіла, пра дзірку у мосце, пра шыла і мыла.

«Пінск—Мінск» — гэта рыфмачка мною адкрыта. Паэзія, братцы, глыбей за нарыта.

ЖАБІН ГУСТ

— Ква-ква! Шэдэўр, снажу я вам, Салоўні-ягамосці... Чытала Жаба Салаўям Трактат аб прыгажосці.

А. КУР'ЯН

Казімір СОСІС

ДЗЯКУЙ, БАБУЛЯ!

Жонка мая проста закахана ў кінематограф. Ей усё роўна, што глядзець. Яна ў захапленні ад самога працэсу прагляду. І калі гэта якая-небудзь сентыментальная гісторыя, мал Ліда ледзь не на сёмым небе адшчасця. У мяне ж ад такіх фільмаў воўчы апетыт.

Вось і сёння Ліда заявіла: — Ідзем на «Чароўныя слёзы».

— Слёзы дык слёзы, — адказваю, — пойдзем!

— Усе ўжо бачылі гэты шэдэўр: і Вольга Цэзараўна, і сёстры Сямібобскія... Я ўжо здагадаўся, што гэта быў за шэдэўр, і прыгатаваў з дзясятка бутэрбродаў.

І вось мы ў кінатэатры «Ранета». Спачатку ўсё было добра — мы глядзелі кіначасопіс. Але пасля пачаліся маналогі і дыялогі, дзівачыя мары, навалыніца... Ліўні слёз упераможку з ліўнямі дажджу! Я ўзяўся за першы бутэрброд. Гэта трохі павысіла мой тонус, і я параўнальна спакойна вытрымаў паўгадзінае блуканне герані па дажджом у асеннім лесе. Але яна, удосталь набукаўшыся па лесе, ашчаперыла нейкі слуп, задрала галаву і пачала спываць. Тут, вядома, чарга дайшла да другога бутэрброда... Сусед злева уважліва акінуў мяне позіркам.

— Хочаце пакаштаваць? — ветліва прапанавала я.

— Што за агіднасць! — зашыпеў ён.

— Па-першае, — адказваю, — гэта прым ежы, а па-другое, з вашымі нервамі нечага хадзіць у кіно.

— А вы не парушайце! — прашаптала яго дама.

— Нічога я не парушаю, — ветліва абараняўся я.

— Вунь жа на сцяне вісіць таблічка: «Не смяціць».

— А я не насмечваю, а надпісу «Не есці» няма.

— Гэты кінатэатр для мяне як родная хата. Мая маці нарадзіла мяне ў гэтай самай зале, як глядзела «Святая святога Іаргена». І Якавам мяне назвалі ў гонар Пратазанава...

— Цішэй! Цішэй! — пачулася з усіх бакоў.

— Адміністратара! Паклічце адміністратара!

Праз момант падышла адміністратара — сімпатычная таякая бабуля:

— Калі ласка, малады чалавек, да мяне...

— Навошта? Мне і тут нядрэнна.

— Але нязручна і цёмна, і стала няма. Апроч гэтага, дыз-толагі сцярдэжаюць, што даволі рэзкія эмоцы адмоўна ўздзейнічаюць на страваванне. Пойдзем у мой кабінет, там, дарэчы, ёсць тэрмас з чаем.

Я пайшоў, выпіў чаю, прагледзеў свежыя газеты, пасля спанойна задрамаў у крэсле. Але тут мяне бабуля разбудзіла.

— Вам, даражэнкі, час у залу. Ідуць заключныя кадры. Шчыра падзякаваў бабулі, сардэчна развітаўся і — да сваёй Лідачкі.

Жонка так была захопленая падзеямі на экране, што нават не заўважыла майб адсутнасці.

— Ну як, любіць? — спытала яна, калі ў зале запалілі святло.

— Цудоўна! Сёстры Сямібобскія не памыліся — шэдэўр. З таго часу нішто не азірочвае нашага сямейнага шчасця. Я смела суправаджаю жонку на ўсе фільмы. Але... але папярэдне толькі высветліўшы думку сястры Сямібобскія і адпаведна прыгатаваўшы бутэрброды. І, вядома, толькі ў «Ранету», дзе працуе таякая чупала адміністратара. Дзякуй вам, бабуля!

Перакладзены з украінскай М. ЛЯШЧУН.

Сцяпан КРЫВАЛЬ

ВУНДЭРКІНДЫ

На красавіцкім луг карова Вядзе цяляткі ў першы клас.

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ.
На красавіцкім луг карова Вядзе цяляткі ў першы клас. А вось авечка Міхасева Ягнём сваім здзівіла нас.

Адрозу тое немаўлятка Ажно ў дзясаты клас пайшло. Авечы вундэркінд — ягнятка — Выдатны старт, сябры, ўзяло.

Чытае «мэ-э» ўжо без запынік, — Гудзе, як басавай струной, І на сабе усё шарцінікі Пералічыла да адной.

І я падумала тым часам, —

Няхай настаўнік і бурчыць! — Не ў першы ж клас вясці Пегаса.

З цяляткам разам каб вучыць.

Само сабой прыйшло рашэнне: Пегас мой — гэта цэлы цуд: Дык напішу яму прашэнне, Каб прынялі ў літінстытут.

Забуду мігам пра ўсё гора, Не буду мець я больш бяды, — Там мой Пегас і ў калідоры Перазімае халады.

Ну, а вясною — дай, бог, сілы! — Паспадыюся ў добры час: Сто тон-пазі Пегас мой мілы Пацягне роўна на Парнас.

Мал. Н. ДОРАШ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 АТ 07364

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04; аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.